

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Benjamin Košut – život a dílo evangelického faráře
Benjamin Košut – the life and work of an evangelical pastor
Bc. Filip Sedliský

Vedoucí práce: PhDr. Jan Zdichynec PhD.
Studijní program: Učitelství dějepisu pro 2. stupeň základní školy a střední školy (N0114A300090)
Studijní obor: N D-NJ 20 (0114TA300090, 0114TA300096)

Odevzdáním této diplomové práce na téma Benjamin Košut – život a dílo evangelického faráře potvrzuji, že jsem ji vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 14. 4. 2024

Mé velké poděkování patří vedoucímu mé práce PhDr. Janu Zdichyncovi, dále Ústřednímu archivu ČCE, evangelickému sboru u sv. Klimenta, jmenovitě pak faráři Davidu Balcarovi a presbyteru Adamu Csukásovi. Dále bych chtěl poděkovat Národní knihovně a knihovně Národního muzea.

Abstrakt

Práce se zabývá životem a dílem evangelického faráře Benjamina Košuta (1822-1898). Košut sloužil při sborech v Borové, Velenicích, ale hlavně u sv. Klimenta v Praze. Během své služby v Praze přispíval do periodika Českobratrský hlas, jehož byl také odpovědným redaktorem. V této době se mj. účastnil sporu s jeho odpůrci, kteří inklinovali k neokalvinistickému pojetí reformované víry. Košut byl za své názory suspendován a musel se hájit při kárném řízení. Během řízení byl uznán vinným, avšak po podepsání reversu mu byl povolen návrat k farářské činnosti. Košut je v mnohém originální a zajímavou osobností. Měl veskrze racionalistický přístup k víře, nebál se bourat určitá dogmata. Boha považoval za milující otcovskou figuru, která bere lidi jako děti, odmítal zcela negativní antropologii ortodoxního kalvinismu. Velkou inspirací a pravděpodobně největší osobností české reformace byl pro Košuta mistr Jan Hus, kterému věnoval mnoho kázání plných obdivu. Košutovo křesťanství bylo také velmi vlastenecké. Práce vychází z menší části ze sekundární literatury, dále ovšem především z analýzy primárních pramenů. Obsahuje vyčerpávající analýzu Košutových kázání a pohled na Košuta z hlediska jeho publicistických příspěvků a dalších děl jako je jeho katechismus nebo modlitební knížka. Cílem práce bylo Košuta popsat z hlediska teologie a určit jeho význam v kontextu historie. Teologicky byl Košut racionalista a národně orientovaný reformovaný křesťan, odpůrce ortodoxně kalvinistického pohledu na člověka. Byl rozhodně významnou osobností české evangelické církve helvetského vyznání na konci 19. století, právě na jeho osobě se projevují spory, které zmítaly tehdejší tuzemskou evangelickou církev.

Klíčová slova: Benjamin Košut (1822-1898), evangelická církev, reformovaná církev, farář, kázání, Českobratrský hlas, farní sbor u sv. Klimenta, katechismus, neokalvinismus, Bedřich Vilém Košut, publicistika, teologické spory, dogmata

Abstract:

The work deals with the life and work of the evangelical pastor Benjamin Košut (1822-1898). Košut served at the congregation in Borová, Velenice, but mainly at St. Clement's in Prague. During his service in Prague, he contributed to the periodical *Českobratrský hlas*, of which he was also responsible editor. At this time, among other things, he took part in a dispute with his opponents, who were inclined towards the neo-Calvinist approach to the reformed faith. Košut was suspended for his views and had to defend himself in disciplinary proceedings. During the proceedings, he was found guilty, but after signing a written undertaking, he was allowed to return to his pastoral activity. Košut is in many ways an interesting personality. He had a thoroughly rationalistic approach to faith, he was not afraid to break certain dogmas. He saw God as a loving fatherly figure who considers people his children, rejecting the completely negative anthropology of orthodox Calvinism. For Košut, Jan Hus was a great inspiration and probably the greatest personality of the Czech reformation, to whom he dedicated many sermons full of admiration. Košut's Christianity was also very patriotic. The work is based to a lesser extent on secondary literature, but also mainly on the analysis of primary sources. It contains an exhaustive analysis of Košuta's sermons and a view on Košut from the point of view of his journalistic contributions and other works such as his catechism or prayer book. The aim of the thesis was to describe Košut from the point of view of theology and determine his significance in the context of history. Theologically, Košut was a rationalist and a nationally oriented reformed Christian, an opponent of the orthodox Calvinistic view of man. He was definitely an important figure of the Czech evangelical church of the Helvetic confession at the end of the 19th century, on his example we can see the disputes and changes, that had a considerable impact on the evangelical church in Czechia back then.

Keywords: Benjamin Košut (1822-1898), evangelical church, reformed church, pastor, sermon, „Českobratrský hlas“, St. Clement congregation, catechism, neocalvinism, Bedřich Vilém Košut, journalism, theological disputes, dogmas

Obsah

1. Úvod.....	10
2. Toleranční patent a český protestantismus v českých zemích.....	13
2. 1. Zavádění patentu do praxe	14
2. 2. Výzvy pro evangelické sbory.....	15
2. 3. Protestantský patent z roku 1861	16
2. 4. Styky se zahraničním protestantismem.....	17
2. 5. Třetí cesta.....	19
3. Historie kostela sv. Klimenta	20
3. 1. Nejstarší historie kostela	20
3. 2. Kostel podobojí.....	21
3. 3. Doba pobělohorská	21
3. 4. Jak se kostel sv. Klimenta stal kostelem pražských reformovaných křesťanů v Praze.....	21
3. 4. 1. Snaha o získání vlastního kostela.....	22
3. 4. 2. Historie kostela po dobu farářské činnosti B. V. Košuta a Benjamína Košuta	23
4. Košutův život	27
4. 1. Historie rodu Košutů.....	27
4. 2. Jan Košut – farář černilovský.....	27
4. 3. Janovy děti – sourozenci Benjaminovi	28
4. 4. Život Benjamína Košuta	29
4. 4. 1. Borovským farářem.....	29
4. 4. 2. Velenickým farářem	30
4. 4. 3. Pražským farářem	30
4. 4. 4. Košutovy osobnostní rysy.....	31
5. Košutova kázání	32
5. 1. Kázání o Husovi.....	33

5. 1. 1. Mistr Jan hus a kaceřovánj!.....	33
5. 1. 2. Domluva Husova národu Českému!	34
5. 1. 3. Neznámý Hus!.....	35
5. 1. 4. Pout' Čechův do Husince	36
5. 1. 5. Co jste vyšli viděti?.....	37
5. 1. 6. Jan Hus, co vyvolený sluha Boží!	38
5. 1. 7. Památka české reformace mistra Jana Husi	38
5. 1. 8. Závěrem ke Košutově pohledu na Husa	39
5. 2. Kázání k dělníkům a řemeslníkům.....	39
5. 2. 1. Chléb náš vezdejší dej nám dnes!	40
5. 2. 2. Dělník, chléb a slovo.....	41
5. 2. 3. Dělníkův pokrok	42
5. 2. 4. Kámen odvalený od hrobu.	43
5. 2. 5. Co znamenají ti kamenové?	44
5. 2. 6. Kámen zavržený od stavitelů.	45
5. 3. Kázání týkající se osobností mimo Jana Husa.....	46
5. 3. 1. Kázání ku příležitosti tisícileté slavnosti cyrilometodějské.....	46
5. 3. 2. Kázání ku příležitosti čtyř set let od narození Ulricha Zwingliho.	47
5. 4. Ostatní kázání.....	48
5. 4. 1. Cjrkew, newěsta Kristowa.....	48
5. 4. 2. Řeč pohřební držána v Poličce dne 17. prosince 1854.	49
5. 4. 3. Kázání slavnostní při posvěcení první evangelické školy v Předhradí u Poděbrad.....	50
5. 4. 5. Kázání instalační.	50
5. 4. 6. Kázání při otevření prvního běhu školního v české evangelické škole u sv. Klimenta v Praze.....	51
5. 4. 7. Dům Hospodinův a sluhové jeho	51
5. 4. 8. Kázání jubilejní ku stoleté památce vydání zákona tolerančního dne 13. října 1781	52

5. 4. 9. Spor stran křtu nemluvnat.	52
5. 4. 10. Slavnostní řeč při posvěcení nových varhan v chrámu Páně klimentském.	53
6. Košutovy modlitby – Bůh láska jest	55
6. 1. Dělení modliteb.....	55
6. 2. Modlitby ranní a večerní na všední den a neděli	56
6. 3. Modlitby ranní a večerní ve výroční svátky.....	57
6. 4. Modlitby rozličných stavů	57
6. 5. Modlitba mládence a modlitba panny	58
6. 6. Modlitba manželů	58
6. 7. Modlitby rodičů za děti a dětí za rodiče.....	59
6. 7. 1. Modlitby různých povolání.....	59
6. 7. 2. Modlitby rozličné.....	59
6. 7. 3. Vzdechnutí	60
7. Srovnání katechismu heidelberského a Košutova s moderním evangelickým katechismem	61
7. 1. Heidelberský katechismus.....	61
7. 2. Košutův katechismus	63
7. 3. Porovnání katechismů s Evangelickým katechismem pro mládež i dospělé, skupiny i jednotlivce.....	65
8. Košutova publicistická činnost	67
8.1. „Problematické články“ a nařčení Košuta	67
8. 1. 1. Nový ročník.....	68
8. 1. 2. Dnes spasení se stalo domu tomuto	70
8. 1. 3. Zprávy z Hloupětína a Volovic	72
8. 1. 4. Ráj.....	73
8. 1. 5. Články údajně popírající početí Ježíše Krista z Ducha svatého.....	74
8. 2. Další články.....	76
8. 2. 1. Náboženství z nouze! Náboženství pro nouzi!	76

8. 2. 2. Zákon a bída – Kristus a radost.....	77
8. 2. 3. První den a čtvrtý den	78
8. 2. 4. Zase stará redakce!.....	79
8. 2. 5. Svatý – Advent.....	81
8. 2. 6. Svatý – Půst.....	83
9. Církevní spory týkající se Košuta	84
9. 1. Neok Calvinismus.....	84
9. 2. Reformovaný racionalismus bratří Košutů	85
9. 3. Žaloba na Benjamina Košuta a jeho suspense	86
9. 4. Řízení v Kšelích.....	86
9. 4. 1. Otázky od vrchní církevní rady a Košutovy odpovědi	87
9. 4. 2. Otázky od pražského seniorského výboru h. v. a Košutovy odpovědi	88
9. 5. Další vývoj řízení a revers Košutovi.....	89
9. 6. Spor Košut x Dušek	91
10. Košutův odkaz.....	93
10. 1. Nástin historie evangelictví v 20. století.....	93
10. 2. Charakter ČCE	93
10. 3. Charakter ČCE a Košut.....	95
11. Závěr	98
12. Seznam použitých informačních zdrojů.....	101
13. Seznam textových příloh.....	107
14. Seznam obrazových příloh.....	108
15. Seznam zkratk	109

1. Úvod

Diplomová práce s názvem „Benjamin Košut – život a dílo evangelického faráře“ se zabývá významem a životem evangelického faráře helvetského vyznání Benjamina Košuta. K sepsání této práce mě vede několik důvodů. Jednak cítím s tématem určité vnitřní spříznění, neboť jsem členem farního sboru na Novém Městě, kterému Košut zasvětil více než 30 let svého života jakožto místní farář. Cítím ovšem taktéž jakousi potřebu zpracovat toto téma, jelikož v současné době o Košutovi v odborné literatuře příliš informací nenajdeme. Dále mě ke zpracování tématu vede obecný zájem o teologii, církevní dějiny a podrobněji dějiny protestantské reformace a témat s ní spojených u nás i ve světě.

Cílem mé práce je co nejvíce zmapovat život, myšlenky a dílo Benjamina Košuta, a kde to bude možné, porovnat jeho dílo se současností. Chtěl bych komparovat především Košutovu teologii a přístup k náboženství s postoji současné Českobratrské církve evangelické. Hledíme-li totiž na jeho názory, postoje a stanoviska, neunikne nám, že Košut se v mnohém blíží farářům dnešním. Hlavním bodem jeho života bude pro mne období jeho působení v Praze. Zde působil Košut od roku 1866. Klimentský kostel na Novém Městě koupil a pro potřeby místní reformované církve přebudoval Benjaminův bratr Bedřich Vilém. O jeho předchozím působení nemáme příliš dokladů, snad kromě vzpomínek jeho synovce Ladislava.

Co se zdrojů a metodologie týče, zvolil jsem pro svoji práci především primární zdroje. Je to z toho důvodu, že o Košutovi žádná modernější studie v dnešní době neexistuje. Zde tedy vidím hlavní přínos své práce – snažit se oživit působení pozapomenutého člověka, který si dle mého nejlepšího úsudku zaslouží být připomínán. Sekundární literatury užiji především při zpracování úvodu, popř. okolností, které povídání o našem faráři spíše doplňují. Práce má také určitý přesah mezi historií a teologií.

Po Benjaminu Košutovi zbylo poměrně velké množství jeho kázání v tištěné podobě, které mají nenahraditelnou funkci při pokusech proniknout do myšlenkového světa klimentského faráře. Dochovala se kázání s různým obsahem – teologickým, politickým, aktuálním i např. týkající se otázky dělnické. Kázání Košutova nebál bych se tedy označit za první materiálový pilíř své práce. Druhým pilířem může být katechetická činnost a s ní spojená kontroverze Košutova. Jakožto katecheta vydal Košut pro potřeby svého sboru katechismus, ve kterém zprostředkoval své pohledy na víru katechumenům. Tento katechismus a Košutovo pojetí víry obecně se v určitém bodě jeho života dostalo do sporu s reformovaným heidelberským katechismem a jeho platností.

Jsou-li kázání důležitým zdrojem Košutových názorů, neméně pak toto platí i pro jeho činnost katechetickou.

Třetím pilířem jsou archivní záznamy úředního charakteru, které se po Košutovi dochovaly. Tyto záznamy jsou různého charakteru – kulminují ovšem v době jeho suspenze a kárného řízení. Zatímco dva předešlé pilíře nám poskytnou spíše obrázek o Košutově díle, církevní záznamy nám zprostředkovávají spíše nejdůležitější okamžiky Košutova života a působení.

Čtvrtým, posledním, pilířem mé práce je kniha od Ladislava Košuta, synovce Benjaminina, který vydal roku 1935 knihu s názvem „Benjamin Košut – jeho dílo a zápasy na poli české reformace“. Toto dílo stojí na pomezí primárního a sekundárního pramenu. Jednak je veskrze apologetické, což Ladislav Košut uvádí již v úvodu své knihy, jednak ovšem podává nenahraditelný pohled na Benjaminina Košuta od člověka, který ho osobně znal. I tak se ovšem velká část Košutovy knihy zakládá na faktech a primárních zdrojích. Čtvrtý pilíř je pro mou knihu možná nejdůležitější. Má práce je celkově jakousi snahou o navázání na práci Ladislava Košuta, její aktualizaci, ovšem taktéž přezkoumání všech informací a podání co možná nejobjektivnějšího pohledu na Benjaminina Košuta. Objektivita pro mě bude jistě jednodušší než pro Ladislava Košuta, který byl zatížen osobním vztahem k Benjaminu Košutovi a snad i tehdy ještě dohasínajícími, leč hořícími, uhlíky sporu Košutova.

Pátým pilířem bude poté Košutova publicistická činnost v evangelickém dvoutýdeníku „Českobratrský hlas“. Toto periodikum vycházelo pod Košutovou redakcí a vyjadřovalo se velmi aktivně k dění uvnitř evangelické církve, případně k jiným tématům včetně teologie. Košut se pod své články podepisuje zřídka, pokud ano, tak většinou jako redakce. Vzhledem k tomu, že byl odpovědným redaktorem, nakladatelem a vydavatelem a také ke skutečnosti že to byly právě určité články z výše uvedeného periodika, je tento zdroj velmi relevantní.

Výše jsem uvedl pět zdrojů informací, ze kterých budu vycházet. Mým cílem je tyto zdroje kompilovat, konfrontovat, analyzovat a využít je k vypracování ucelené práce o Košutovi. Kde to bude možné a bude to potřeba, sáhnu i k existující sekundární literatuře. Pokud bude téma vyhovující, rád bych srovnal Košutovy pohledy s dnešní teorií a praxí (nejen) evangelické církve. Myslím si, že má práce bude mít přínos jak pro historii, když snad přispějí alespoň trochu k připomenutí pozapomenuté postavy českých církevních dějin a snad i pro evangelický sbor u sv. Klimenta a Českobratrskou církev evangelickou obecně.

Všechny biblické citace jsou z Českého ekumenického překladu, aby jim současný čtenář lépe porozuměl. Sám Košut ovšem vycházel jakožto reformovaný farář z Bible kralické, přičemž

citované části přebírám taktéž v kralické podobě. V případě staršího pravopisu zachovávám původní ráz kázání a text transliteruji.

2. Toleranční patent a český protestantismus v českých zemích

České země byly v době předbělohorské z velké části protestantské. To se ovšem změnilo po třicetileté válce a systematické rekatolizaci, která většinu obyvatelstva konvertovala na víru římskokatolickou. Hlásit se k protestantismu oficiálně nebylo možné, přesto v skrytu přežívaly určité komunity. Většina těchto tajných protestantů patřila navenek ke katolické církvi, ovšem v soukromí vyznávali evangelickou víru.¹

Velkou změnu přinesl patent císaře Josefa II. z 13. října 1781. Ten, v duchu císařovy osvícenecké vlády, upravoval mj. postavení protestantů. Nejednalo se ovšem určitě o zrovnoprávnění protestantů a pravoslavných se státní římskokatolickou církví, ale jak již sám název patentu vypovídá, o toleranci těchto konfesí.²

Protestanté v českých zemích ovšem netvořili jednotnou a uniformní skupinu, neexistovala zde žádná jednotná organizace, tajná církev nebo společenství evangelíků. Tajní, nyní tolerovaní, protestanti si často byli vědomí svého protikatolického postoje, ovšem úroveň českého protestantismu, co do duchovního a teologického uvědomění jeho vyznavačů byla na horší úrovni než u světového protestantského standardu. I nějaké katolické praktiky pronikly do duchovního života tajných evangelíků, doktrinálně tedy bylo české protestantství konce 18. století poměrně v chaosu.³

Vzhledem k neexistenci církevní organizace měl pobělohorský protestantismus svůj osobitý ráz. Přežíval především ve venkovském prostředí. Ordinovaní faráři popř. pastoři neexistovali, z toho důvodu vznikla instituce tzv. písmáků. Písmáci byli vykladači Písma, kazatelé, kteří neužívali pro tuto svoji činnost žádné teologické vzdělání, ale spíše selský rozum. Vybudovali si mezi evangelíky obrovskou a neochvějnou autoritu a určitou dobu konkurovali i tolerančním kazatelům.

¹ MACEK, Ondřej. 2008, blíže viz na: Nešpor, Zdeněk R. 2008. „Disciplinace českých nekatolíků po vydání tolerančního patentu.“ Pp. 398-411 in Macek, Ondřej (ed.). *Po vzoru Berojských. Život a víra českých a moravských evangelíků v předtoleranční a toleranční době*. Praha: Kalich. ISBN 9788070170885. s.387

² Viz text patentu Josefa II. z 13. října 1871, b

³ MACEK, Ondřej. *Po vzoru Berojských. Život a víra českých a moravských evangelíků v předtoleranční a toleranční době*, s. 399

V extrémních případech vedly tyto spory v tvorbu lidových sekt. Mainstreamem se ale jasně časem stává reformované a luteránské křesťanství.⁴

Byly to právě tyto dvě denominace, které byly tolerančním patentem povoleny – reformované křesťanství, které bylo navázáno na tzv. Helvetskou konfesi a luteránské křesťanství, které bylo zase navázáno na Augsburgskou konfesi. Mezi oběma denominacemi existovaly a existují určité rozdíly. Mají sice stejný počet svátostí (křest a večeře Páně), velmi podobný pohled na věci církevní jurisdikce, ovšem zásadním rozdílem obou denominací je pojetí Kristovy přítomnosti ve svátosti večeře Páně, luteráni taktéž zachovali velmi liturgický řád svých bohoslužeb. Obě tyto tradice se spojily v podobě Českobratrské církve evangelické po První světové válce.⁵

2. 1. Zavádění patentu do praxe

Zavádění patentu v realitě bylo často velmi složité a komplikované. Jednak ho provázely neustálé spory mezi katolíky a nekatolíky a také nutnost osob přejících si přestoupit z církve římskokatolické své důvody obhájit před komisí. Zápisy z těchto komisí se zachovaly dodnes. Můžeme v nich pozorovat snahu komise rozhodnutí žadatelů ovlivnit a přesvědčit je, aby zůstali členy katolické církve. Naopak u žadatelů můžeme pozorovat fixaci na určité konkrétní momenty. Často jako důvod uvádějí buďto to, že byli ve víře evangelické sami svými rodiči vychováni, mnoho teologických argumentů ovšem neuvádějí. Zajímavé je ovšem, že často se objevuje argument, že si přejí přijímat podobný způsob. To zcela odpovídá lidovému rázu tehdejšího evangelického náboženství, to se ukazovalo i při odpovědi na povinnou otázku komise, ke které konfesi se chtějí lidé zařadit – ti často odpovídali věci jako k víře beránkově, apoštolské víře, víře Pána našeho z ráje apod. To vedlo např. k tomu, že lidé byli úřady zaevidováni jako luteráni, i když sami byli reálně reformovaní křesťané. Proto se určité množství luteránských sborů časem transformovalo na sbory reformované.⁶

⁴ BENEŠ, Zdeněk. 2017. *Písmák jako sociokulturní typ. Historie – otázky – problémy.* roč. 2017, č. 9, ISSN 2336-6672, s. 14

⁵ Viz též MELMUKOVÁ, Eva. *Patent zvaný toleranční 2.*, dopl. vyd. Neratovice: Verbum, 2013. [16] s. obr. příl. Historicus. ISBN 978-80-903920-4-5.

⁶ FIALOVÁ, Eva. 2008. *Malý obrazový průvodce dějinami českobratrské církve evangelické*, s. 11-31.

Aby samostatný toleranční sbor mohl vzniknout, muselo se k němu přihlásit sto rodin nebo pět set samostatných osob. Nejvíce evangelíků se přihlásilo na Valašsku, v severovýchodních Čechách, na Českomoravské vysočině, v jihovýchodní Moravě či Polabí, celkem to bylo cca 70 000 osob. Evangeličtí duchovní k nám často přicházeli z Uher. Zde je ovšem čekala daleko náročnější služba než v uherských sborech. Mnoho nových tuzemských sborů si nemohlo dovolit je vydržovat, byla zde jazyková a kulturní bariéra a často napjaté vztahy s katolickou vrchností.⁷

2. 2. Výzvy pro evangelické sbory

Jednou z výzev pro toleranční evangelické sbory bylo to, že se musely samy finančně zajistit, avšak musely taktéž odvádět daně a poplatky katolické církvi. Platily se tzv. štolové poplatky. Jejich modlitebny, které mohly vzniknout po překročení sta rodin hlásících se k evangelictví, nesměly vzhledem připomínat kostely. Jasně se rozlišovalo – i v dikci tolerančního patentu - mezi státním náboženstvím – římskokatolickým – s jejich kostely, a kněžími-faráři a tolerovaným evangelickým náboženstvím s jejich modlitebnami a pastory. Modlitebny nesměly mít věže a zvony a nesměly mít vchod přímo z hlavní ulice, k většině tolerančních modliteben byly dostavěny později. Evangelický duchovní vysluhoval svátosti⁸, matriční záznamy ovšem vedl a spravoval místní římskokatolický farní úřad. Náboženská praxe evangelíků byla tedy ve své podstatě soukromá spíše než veřejná. Stát se také snažil bránit rozsáhlým konverzím, které se po celém mocnářství po vyhlášení patentu rozmohly. K tomu užíval různé strategie jako např. povinné zpoplatněné kurzy u katolických kněží, kteří mohli tyto dle libosti prodlužovat.⁹

Karl Schwarz jmenuje následující potíže jakožto hlavní ve vztahu ke katolické církvi: svázanost nekatolíků s katolickou farností, smíšená manželství a přednostní právo římskokatolické církve v těchto vztazích, nerovná ustanovení v náboženské výchově dětí a pohřbívání nekatolíků na katolickém (místním) hřbitově. Velké problémy existovaly také stran smíšených manželství

⁷ FIALOVÁ, Eva. 2008. *Malý obrazový průvodce dějinami českobratrské církve evangelické*, s. 12.

⁸ V případě evangelíků dvě až tři svátosti – křest a večeře Páně, v případě luteránů platí někdy i zpověď za samostatnou svátost, zbytek katolických svátostí ovšem evangelíci zpravidla nevysluhují viz Co je to svátost? <https://www.sceav.cz/cs/> [online]. 2018 [cit. 2024-04-15]. Dostupné z: <https://www.sceav.cz/cs/archiv-clanku/item/927-co-je-to-sv%C3%A1tost>, popř. Malý katechismus Dr. Martina Luthera:

⁹ MACEK, Ondřej. 2008. *Po vzoru Berojských. Život a víra českých a moravských evangelíků v předtoleranční a toleranční době*, s. 390.

katolíků a evangelíků. Katolický kněz byl vnímán jednak jako *parochius ordinarius* z pohledu státního práva, ale samozřejmě byl taktéž vázán kanonickým právem římskokatolické církve, přičemž obě práva nebyla v některých případech příliš kompatibilní, smíšená manželství byla jedním z nich. Podle kanonického práva muselo takové manželství být povoleno biskupským dispensem a všechny děti ze smíšeného svazku musely být vychovány a pokřtěny jako katolíci, na což oba manželé museli přísahat. Katolický člen páru byl navíc vybízen k tomu, aby se všemi prostředky pokusil svůj protějšek konvertovat ke katolické víře. Toleranční patent ovšem s tímto principem poněkud zamíchal. Jednak zrušil udělení biskupského dispensu jakožto povinnou prerekvizitu smíšeného manželství, navíc v takových manželství zavedl princip *sexus sexum sequitur*¹⁰ v případě, že otec byl nekatolík. Na kněze byl tedy kladen dvojí požadavek – církevní a státní. Další výzvou byly rozvody. Římskokatolická církev vyznávala princip *separatio a mensa a thoro*¹¹, zatímco evangelíci umožňovali *divortium*¹². Kněží tak často i přes toleranční ustanovení vyžadovali biskupské dispensy a odmítali rozvádět manželství i když byly naplněny podmínky, které evangelíci uznávají za dostatečné. To přispívalo k poměrně velkému neklidu a chaosu v reálném výkonu manželského práva. Snahy o řešení z jedné nebo druhé strany prakticky neprošly.¹³

2. 3. Protestantský patent z roku 1861

Protestantský patent, zjednodušeně řečeno, ukončil období tolerance a započal období rovnoprávnosti mezi katolíky a nekatolíky v habsburské monarchii, potažmo Rakousku – Uhersku. Patent se odvolával na provizorní návrh z let 1848-1849, silvestrovské patenty a říjnový diplom.¹⁴

10 Princip v praxi znamenal to, že všichni synové budou vychováni v otcově evangelické víře a dcery jako katoličky podle své matky. Pokud byl otec katolík, nadále měly být všechny děti vychovány katolicky (Macek 2008, s. 393).

11 Odloučení od stolu a lože, tj. manželství zůstává nadále platným, ovšem manželé nemusejí žít pospolu.

12 Úplná rozluka a anulace manželství. U evangelíků např. na základě domácího násilí, usilování o život, nevěru nebo odsouzení manžela k trestu odnětí svobody v době vyšší než pět let. (Macek, 2008. s. 395)

¹³ MACEK, Ondřej. 2008. *Po vzoru Berojských. Život a víra českých a moravských evangelíků v předtoleranční a toleranční době*, s. 391-393.

14 Silvestrovské patenty z roku 1851 upravují porevoluční zákonné uspořádání v Rakousku. Potvrzují ovšem princip rovnosti občanů před zákonem. Říjnový diplom z roku 1860 byl jakýmsi slibem císaře zavést v Rakousku

Patent nekatolíky vyjímal z moci katolické církve a sliboval jim větší autonomii a možnost veřejného vykonávání jejich náboženství, je tedy rozšířením tolerančního patentu a určitým způsobem ho dotahuje do konce. Evangelíci nemuseli nadále platit dávky katolické církvi a byla zavedená čtyřstupňová organizační struktura, která fungovala až do roku 1918. Existovala obec farní, seniorátní, superintendenční a pospolitá (první dva stupně najdeme v ČCE doposud). Tato struktura byla pro každou z obou církví – helvetského a augsburského vyznání samostatná, obě konfese byly poté ještě pod autoritou vrchní církevní rady ve Vídni, na které se opět ukázalo, že úplně autonomní evangelíci nebudou, neboť předsednictvo rady jmenoval císař a ten zasahoval i do volby superintendentů. Nehledě na to byla ovšem autonomie rozšířena obrovským způsobem a evangelíci podléhali nyní státní autoritě a nikoliv přímo katolické. Veškeré snahy o vytvoření zcela svobodné církve, např. tzv. Čáslavské zřízení, na kterém se podílel výrazně Košutův odpůrce Čeněk Dušek, nakonec selhaly a církev zůstala pod státním dozorem. I přes zásahy státu do mocenských struktur církví znamenalo období po vyhlášení patentu pro evangelíky obrovské rozvinutí aktivit, které se projevovalo zakládáním škol, učilišť pro evangelické učitele obecných škol, zájmových spolků a dobročinných organizací a sirotčinců.¹⁵

2. 4. Styky se zahraničním protestantismem

Protestantský patent mimo výše zmíněné aktualizace tolerance znamenal ještě jednu skutečnost – a to pro Košutovu činnost zcela zásadní – povolení styku českých a zahraničních protestantů. Češi mohli nově studovat bohosloví na zahraničních univerzitách, a to samozřejmě znamenalo, že post-toleranční podoba evangelictví bude tímto zásadně ovlivněna. V zahraničí probíhal v 19. století velký obrodňý proces v protestantských církvích, který dobře prezentuje např. americký fenomén *The Second great awakening*, vznik neok Calvinismu nebo liturgické hnutí v rámci anglikánství.¹⁶

parlamentarismus. Viz: Silvesterpatent. *Austria-Forum* [online]. [cit. 2024-04-15]. Dostupné z: <https://austria-forum.org/af/AEIOU/Silvesterpatent> (německy)

¹⁵ FIALOVÁ, Eva. 2008. *Malý obrazový průvodce dějinami českobratrské církve evangelické*, s. 32-35.

¹⁶ Second great awakening, možno přeložit jako druhé velké probuzení byl proces v 19. století v USA a Kanadě, kdy se církve začaly dynamicky měnit a rozšiřovat svoji působnost. Neok Calvinismus bylo potvrzení a snaha o návrat k ortodoxnímu kalvinismu, liturgické hnutí v anglikánství akcentovalo katolické dědictví anglikanismu a snahu o přiblížení anglikánské praxe katolické. (viz. MELTON, J. Gordon. *Evangelical church*. *Britannica.com* [online].

Velké dynamické probuzení protestantů v zahraničí znamenalo také vznik mnoha spolků, které měly zájem o zahraničí a také zájem o evangelizaci a misii. Zahraniční protestantství bylo značně evangelikální a probuzenecky naladěné, zatímco české bylo spíše stabilní, národně orientované a z velké části stále racionalistické. Většina evangelíků inklinujících k zahraničnímu probuzenectví zůstala i nadále vlastenci, ovšem často nadřazovali všudypřítomný příslib evangelia a bible nad národní vědomí a často i nad racionalismus a biblickou kritiku.¹⁷

Evangelíci helvetského vyznání se začali orientovat hlavně na německé reformované sbory, velice např. na reformovaný sbor v Elberfeldu. Přes tento sbor se do českého prostředí dostává Kohlbrüggův probuzenecký neokalvinismus, Kohlbrügge byl farářem sboru. Jeho myšlenky se skrze partnerskou spolupráci s tímto sborem šířily přes přeložená kázání a činnost jeho příznivců, např. Heřmana z Tardy. Kohlbrüggův zeť se dokonce stal profesorem bohosloví na univerzitě ve Vídni. Kontakty se zahraničím sice mohou působit dojmem kroku zpátky od racionalismu k evangelikální zbožnosti¹⁸, avšak tuzemská církev h. v. se tímto působením zařadila a reorganizovala z toleranční církve s nejasným dědictvím¹⁹ v církev reformovanou podle zahraničních měřítek. Výsledek tohoto procesu přispěl nadále k již trvajícím konfliktům s luterány, kteří ovládali vídeňskou církevní radu, ovšem v českých zemích tvořili minimum evangelíků.²⁰

1999, 20. 2. 2024 [cit. 2024-04-12]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/Evangelical-church-Protestantism>)

¹⁷ ŘÍČAN, Rudolf. 1948. *Od úsvitu reformace k dnešku*. s. 317-319

¹⁸ Pojem „evangelikalismus“ je široký a dnešní evangelikální hnutí se dělí na mnoho směrů a odnoží. Pojítkem je ovšem orientace na Bibli, odmítání tradice, osobní vztah s Bohem a pocit konverze a „znovuzrození“. Velmi důležitým rysem evangelikalismu je důraz na aktivní misionářskou činnost kleriků i laiků. Viz na: *Evangelicalism*. Online. In: Wikipedia: the free encyclopedia. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 9. 4. 2024. Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/Evangelicalism>. [cit. 2024-04-15].

¹⁹ Dědictví české reformace, která se odlišuje od německé i švýcarské způsobovalo zmatky. Lidé, hlásící se k odkazu Jednoty bratrské a utrakvismu často nespatořovali v těchto českých směrech žádné pevné navázání na zahraniční reformaci a brali své členství v jedné nebo druhé evangelické konfesi spíše pocitově. Většina z nich dle Říčana seznala, že organizace a myšlenky Jednoty bratrské mají blíže k reformovanému křesťanství než k luteránství, takže se z nich stali reformovaní. Inspirovaní západními presbyteriány vypracovali někteří členové dokonce koncept svobodné reformované církve, tzv. Čáslavské zřízení, které nakonec nebylo realizováno. (viz ŘÍČAN 1948, s. 322-325)

²⁰ ŘÍČAN, Rudolf. 1948. *Od úsvitu reformace k dnešku*. s. 322-324.

2. 5. Třetí cesta

Mimo dvou většinových církví vznikaly v poslední třetině 19. století v Rakousku i jiná církevní společenství, která byla navázána často na zahraniční církve a denominace přímo. Jednalo se např. o Svobodnou reformovanou církev, která byla ovlivněna především americkými kongregacionalisty.²¹ Dále Svobodnou církev skotskou²², která byla ovlivněna presbyterianismem. Od Svobodné církve reformované se poté oddělila Církev baptistická²³. Tyto církve nebyly státem uznané, ovšem ani o něj nestály, neboť to byly církve amerického stříhu nezávislé na státu. Tyto církve byly tedy jakási třetí cesta mimo církve římskokatolické a dvou evangelických státem uznaných církvích, jejichž odkaz přetrvává, stejně jako odkaz katolický a evangelický, v podobě evangelikálních církví v České republice až doposud. Je možné zde spatřovat i jakousi paralelu mezi americkými evangelikálními církvemi a *mainline* protestanty.^{24 25}

Košut na tyto církve reagoval spíše negativně. Celkově nepodporoval koncept svobodných církví²⁶ a vyhrazoval se proti jejich učení.²⁷

21 Jedná se o předchůdkyni dnešní Církve bratrské. Více na: *Historie/současnost*. Online. Církev bratrská. Dostupné z: <https://portal.cb.cz/kdo-jsme> cit. 2024-04-15].

22 Taktéž předchůdkyně Církve bratrské.

23 Baptisté jsou dnes reprezentováni v ČR skrze Bratrskou jednotu baptistů. Více na: BISTRANIN, Jan. *Historie*. Online. Bratrská jednota baptistů. Dostupné z: <https://www.bjb.cz/historie>. [cit. 2024-04-15].

24 Mainline protestantismus, tedy protestantismus hlavní linie, tvoří v USA církve, které jsou svázané s kontinentální reformací a odvozují svůj původ od jedné ze tří konfesí – luteránské (např. Evangelická luteránská církev Ameriky), reformované (Presbyteriánská církev (USA) a kongregacionalisté vycházející z puritánské tradice – např. Sjednocená Kristova církev) a anglikánské (Episkopální církev a částečně Sjednocená metodistická církev). Evangelikálové naopak spíše, než reformační tradici zohledňují nadřazené postavení Bible a osobního obrácení a vztahu s Bohem. Zástupci jsou např. baptisté nebo letniční křesťané. Na rozdíl od mainline kongregací kladou menší důraz na církevní organizaci a mnoho evangelikálů je v USA dnes nenedominančních (non-denominational) nebo členy kongregacionalistických organizací s autonomií jednotlivých sborů. Viz: *Mainline Protestant*. Online. In: Wikipedia: the free encyclopedia. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 28. 2. 2024. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Mainline_Protestant. [cit. 2024-04-15].

25 ŘÍČAN, Rudolf. 1948. *Od úsvitu reformace k dnešku*. s. 329-330.

26 Viz Svobodná církev. *Českobratrský hlas*. 1873, 1873(23.), 16.

27 Viz 5. 4. 9. – Košutova kritika baptistického pojetí křtu.

3. Historie kostela sv. Klimenta

Jméno papeže a mučedníka sv. Klimenta nese v Praze dodnes několik kostelů – dnes řeckokatolická katedrála v komplexu Klementina, filiální kostel pod farností sv. Antonína v Holešovicích a také evangelický kostel na Novém Městě pražském v oblasti Poříčí. Klimentský kostel na Novém Městě byl hlavním působištěm Benjamina Košuta.

3. 1. Nejstarší historie kostela

Kostel měl být založen snad již okolo roku 1000, byl to tedy druhý nejstarší pražský kostel na Novém Městě. Nový kostel stál na výhodném místě – byl zde brod z Bubnů (dnešní Holešovice) ke staroměstskému tržišti. Vzhledem k tomu, že patron kostela sv. Kliment je i patronem plavců, stály kostely nesoucí jeho jméno v oblasti dva – druhým je výše zmíněný kostel v Holešovicích.²⁸

První písemná zmínka o kostelu z roku 1226 zaznamenává věnování kostela králem Přemyslem Otakarem I. řádu dominikánů. Ti kostel vlastnili pouze šest let a poté, co odešli, sloužil duchovním potřebám místní osady Poříčí. V této době podstoupila budova kostela přestavbou v jednolodní kostel v proporcích: délka – 20 metrů, šířka přes 10 metrů a výška přes 11 metrů. Tento půdorys zůstal prakticky zachován doposud. Velmi negativně do života osady Poříčí a tak i kostela zasáhla výstavba Juditina mostu, která měla za následek ztrátu významu brodu v Poříčí směrem k Bubnům. Tím samozřejmě poklesl i význam klimentského kostela.²⁹

Paradoxně kostel během reformace nesloužil potřebám husitů nebo později kališníků, ale zůstal pevně v katolických rukou. Úřad místního faráře držel Jan Protiva z Nové Vsi, jeden z Husových odpůrců. Podle Husových kázání tento Jan Protiva dokonce pořizoval během Husových kázání písemné záznamy a odnášel je arcibiskupovi Zbyňkovi, což Hus údajně komentuje poměrně humorně slovy: „*Piš, kuklíku, a nes na druhou stranu!*“ V 15. století došlo ke změnám v interiéru, konkrétně byla přestavěna klenba apsidy. Pole klenby byla spojena volně, byla zrušena meziklenební žebra – další stavební prvek, který si stavba zachovala podnes.³⁰

²⁸ HÁJEK, Blahoslav. 2000. *Kostel počátků křesťanství v Čechách*. s. 5-8.

²⁹ BAŤKOVÁ, Růžena. 1998. *Umělecké památky Prahy, Nové město, Vyšehrad*. s. 119.

³⁰ HÁJEK, Blahoslav. 2000. *Kostel počátků křesťanství v Čechách*. s. 9-10.

3. 2. Kostel podobojí

Ať už se odehrávalo v období mezi upálením Husovým a rokem 1526 okolo klimentského kostela cokoliv, pevně můžeme říci, že roku 1526 již kostel byl pod správou utrakvistů, tedy církve podobojí. Z této doby se v kostele dodnes zachovala kamenná deska s nápisem „SLOWO PANIE ZUOSTAWA NA WIEKY 1578“, která je dnes umístěna v presbytáři kostela. V této době snad také dostává svoji současnou podobu klenba v hlavní lodi budovy. Další památkou jsou také vyřezávané dveře, dnes spojující presbytář se sakristií v přízemí věže. Původně ovšem sloužily jako vstupní dveře. Letopočet na nich uvedený je 1609 – vedou se diskuse o tom, zda snad souvisí s rokem vydání Majestátu císařem Rudolfem II.³¹

3. 3. Doba pobělohorská

Po bitvě na Bílé hoře se kostel opět dostává pod římskokatolickou správu, původně bez vlastní farnosti a jako filiální kostel při farnosti sv. Petra. Status kostela jakožto kostela farního byl obnoven obnovením farnosti na začátku 18. století. Z této doby by měla pocházet čtvercová věž při severní zdi kostela. Místní obyvatelé do „svého“ nového kostela investovali a ten nakonec disponoval dokonce šesti oltáři. Pozice farního kostela ovšem sv. Klimentu nevydržela dlouho, neboť roku 1784 byl v rámci reformy Josefa II. zrušen a měl být zbořen. Nakonec ho ovšem koupila místní mlynářská rodina a užívala ho jako sýpku.³²

3. 4. Jak se kostel sv. Klimenta stal kostelem pražských reformovaných křesťanů v Praze

Evangelíci augsburského vyznání a vyznání helvetského byli organizačně a duchovně v Praze sjednocení, a to až do roku 1844. V tomto roce zemřel Josef Krejčí, superintendent a duchovní pražských evangelíků. Po jeho smrti se v pražské evangelické komunitě rozhořel boj, který doprovázel volbu nástupce Josefa Krejčího – hlavními soupeři byli Josef Růžička a Daniel B. Molnár. Molnárova strana zvolila cestu velmi aktivní agitace, která ovšem vyvolala negativní

³¹ BAŤKOVÁ, Růžena. 1998. *Umělecké památky Prahy, Nové město, Vyšehrad*. s. 119.

³² HÁJEK, Blahoslav. 2000. *Kostel počátků křesťanství v Čechách*. s. 13-14.

reakci v řadách jeho odpůrců. Reformovaní evangelíci podporovali Josefa Růžičku, nakonec ovšem po velmi vyhocených volbách byl zvolen kandidát úplně jiný – Jakub Beneš.³³

Část příslušníků helvetského vyznání se rozhodli, že je třeba založit vlastní a ryze reformovaný evangelický sbor v Praze. To znamenalo rozchod doposud jednotných pražských evangelíků obou protestantských konfesí, ale spory, které se během volby pastora vedly často i na konfesionálních liniích, podle příznivců odtržení poukazovaly na to, že evangelíci v Praze reálně jednotní nejsou.³⁴

Do čela těchto helvetských „separatistů“ se postavil Bedřich Vilém Košut, bratr pozdějšího faráře od Klimenta, Benjamina Košuta. Reformovaní tedy podávají příslušným císařským úřadům o osamostatnění v roce 1845. Tento proces se stal poměrně zdlouhavým, pražský magistrát doporučoval vídeňským úřadům požadavkům reformované frakce nevyhovět a jednotný evangelický sbor neštěpit. Zemské gubernium ovšem žádalo více podkladů. Mělo dojít k lustraci 169 rodin, které údajně vznik nového sboru podporují, dále si měli příslušní reformovaní křesťané zajistit místo konání bohoslužeb a majetkové poměry – způsob materiálního zajištění pastora.

3. 4. 1. Snaha o získání vlastního kostela

Nakonec byl vyřešen problém počtu rodin a způsobu udržování pastora, zbývalo tedy pouze zajistit novému sboru modlitebnu. Evangelíci h. v. S i vyhlídli kostel zrušeného Anežského kláštera. Na jeho odkoupení nebyly ovšem peníze, proto se věřící dočasně scházeli v Jezuitské zahradě.³⁵ Pro koupi výše zmíněného kostela ovšem nebyl dostatek prostředků a z toho důvodu se B. V. Košut začal ohlížet po jiných kostelích, kam by se evangelíci mohli přestěhovat. Jezuitská zahrada z dlouhodobého hlediska k bohoslužebným účelům totiž nevyhovovala.³⁶

Dalším kostelem, o který pražský sbor h. v. požádal, byl kostel sv. Mikuláše na Staroměstském náměstí. Košut podal žádost představitelům města, chtěl prostory kostela pronajmout pro potřeby svého sboru. I když sám Košut věřil v kladné vyřízení jeho požadavku, město se nakonec rozhodlo budovu kostela nevolnit. Košutova žádost byla napadána také některými katolíky. Město bylo v této věci konzistentní a nestranné. Odmítlo poskytnout kostel jak evangelíkům a stejně tak

³³ LUKÁŠEK, Josef Václav. 1915. *Příspěvky k dějinám Evanj. církve v Praze*. s. 5-9.

³⁴ LUKÁŠEK, Josef Václav. 1915. *Příspěvky k dějinám Evanj. církve v Praze*. s. 10.

³⁵ Jezuitská zahrada, dnes zahrada Strakovy akademie na Malé Straně v Praze.

³⁶ LUKÁŠEK, Josef Václav. 1915. *Příspěvky k dějinám Evanj. církve v Praze*. s. 21-26.

katolíkům. O užívání kostela žádala i evangelická církev a. v. Obě církve se opět jako protivníci utkaly před pražskými úřady o kostel sv. Bartoloměje (Konviktská ulice). Tento proces opět provázely spory mezi oběma církvemi a na povrch opět pronikaly konfesní i osobní spory. I přesto nebyl kostel přenechán ani jedné z obou evangelických církví, a tak se musely poohlédnout po jiných budovách. B. V. Košut se po vypovězení evangelíků z Jezuitské zahrady rozhodl zažádat o finance veřejnost (poté, co nepochodil u různých spolků a osobností, včetně např. pruského krále či Gustav-Adolfského spolku). Po všech neúspěších se rozhodl Košut odkoupit roku 1850 kostel sv. Klimenta za 27 500 zl.³⁷ Tak se tento kostel stal prvním reformovaným sborem v Praze a poměrně dlouhou dobu jím i zůstal. První evangelická bohoslužba se tu konala pod vedením B. V. Košuta 27. října 1850.³⁸

3. 4. 2. Historie kostela po dobu farářské činnosti B. V. Košuta a Benjamin Košuta

Jak již bylo řečeno, kostel sloužil od svého zrušení jako sýpka. Uvnitř bylo postaveno nové patro a zdi byly přemalovány. Nové patro bylo zbouráno a ponecháno bylo pouze v západním a východním konci kostela a přeměněno na přední a zadní kruchtu. Přední kruchta byla zamýšlena pro varhany, zadní pro sbor. Přidán musel být stůl Páně a kazatelna. B. V. Košut byl roku 1853 odsouzen (za čin „přechovávání zapovězených knih) a do roku 1857 internován v Celovci. Vrátit ke klimentskému sboru se nesměl ani po svém propuštění a dále působil v Německu. Dalšími faráři klimentského sboru byli Jiří Čížek (1853-57, v letech 1857-1860 poté kostel spravuje administrátor B. Gerža) a Václav Šubrt (1860-1862), v letech 1862-1865 byl farářem zvolen bratr B. V. Košuta Benjamin Košut.³⁹

³⁷ Peníze získal darem od veřejnosti. Velice mu pomohlo uveřejnění proseb v Českobratrském hlasateli a taktéž aktivní zájem – Košut se vydal do Vídně osobně žádat úřady o přidělení nějakého kostela v Praze. (Lukášek 1915, s. 61-62)

³⁸ LUKÁŠEK, Josef Václav. 1915. *Příspěvky k dějinám Evanj. církve v Praze*. s. 26-61.

³⁹ HÁJEK, Blahoslav. 2000. *Kostel počátků křesťanství v Čechách*. s. 15-23.

Obrázek 1: Interiér kostela sv. Klimenta na konci 19. století

Obrázek 2: Nápis „Slovo páně zůstává na věky“, které se dnes nachází v presbytáři kostela.

Obrázek 3: Dveře s nápisem „1609“ nyní sloužící jako vchod do sakristie.

Obrázek 4: Kostel sv. Klimenta, exteriér.

Obrázek 5: Kostel sv. Klimenta, interiér.

4. Košutův život

Než se pustíme do analýzy Košutova díla a jeho přínosů českému protestantismu, je třeba zmínit alespoň základní data Košutova života a popsat jeho osobnost. K tomuto tématu neexistuje příliš zdrojů, nemáme žádnou dohledatelnou osobní korespondenci, která by mohla Košuta ukázat jako člověka v jeho celistvosti, tedy se budeme muset spolehnout na svědectví Ladislava Košuta, který odvedl v genealogii Košutů a popisu Košuta jako člověka skvělou práci, na které se dá stavět.

4. 1. Historie rodu Košutů

Nemá cenu a není nutné zacházet do historie Košutů tak důkladně, jak činí Ladislav Košut. Avšak jako shrnutí může postačit to, že rod Košutů – jméno Košut je hungarizovaná podoba slovenského Kozel – slovensky dlouze Košút, maďarsky Kossuth – má svůj původ na Slovensku a postupně se dostal na východní Moravu a dále na západ až do Černilova, kde bude asi vhodné vyprávění o Košutech začít. Rod to byl pravděpodobně poměrně zámožný, na Slovensku členové rodu sloužili jako fojtové a měli svoji půdu. Během reformace se rod přiklonil k protestantismu, konkrétně reformované větvi tohoto hnutí. Nejlepší bude začít životem Jana Košuta, významné osobnosti rodu, faráře v Černilově a otce Benjamina Košuta a Bedřicha Viléma Košuta.⁴⁰

4. 2. Jan Košut – farář černilovský

Jan Košut se narodil 21. 9. 1769 a po neklidném dětství a mládí, kde byl několikrát konfrontován s životem v chudobě⁴¹ vystudoval protestantskou reformovanou teologii, přivydělával si i pedagogickou činností a doučoval děti z bohatých rodin. Po studiích se vydal Košut na cestu do Německa, po cestě byl ovšem požádán, zda by v Čechách nezůstal, neboť evangelických bohoslovců zde byl obrovský nedostatek. V českých zemích vystřídal několik sborů – v Novém Městě na Moravě, v Borové, a nakonec ve východočeském Černilově. Oženil se s Pavlínou Zelenou, která byla o deset let mladší.⁴²

⁴⁰ KOŠUT, Ladislav. 1935. *Benjamin Košut: Jeho dílo a zápasy na poli české reformace*. s. 9-15.

⁴¹ Nepocházel z bohatých poměrů, vystudoval díky finanční podpoře.

⁴² KOŠUT, Ladislav. 1935. *Benjamin Košut: Jeho dílo a zápasy na poli české reformace*. s. 9-15.

Jan Košut se v mnohém podobá svým synům Benjaminovi a Bedřichu Vilémovi v tom, že i on měl velké problémy se zdejší reformovanou církví, a to snad ve větší míře než např. s katolickou správou nebo omezenými pravomocemi, které mu toleranční zřízení poskytovalo. Do Borové a poté i Černilova byl přeložen právě i z důvodu sporů, přičemž mu bylo vyhrožováno i vypovězením ze země. V Černilově byly poměry snad nejhorší – v tomto sboru měl Jan mnoho odpůrců, včetně kurátora sboru a mnoho úřů církve v Černilově odmítlo přispívat Košutovi na salár, tedy farářský plat. Nakonec se ovšem poměry ve sboru uklidnily a Košutovi se dokonce podařilo přestavět dřevěný černilovský kostel do podoby zděné budovy, který s určitými obměnami (hlavní je pravděpodobně pozdější přístavba v podobě věže) stojí v této východočeské obci dodnes. I přes určité zlepšení ale Košut prý se svým životem spokojen nebyl, přirovnával se sám k mučedníkům Mojžíši, a sv. Petru a Pavlu.⁴³

Tendence tehdejší doby vystihuje i snaha o spojení reformované obce s místní obcí luteránskou, která ovšem nakonec nevyšla a jako ve většině takových případů se zasekla na otázce toho, pod kterou církev by měl sbor po sjednocení patřit. Jan Košut v Černilově umírá roku 1836, zanechav po sobě čtyři syny a dvě dcery.

4. 3. Janovy děti – sourozenci Benjaminovi

Jan Košut měl celkem šest dětí. Nejstarším synem byl Jan Košut ml. (1802-1866), který se oženil s Johankou Bujarovou a zplodil sedm dětí. Byl farářem ve Velenicích. Dalším synem byl Antonín Košut (1804-1870), ten byl též evangelickým farářem. Oženil se s Annou Hudcovou a měl třináct dětí. Třetím Janovým dítětem byl Bedřich Vilém Košut (1819-1893). Ten je známý jako zakladatel reformované církve v Praze a skrze své angažmá v událostech roku 1848. Po tomto roce odchází do Německa, kde se věnuje stejně jako v rodných Čechách farářské činnosti. Čtvrtým synem Jana Košuta byl Benjamin Košut (1819-1893), kterému je věnována tato práce. Mimo čtyř synů, kteří byli všichni faráři, měl Jan Košut ještě dcery Antonii a Pavlínu, které se obě vdaly za evangelické faráře. Dynastie Košutů se vyznačuje v tomto období velkým přilnutím k reformované církvi a provozováním farářské činnosti. Košutové tedy byli rodina, jejíž osud byl s reformovanou církví helvetského vyznání v českých zemích (potažmo Německu v případě B. V. Košuta) velmi spjat. Podobně jako otec Jan, sdíleli synové Benjamin a Bedřich problémy s církevní organizací, ovšem

⁴³ KOŠUT, Ladislav. 1935. *Benjamin Košut: Jeho dílo a zápasy na poli české reformace*. s. 15-20.

již více teologického a teoretického rázu než jejich otec, i když i ten byl nařknut z popírání božství Ježíše Krista a vyučování bludům.⁴⁴

4. 4. Život Benjamina Košuta

Benjamin Košut se narodil roku 1802 v Černilově. Vystudoval bohosloví a stejně jako jeho otec se chtěl věnovat farářské činnosti, jako první se při tom uchýtil v Borové. Po celou dobu jeho farářské činnosti ho pronásledovaly podobné potíže jako jeho otce, avšak svojí suspensí ho v tomto pohledu nechvalně překonal. Studoval v Modré a Prešově, teologii studoval na evangelické univerzitě ve Vídni.⁴⁵ O jeho raném životě mnoho nevíme, dochovalo se maturitní vysvědčení z gymnázia, kde Košut dosáhl dobrých výsledků.

4. 4. 1. Borovským farářem

Borová u Poličky byla prvním místem Košutova působení jakožto faráře. Už v tomto sboru byl prý pověstný svými poutavými kázáními, která měla údajně přesvědčit i nějaké z místních katolíků k přestupu. Košutovu činnost v Borové ovšem provázely i spory, a to uvnitř sboru – např. spor o stavbu nové fary, na kterou nechtěli někteří členové sboru finančně přispět a Košut je musel, i za použití právních hrozeb, k příspěvku donutit. Problémy měl ovšem především s místními katolíky, někdy přecházely i do osobního rázu. Jedním ze sporů s katolíky bylo např. to, že po postavení nové fary Košut budovu opatřil cedulí s nápisem „Evangelický farní úřad“, přičemž evangeličtí duchovní nesměli až do roku 1859 užívat titulu „farář“, ale titulu „pastor“, který byl prý Košutovi velmi nesympatický a místní katolický duchovní si z něho dělal legraci a připodobňoval jeho titul slovu „pastorek“, tedy nevlastní syn.⁴⁶ Již v Borové měl Košut i problém z hlediska své teologie, kdy mu měli údajně četníci zabavit několik výtisků nábožensky nekonformní literatury. I s četníky měl tedy problémy. Dále nechal jako borovský farář vydat i svůj katechismus pro evangelickou mládež, který byl ovšem superintendenturou zakázán, protože obsahoval nebezpečné myšlenky. Mnoho z příběhů o Košutovi z Borové jsou ovšem povahy komické a možná ne tak úplně pravdivé, avšak podle obecní kroniky by se dala jeho činnost zde popsat jako protkaná mnohými spory.

⁴⁴ KOŠUT, Ladislav. 1935. *Benjamin Košut: Jeho dílo a zápasy na poli české reformace*. s. 20-21.

⁴⁵ Viz doprovodný materiál Ústředního archivu ČCE k osobnímu fondu Benjamina Košuta.

⁴⁶ Zápis se taktéž o katolickém knězi vyjadřuje jako o člověku se sklony k alkoholismu, opět je ovšem třeba brát tyto údaje s odstupem.

Jedním takovým sporem měl být střet Košuta, který vedl pohřební průvod. Místní obyvatel prý odmítl smeknout klobouk, načež ho Košut verbálně napadl. Synové dotyčného měli poté vysklít Košutovi okna.⁴⁷

4. 4. 2. Velenickým farářem

Košutova činnost farářská ve Velenicích byla již klidnější než ta v Borové, neboť po vydání Protestantského patentu již nebylo takových rozdílů mezi evangelíky a katolíky a v tomto ohledu se situace uklidnila. Farářem zde zůstal do roku 1866, kdy se stal pražským farářem. Podle výpovědí, které posbíral Ladislav Košut byl ve Velenicích Košut oblíben, platil za schopného kazatele.⁴⁸

4. 4. 3. Pražským farářem

Pražským farářem se Košut stal roku 1866 ve sboru, který byl založen jeho bratrem Bedřichem Vilémem. Uvítání zde bylo prý velmi přívětivé. Důvod, proč nepřebíral klimentskou kazatelnu hned po odstranění svého bratra bylo to, že věřil, že Bedřich Vilém se bude moci ke Klimentu vrátit, avšak po nějaké době seznal, že tak tomu již nebude a vyhověl prosbám klimentských farníků o to, aby se stal jejich farářem. O činnosti Košutově jakožto pražského faráře se příliš zmiňovat nebudeme, neboť většina jeho činnosti publicistické a kazatelské, kterou tato práce zkoumá, pochází z jeho činnosti jakožto pražského faráře. Avšak krátce se dá shrnout, že Košut vydržel na tomto místě přes třicet let (1866-1898). Jeho činnost provází především usilovná práce publicisty, vykladače písma, kazatele. Byla na něho podána žaloba za jeho údajné neortodoxní názory a přílišnou svobodomyšlnost. V Praze dozíral na postupné umořování sborového dluhu, angažoval se ve vzdělávání evangelické mládeže, za jeho období prošel kostel velkou rekonstrukcí, jejíž výsledná podoba vydržela kostelu dalších sto let.⁴⁹⁵⁰

⁴⁷ KOŠUT, Ladislav. 1935. *Benjamin Košut: Jeho dílo a zápasy na poli české reformace*. s. 25-29.

⁴⁸ KOŠUT, Ladislav. 1935. *Benjamin Košut: Jeho dílo a zápasy na poli české reformace*. s. 29-32

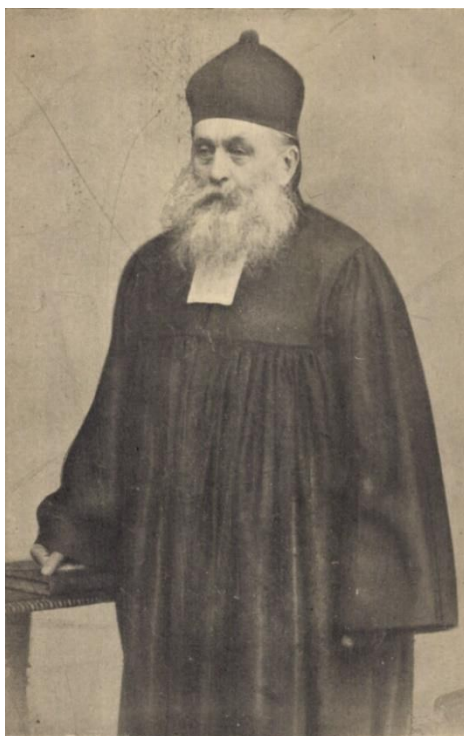
⁴⁹ Další úprava kostela probíhala v letech 1975-1981. Při této přestavbě byla v presbytáři odhalena freska, která se datuje do doby utrakvistické.

⁵⁰ KOŠUT, Ladislav. 1935. *Benjamin Košut: Jeho dílo a zápasy na poli české reformace*. s. 32-25.

4. 4. 4. Košutovy osobnostní rysy

Ladislav Košut, prasnovec Benjamína Košuta (Benjaminův bratr Antonín byl dědečkem Ladislava Košuta) vydává neocenitelné osobní svědectví o vlastnostech a povahových rysech Benjamína Košuta. Košut byl prý velmi nadaný hudebně i rétoricky, mluvil latinsky a byl schopný zpaměti citovat některá klasická latinská díla. Měl dobrý smysl pro humor a smysl pro rodinu. Sám na sebe byl prý velmi tvrdý, měl na sebe hlavně velké pracovní nároky. Doma býval málomluvný, protože byl unaven ze své kazatelské činnosti. Hodně četl, zajímaly ho přírodní vědy a měl rozsáhlou knihovnu. Byl to horlivý český vlastenec, a to i přesto, že Košutové původně Češi nebyli.⁵¹

Benjamin Košut zemřel 25. dubna 1898, stále ve funkci pražského faráře, byť od roku 1892 mu ku pomoci byl vikář. S Manželkou Magdalenou měl tři dcery a dva syny – orientalistu Jaromíra a úředníka Benjamína. Je pohřben na hřbitově ve Strašnicích.⁵²

Obrázek 6: Foto Benjamína Košuta z konce 19. století

⁵¹ KOŠUT, Ladislav. 1935. *Benjamin Košut: Jeho dílo a zápasy na poli české reformace*. s. 22-23.

⁵² NALEZENÝ A OBNOVENÝ HROB BENJAMÍNA KOŠUTA. Online. *Český bratr*. 2020, roč. 2020, č. 4. Dostupné z: Wayback machine, <https://web.archive.org/web/20210804180048/http://www.ceskybratr.cz/archives/23288>. [cit. 2024-04-14].

5. Košutova kázání

V této kapitole se podíváme na jeden z nejcennějších pozůstatků po Benjaminu Košutovi – kázání, která realizoval jakožto evangelický duchovní v 2. polovině 19. století. Dodnes zbylo pár desítek textů v tištěné formě, které se dají dohledat v různých paměťových institucích. I přesto, že těchto pár dochovaných kázání tvoří pravděpodobně pouze malý zlomek reálných promluv, které Košut při bohoslužbách měl, umožňují nám poznat smýšlení Košuta, evangelického faráře a kazatele. Tato kapitola je pravděpodobně naprosto první analýzou Košutových kázání, do obsírnějšího rozboru se nepouští ani Ladislav Košut ve své knize.⁵³

Kázání je základním prvkem reformovaných církví. Snaha oprostit se od rituálů a ceremonií přivedla reformované křesťany k podobě bohoslužeb, které s určitými obměnami můžeme vidět i v současnosti. Českobratrská církev evangelická, hlavní dědička Evangelické církve helvétského vyznání (spolu s církví vyznání augsburského), se i dnes drží reformovaného pořadu bohoslužeb (mimo sborů a. v.).⁵⁴

V současné době je evangelická liturgie rozdělena do formulářů I-III. Nás zajímá formulář označený „formulář I“, neboť ten vychází z reformované tradice (formulář III je více luteránský – obsahuje prvky typické pro luteránskou bohoslužbu, formulář II je jakousi kombinací mezi reformovanými a luteránskými způsoby). V reformovaném formuláři jsou všechny části bohoslužby obráceny k Písmu, tedy biblickému čtení a jeho výkladu, kterým bývá zpravidla kázání faráře. Na rozdíl od zvyklosti luteránů, katolíků, pravoslavných nebo husitů, neslouží evangelické sbory zpravidla Večeři Páně během každé bohoslužby – i to vysílá signál, že hlavní důraz je na kázání, které návštěvník evangelické bohoslužby uslyší pokaždé.⁵⁵

Košut sám kladl velký důraz na Písmo a jeho význam pro život křesťanů. Písmu důvěřoval minimálně částečně jako historicky přesnému výkladu událostí (bratři Košutové byli velkými kritiky teorie evoluce, viz kapitola o publicistické aktivitě obou bratří) a považoval ho za jediný

⁵³ U L. Košuta je zřetelná především snaha o sesbírání a kompilaci materiálů o Benjaminu Košutovi. Kapitola o kázáních v jeho knize má tedy spíše charakter seznamu, přičemž v některých případech podává o kázáních informace navíc – tak se např. dozvídáme, že *Pražský oul* není evangelická organizace a Košut zde tedy kázal i k příslušníkům jiných denominací. V jeho knize se výčet kázání nachází na stranách 43-62.

⁵⁴ Více k historii kázání např. v: EDWARDS, O. C. A history of preaching. Volume 2 [online]. Nashville, [Tennessee]: Abingdon Press, 2004, ©2004 [cit. 2024-04-12]. ISBN 978-1-5018-3404-2.

⁵⁵ Více dokument „Bohoslužebné pořady pro nedělní a sváteční bohoslužby“ schválený synodem ČCE roku 2010.

zdroj křesťanské pravdy, oproti jiným věroučným knihám (viz Košutův spor o relevanci Heidelberského katechismu a jeho neustálé připomínky, že posvátnou hodnotu drží toliko Bible). Mimo kázání byl i Košut autorem dvou katechismů (nebo spíš dvou verzí svého katechismu) a krátké exegeze Nového zákona.

Záběr Košutův byl poměrně velký, ve svých kázáních mluvil o rozmanitých záležitostech. Velmi častým motivem jeho kázání je samozřejmě symbol české reformace, mistr Jan Hus, ovšem mimoto také otázka dělnická, vzdělanost, spor o křest dětí s baptisty apod.

Schéma Košutova kázání je následující: Po biblickém čtení následuje krátký úvod. Po tomto úvodu vytyčí si náš kazatel několik základních otázek nebo problémů, které se poté pokusí zodpovědět. Celé kázání je tedy poměrně strukturované a přehledné. Závěr Košutova kázání má především shrnující a kompilační charakter.⁵⁶

Košutových kázání se dochovalo několik desítek. Jsou dnes historickou raritou, dají se dohledat např. ve fondech Národní knihovny nebo knihovny Národního muzea.⁵⁷

5. 1. Kázání o Husovi

Košut patřil k obdivovatelům mistra Jana Husa, to je z jeho textů zřejmé. Kromě toho ale viděl v otázce Husa, a především jeho mučednické smrti, velikou propast mezi Čechy. Nedělil Čechy ani tak na katolíky, evangelíky a jiné, dělicí čáru představoval spíše přístup každého jednotlivce k Husovi a jeho významu, bez ohledu na konfesi.

5. 1. 1. Mistr Jan hus a kaceřování!⁵⁸

Kázání je psané ještě podle bratrského pravopisu. Kázání v úvodu zmiňuje některé nelichotivé výrazy, kterými ho „kaceřují“ jeho odpůrci. Husa přirovnává Košut ke Kristu v tom smyslu, že při jeho odsuzování byl taktéž kaceřován. „Kaceřování“ definuje Košut takto: „*Nikoho nepřesvědčj,*

⁵⁶ Většina kázání je vydána ve stejném roce jako bohoslužba, při které bylo konkrétní kázání drženo. Dá se tedy předpokládat, že Košutova tištěná kázání byla dostupná ihned po příslušné bohoslužbě (což je ostatně i dnešní evangelická praxe. Můžeme taktéž říct, že kázání byla (minimálně z většiny) placená, u některých máme údaj, na jaký účel půjde výtěžek z nich. Cena na nich ovšem není, mohla tedy být permanentně pevně daná.

⁵⁷ V práci se snažím o vyčerpávající analýzu Košutovy kazatelské činnosti.

⁵⁸ KOŠUT, Benjamin. 1850. *Mistr Jan Hus a kaceřování!*. W Praze: Tiskem K. Geřábkowé. 13 s.

ale každému nadá; 2. řeč ničj slussně newyslechne a wyslyssenau překrautj; 3. Kde nestačj křij, tam nastrčj katany. (strana 4)

Kázání poté srovnává, jak se chovali odpůrci Kristovi, tedy především farizeové a zástupci židovských náboženských institucí s tím, jak se chovali zástupci institucí církevních k Husovi. Uvádí, že argumenty obou nebyly jejich nepřáteli vyslechnuty, protože nepřátelé jejich byli nepoctiví a neměli úmysl dobrat se pravdy. Pravdu chtěli umlčet tak moc, že umlčeli ty, kteří ji nahlas říkali. Dle Košuta je jeho současná doba důkazem, že odpůrci pravdy nemohou vyhrát, protože Duch vede své vyvolené k vítězství.

5. 1. 2. Domluva Husova národu Českému!⁵⁹

Kázání na základě Lukáše 6, 46, je přímo dedikováno památce upálení Jana Husa. Vyšlo nákladem Antonína Nového a výnos z něj financoval reformovanou školu při svatém Klimentu. V tomto kázání vystupuje Jan Hus jako národní buditel a v roli mesiášské, potažmo „pavlovské“. Košut nejdříve rozebírá význam Jana Husa pro český národ a českou historii, dále opět (jako v kázání *Neznámý Hus*) řeší rozdílné reakce na osobnost Jana Husa v české společnosti toho času.

V druhém segmentu kázání ovšem Košut přehnanou adoraci a osobnost Husa naprosto jasně ohraničuje. Používá k tomu dvou osobností, tedy Ježíše Krista a sv. Pavla. Říká, že přestože je Hus jedním z největších Čechů, nemůže se rovnat Kristu, který je Bohem a daleko více je podoben právě sv. Pavlu, který je známý svoji misijní činností v Římské říši. Toto působí tedy tak, že Košut vystupuje snad až proti přehnané „adoraci“ Husově, která by mohla kolidovat s adorací Krista. Je těžko říct, zda pražský farář reaguje na nějakou konkrétní událost, podle jazyku textu se domnívám, že záměrem je nastavit jasný rozdíl mezi oběma rolemi – tedy rolí božskou a apoštolskou.

V posledním segmentu mluví Košut o české (kralické) bibli, kterou považuje za zásadní. Její užívání je zčásti i dědictvím Husovým, který prosazoval české kázání a evangelium. Celkem tedy působí toto kázání trochu mimo Košutův standard, většinou Košut Husa vyzdvihuje, zatímco zde se snaží jeho osobnost spíše zasadit do odpovídající role významného člověka, ale stále jenom člověka.

⁵⁹ KOŠUT, Benjamin. 1868. *Domluva Husova národu českému!*. V Praze: Nákladem Antonína Nového. 8 s.

5. 1. 3. Neznámý Hus!⁶⁰

Toto kázání bylo proneseno roku 9. července 1869 a opírá se o Janovo evangelium 14, 19.⁶¹ Výnos šel ve prospěch České evangelické školy. V úvodu kázání nalezneme jednak exaltaci Jana Husa (Košut dává Husovi tituly jako „největší Čech“ a „patriarcha českého národa“) a povzdychnutí Košutovo, že je mezi Čechy stále velké množství lidí, kteří Husa „neznají“. Kazatel neznámosti myslí pravděpodobně spíše neuznávání Husovy velikosti, důležitosti a excelence a nedostatečné faktografické vzdělání tehdejších Čechů než neznámost doslovnou. Hlavní otázky kázání jsou: „1. Kdo jest to ten neznámý Hus; 2. Kdo jsou ti, kteří jej posud neznají; 3. Co máme činiti, aby tento neznámý Hus byl všady znám po naší vlasti?“ (strana 4)

V tomto kázání je Hus vyzdvihován jako vůdce a patriarcha českého národa, vlastenec a neopomenutelná osobnost, která se podílela na zvelebování českého jazyka. Objevuje se zde také jakýsi „restorativní“ protestantský přístup – Jan Hus v Čechách obnovil ryzost víry cyrilometodějské, která, sama ještě dosti ryzí, byla nemravným kněžstvem během středověku zkažena a vyžadovala nápravu. Lidé, kteří Husa považují za kacíře, či neuznávají jeho důležitost, mají ovšem být bráni jako bratři a sestry, Košut vyzývá k trpělivosti, vysvětlování, možná až sdílení „evangelia o Husovi“. Změnu postoje k Husovi z negativního stanoviska k pozitivnímu připodobňuje Košut k obrácení apoštola Pavla – tedy „Saulové se změně na Pavly“.

Celé kázání je tedy jakýmsi postesknutím nad nedostatečným uznáním Husovy důležitosti mnohými Čechy, ovšem zároveň výzvou k mírumilovné a klidné debatě mezi oběma tábory, která, jak Košut věří, povede v konečném důsledku k znovuobjevení a uznání Husa jako proroka, učitele a patriarchy českého národa. Společnost by se měla k větší znalosti Husa propracovat hlavně jakousi misijní činností Husových příznivců a celospolečenskou debatou, ve které, jak je Košut přesvědčen, tahají Husovi přívrženci za delší konec provazu a odpůrci jsou spíše pod vlivem rekatolizačních snah.

⁶⁰ KOŠUT, Benjamin. 1869. *Neznámý Hus!*. V Praze: Benjamin Košut. 8 s.

⁶¹ „eště malou chvíli a svět mě už neuzří, vy však mě uzříte, poněvadž já jsem živ a také vy budete živi.“

5. 1. 4. Pout' Čechův do Husince⁶²

Kázání z 5. září 1869, založené na 1-6 verši žalmu 126⁶³. Výnos z kázání šel Pražské evangelické škole. Kázání se sice nevěnuje přímo Husově osobnosti, přesto jsem se ho sem rozhodl zařadit, neboť pojednává o jeho pouti do Husince, rodiště Jana Husa, dne 5. září 1869. Košut přirovnává Husinec k „*Betlému Čechův*“ a dává ho do kontrastu se známými římskokatolickými poutními místy (Zelená Hora, Svátá Hora, Stará Boleslav). Výše zmíněný žalm byl zvolen, neboť se v něm píše o návratu Izraelitů do zaslíbené země. Hlavní body kázání jsou (referují na onu pout'): „*1. Jest to vážný sen zajatých; 2. Velká rozprávka národů osvícených; 3. Potok vylitý na vyprahlou krajinu; 4. Píseň žňová na slzavé údolí Staročechů.* (strana 4)

Zajatými (bod 1) se myslí: „zajaté mozky, zajaté mysli a zajatá srdce“. Ty byly pravdou osvobozeny a přihlásily se k odkazu Husovu a „hledí k Husinci“. „Velkou rozprávku národů osvícených“ (bod 2) myslí Košut vyprávění civilizovaných národů o pouti Izraelců do své země. Podobně důležitou událostí je pout' Čechův do Husince k uctění památky českého reformátora. Košut pout' tedy vidí jako manifestaci národní, ale taktéž manifestaci mezinárodní. Třetí bod textu má zajímavou symbolickou rovinu. Mluví o zrnku pravdy, které Jan Hus zasel do půdy české, která se ovšem stala vyprahlou a neúrodnou, tedy pout' do Husince a celkové znovuobjevení Husa Čechy je potok, díky kterému může semeno vyrůst. Pout' samotná je pak druhem žňové písně Čechů.⁶⁴

62 KOŠUT, Benjamin. 1869. *Pout' Čechův do Husince / kázání dle žalmu 126. 1-6. měl dne 5. září roku 1869 v evang. Chrámě Páně u sv. Klimenta v Praze Benjamin Košut.* V Praze: [B. Košut], (z tiskárna Jana Spurného). 8 s.

63 Poutní píseň. Když Hospodin úděl Sijónu změnil, bylo nám jak ve snu. Tehdy naše ústa naplnil smích a náš jazyk plesal. Tehdy se říkalo mezi pronárody: „Hospodin s nimi učinil velké věci.“ Hospodin s námi učinil velké věci, radovali jsme se. Hospodine, změň náš úděl, jako měníš potoky na jihu země! Ti, kdo v slzách sejí, s plesáním budou sklízet. S pláčem nyní chodí, kdo rozsévá, s plesáním však přijde, až ponese snopy.

64 Žní se pak patrně myslí získávání nových příznivců pro Husa a českou reformaci.

5. 1. 5. Co jste vyšli viděti?⁶⁵

Toto kázání pronesl Košut 9. července 1871 a výnos z koupených výtisků poskytl na pomoc evangelickému školství. Kázání se opírá o Matouše 11, 7-12⁶⁶. Košut zde připodobňuje sv. Jana Křtitele a jeho mučednickou smrt právě k Janu Husovi a jeho mučednické smrti. Pojítkem je samozřejmě i jméno obou postav, jak sám Košut píše: „*Měv také svého Jana Velikého šel se na něj podívati Israel ku Jordánu*“. Úvodní část kázání je uzavřena v duchu evangelia slovy: „*Co jste vyšli viděti?*“. Na to nám sám autor odpovídá základními body: „*1. Ne třtinu⁶⁷, nýbrž proroka.; 2. Ne roucho, nýbrž předchůdce Kristova v Čechách.; 3. Ne Husovu velikost, nýbrž v jeho velikosti velikost svou.; 4. Ne Husovy dny, ale vše to, co se dítí má ode dnů jeho.*“ (strana 4)

Kázání nejdříve mluví o tom, jak je v českých zemích stále méně lidí, kteří považují Husa za „nalomenou třtinu“, je tu tedy vyjádřen jakýsi posun ve vnímání jeho osobnosti od „*zraku bělohorského*“. Košut mluví o povinnosti Čechů přijmout Husa ne tolik jako historickou a inspirativní osobnost, ale spíše jako svého vlastního proroka a učitele, který stojí nad českým národem. Také spojuje osobu Husa s českým překladem Bible – v Kostnici nebyl spálen jen Jan Hus, ale také česká Bible v jeho těle. V druhé části kázání rozebírá autor skromný původ a střídmy život Husův, kde taktéž vidí jasnou paralelu s asketickým životním stylem Jana Křtitele. To nejdůležitější v tomto textu je, že Hus je předchůdce Kristův v národě českém, stejně tak jako Jan Křtitel byl předchůdcem Kristovým v národě izraelském.

Košut poté říká, že Hus byl v něčem významnější než Jan Křtitel – druhý jmenovaný byl prorokem Starého zákona, ovšem mistr Hus prorokem zákona nového, zákona Kristova.

65 KOŠUT, Benjamin. 1871. *Co jste vyšli viděti?* V Praze: Benjamin Košut. 8 s.

66 Když Janovi učedníci odcházeli, začal Ježíš mluvit k zástupům o Janovi: "Na co jste se vyšli na poušť podívat? Na rákos, kterým kývá vítr? Nebo co jste vyšli shlédnout? Člověka oblečeného do drahých šatů? Ti, kdo nosí drahé šaty, jsou v domech královských. Nebo proč jste vyšli? Vidět proroka? Ano, pravím vám, a víc než proroka. To je ten, o němž je psáno: 'Hle, já posílám posla před svou tváří, aby ti připravil cestu. Amen, pravím vám, mezi těmi, kdo se narodili z ženy, nevystoupil nikdo větší, než Jan Křtitel; avšak i ten nejmenší v království nebeském je větší nežli on. Ode dnů Jana Křtitele až podnes království nebeské trpí násilí a násilníci po něm sahají.'"

67 V bibli kralické, která byla v této době evangelíky užívána, se místo slova „rákos“ objevuje slovo „třtina“

5. 1. 6. Jan Hus, co vyvolený sluha Boží!⁶⁸

Kázání z 6. července 1873 podle Matouše 12, 18-21⁶⁹, Košut výnosem přispěl na umoření církevního a školního dluhu. Zatímco v předešlých dvou kázání má Jan Hus roli českého vlastence a mučedníka, v tomto kázání se zaměřuje na jeho roli služebníka božího. Hlavní body vytyčuje takto: „1. Měl Ducha Božího; 2. Zvěstoval soud národům; 3. Hlas jeho nebyl slyšen na ulici; 4. Třtinu nalomenou nedolomil, len kouřící neuhasil; 5. Ve jméno jeho národové doufají.“ (strana 4)

Kázání si bere motiv z Matoušova evangelia. Nedolomení oné třtiny může znamenat to, že nebude své učení prosazovat silou. Zatímco evangelium mluví o Ježíši Kristu, Košut zde k němu připodobňuje i Husa. Zatímco z jiných kázání Košutových můžeme dostat pocit, že Jan Hus byl především český vlastenec, sám kazatel toto v této řeči vyvrací. Mistr Jan, ač jistě smýšlení vlasteneckého, byl především služebník Boha s duchem od Boha, kteří řídil jeho konání a tím předčil všechny Čechy své doby. Košut nalézá působení tohoto ducha především v Husově chování na koncilu v Kostnici a v jeho umírněném stylu života. Ústředním motivem kázání je také proměna. Stejně jako Kristus svým konáním a mučednickou smrtí proměnil životy tisíců lidí, podobně tak učinil i Hus. Podobenství mezi Kristem a Husem také Košut prezentuje na obsahu knihy Izajáš, kde autor (autoři) prorokují příchod vyvoleného služebníka Božího.

5. 1. 7. Památka české reformace mistra Jana Husi⁷⁰

Kázání z 6. července 1890 podle II. listu Korintským 13, 8⁷¹. Toto kázání se opět drží především výkladu Husovy pravdy a zlobnosti lži. Je to memento na Husovo přidržování se evangelia a Bible – primárního zdroje křesťanské praxe a nauky. Kázání je zajímavé i tím, že má teologický přesah. Zatímco u ostatních kázáních o Husovi spatřujeme spíše motivy etické, morální, a především historické a vlastenecké, v tomto textu nalézáme i pasáže potvrzující pravost protestantského přístupu k víře. Např. se jedná o potvrzení principu *sola scriptura*, kdy Košut

68 KOŠUT, Benjamin. 1873. *Jan Hus co vyvolený sluha Boží!* V Praze: Benjamin Košut. 8 s.

69 Hle, služebník můj, kterého jsem vyvolil, milovaný můj, kterého si oblíbila duše má. Vložím na něho svého Ducha. A vyhlásí soud národům. Nebude se přít ani rozkřikovat, na ulicích nikdo neuslyší jeho hlas. Nalomenou třtinu nedolomí a doutnající knot neuhásí, až dovede právo k vítězství. A v jeho jménu bude naděje národů.⁴

70 KOŠUT, Benjamin. 1903. *Památka české reformace mistra Jana Husi.* V Praze: Českobratrské družstvo. 9 s.

71 Vždyť nic nezmůžeme proti pravdě, nýbrž jen ve jménu pravdy.

kritizuje jednak odpůrce písma, ale i „natahovače“. Dále je zde zmíněna „jistota víry“, která pravděpodobně odkazuje na princip „*sola fide*“. Především je povinnost křesťanů bránit a misijně rozšiřovat to „pravé“ a „ničím nezměněné“ evangelium tak, jak to dělali apoštolové a mnoho dalších křesťanů včetně mistra Jana Husa.

5. 1. 8. Závěrem ke Košutově pohledu na Husa

Po analýze šesti textů z let 1850–1890 je možné rekonstruovat Košutovy názory a postoje k této postavě českých dějin. Samozřejmě není třeba zmiňovat, že Benjamin Košut má k Husovi velmi pozitivní přístup, těžko bychom hledali evangelického duchovního z 19. i jiného století, který by tento postoj nesdílel. Košut v průběhu let Husa představoval v různých pozicích. Jakožto služebníka božího, který byl oddán Bohu tak, že pro svoji víru byl schopen zemřít a jakožto patriarchu a proroka českého, který stojí nad národem českomoravským a měl by být pozitivním vzorem – v této roli se Košutův Hus snad stává i evangelickým protikladem zemského patrona sv. Václava. Košut Husa ukazuje také v roli křesťana a zve svoji kongregaci k tomu, aby s Husem v Kristu bratrsky šířila ryzí evangelium, vyznávala pravdu, přidržovala se Písma a v případě potřeby pro své náboženství i trpěla. Hus se tedy stává jakýmsi evangelickým ideálem, který je hodno následovat. Pro Košuta, evangelického faráře, je logické, že si z mnoha aspektů historické Husovy osobnosti vybral právě jeho přilnutí k evangeliu, jakožto *norma normans*.

5. 2. Kázání k dělníkům a řemeslníkům

Další větší skupinou kázání, kterou můžeme u Košuta identifikovat, jsou kázání k dělníkům a řemeslníkům. Kázání k dělníkům pronáší Košut většinou u příležitosti založení, anebo oslavy jubilea založení potravinového skladu pro potřebné „Oul“. Z řemeslníků káže především pražským zedníkům.

5. 2. 1. Chléb náš vezdejší dej nám dnes!⁷²

Toto kázání z 22. března 1868 měl Košut při příležitosti otevření výše zmíněného skladu „Oul“. Základem kázání je čtení z evangelia podle Matouše 6, 11⁷³. V tomto případě titul kázání koresponduje s tímto biblickým citátem. Kázání začíná jako vždy úvodem. V tomto úvodu mluví Košut jednak o jednoduchém oblékání a stylu života Krista a také o tom, že mezi posluchači jeho byli především lidé chudí, nižší třída starověké Palestiny. Naopak mezi posluchači chyběli „vznešenci a velikáni“.

Jak je ovšem u Košuta běžné, uvádí zde dvojakost fráze „chléb náš vezdejší“. Jedná se jednak o fyzický chléb, který každý potřebuje k přežití a ukojení svých přirozených biologických potřeb. Zároveň se jedná i o chléb duchovní, tedy chléb z víry. V Košutových kázáních je vidět značná snaha o to přimět posluchače vidět věci běžné, potřebné a všední z hlediska duchovního. Jedná se snad i o snahu čelit výzvě v 19. století stále více se prosazujících sekulárních a materialistických přístupů, které se hlavně v problematice dělníků a jejich práv objevovaly velmi často.

Kázání je rozdělené na následující části: „1. Co je Český chléb; 2. Co jest to: Chléb náš; 3. Co jest: Chléb vezdejší; 4. Co jest to: Pane, dej nám chléb náš; 5. Co jest to: Dej nám dnes?“ (strana 4)

Na první otázku odpovídá Košut vlastenecky, jak je u něj zvykem. Český chléb je chlebem z české půdy. Tato půda, která byla zorána Přemyslovci a zúrodněna Čechy-reformátory je důležitým aspektem výroby chleba pro Čechy – český chléb z české půdy na stůl českého dělníka.

Na druhou otázku odpovídá Benjamin Košut tím, že zájmeno v množném čísle hraje obrovskou roli. Vyjadřuje bratrství mezi křesťany, a i mezi dělníky. Oproti možné alternativě „chléb můj“ je tedy více inkluzivní a referuje i na praxi prvotních křesťanů, kterou bylo společné vlastnictví, a i zakládání potravinových skladů – v tomto ohledu dle Košuta „Oul“ navazuje na tuto praxi apoštolské doby.

Odpovědí na třetí otázku je opět připomenutí kazatele, aby dělník viděl nejen chléb hmotný, ale i chléb duchovní.

⁷² KOŠUT, Benjamin. 1868. *Chléb náš vezdejší dej nám dnes! / kázání přednesené za příležitosti otevření skladu potravního "Oul" dne 22. března 1868 od Benjamína Košuta*. V Praze: Antonín Nový. 7 s.

⁷³ Náš denní chléb dej nám dnes.

Čtvrtý bod poté upomíná posluchače na to, že všechno je zcela závislé na Bohu a jeho pomoci a milosti. I když by se mohlo zdát, že člověk má plné právo považovat chléb, který upekl/koupil za svůj majetek, stále vše podléhá všemohoucímu Bohu, bez kterého by se chléb na ničí stůl nedostal. Slovo *dnes* má zase upomínat na omezený čas, lidskou smrtelnost a jistotu smrti.

Toto kázání tedy vyzdvihuje dělení se o potraviny s potřebnými. Celé je protkané od začátku do konce Košutovou starostí o dělníky a chudé. Je velice důležité dělit se o věci hmotné, co víc, podle Košuta je to přirozenost křesťanství. Je ovšem nutné ke všemu přistupovat i s vírou a nestarat se pouze o naplnění potřeb tělesných, ale také duchovních – náš čas zde je totiž omezen a vše podléhá vůli Boha.

5. 2. 2. Dělník, chléb a slovo.⁷⁴

Toto kázání držel Košut k prvnímu jubileu otevření Oulu 17. května 1869. Opírá se o 5. Mojžíšovu 8, 3⁷⁵. Jak již biblický verš vypovídá, sleduje Košut otázku dělnickou nikoliv optikou Nového zákona a praxe prvotní církve, ale z pohledu Starého zákona, konkrétně poslední z pěti knih Pentateuchu. Dělníci jsou tentokrát připodobněni k židovskému lidu, který dle Tóry otročil pod jhem egyptských faraonů, než byl nakonec Mojžíšem z egyptského otroctví vyveden.

V úvodu nalezneme nástin historie Židů dle Bible. Po vyvedení z Egypta se Židé mnohokrát vzbouřili proti Hospodinu a mnohokrát jim bylo Hospodinem odpuštěno. Vše to směřovalo k poslednímu proroku, Vykupiteli světa, Ježíši Kristu.

V textu se opět ukazuje Košutův důraz na dvojakost chleba. Hlavní problém Židů vidí v tom, že právě oni tuto dvojakost v určitých obdobích nebrali v potaz. Zaobírali se pouze tím, co bylo viditelné a mělo relevanci pro jejich pozemský a tělesný život. Podstatu chleba vysvětluje tentokrát Košut ústy samotného Krista. Uvádí příběh pokušení na poušti, kde Kristus pokušiteli říká, že ne pouze chlebem, ale každým slovem vycházejícím skrze ústa Boží, bude člověk živ. Dále kazatel uvádí citát z Jana 8, kde Ježíš mluví o tom, že on je chléb života. V tomto kázání tedy již „duchovní chléb“ dostává jméno a identitu – je jím sám Ježíš.

⁷⁴ KOŠUT, Benjamin. 1869. *Dělník, chléb a slovo/kázání při první výroční památce založení „Pražského oulu“ měl dne 17. května 1869 Benjamin Košut*. V Praze: Benjamin Košut. 8 s.

⁷⁵ Pokořoval tě a nechal tě hladovět, potom ti dával jíst man, kterou jsi neznal a kterou neznali ani tvoji otcové. Tak ti dával poznat, že člověk nežije pouze chlebem, ale že člověk žije vším, co vychází z Hospodinových úst.

Hlavní body kázání jsou: „1. Odkryjíte tajemství pravého dělníka; 2. Vysvětlíme podstatu chleba dělníkova; 3. Vážice, že bez „slova“ jest chléb dělníkův jenom metlou na dělníka, se „slovem“ však pramenem požehnání.“ (strana 4)

Tajemství dělníka je dle Košuta ukryto v samotné Bibli. Pražský farář staví proti sobě práci (ctnost) a lenivost (která je od Satana). Dělníci tedy skrze svojí práci taktéž oslavují Boha, je to dokonce určitá forma bohoslužby. Z každého dělníka se jednou každý týden stává „nedělník“, a to v neděli, kdy má dělník Boha oslavovat přímo bohoslužbou. Tento bod je tedy jakousi exaltací práce a dělnictva, jeho opakem je Satan.

V druhém bodě nenajdeme nic nového, je to snad jakési shrnutí kázání z předešlého roku (kázání „*Chléb náš vezdejší dejž nám dnes!*“). Opět tu vystupuje dvojakost chleba a upomenutí na to, že je třeba vnímat oba aspekty.

Poslední bod je převážně teologický. „Slovo“ z citátu odkazuje na Ježíše Krista a také na slova Písma, Bibli. Dělník má vnímat slovo především rozumem. Má tedy poznávat svět kolem sebe a v něm rozpoznat Boha. Dále se má také účastnit bohoslužeb, kde mu bude vysvětleno, jak svět funguje dle Bible a křesťanské teologie. Vnímat má dělník slovo i srdcem, vnitřně. Převažovat by měl ovšem rozum a spíše aktivní hledání Boha v přírodních zákonitostech a světě kolem nás.⁷⁶

5. 2. 3. Dělníkův pokrok⁷⁷

Kázání k příležitosti otevření dílny strojnické v „Oulu“ z 12. září 1869 podle I. listu Korintským 12, 31⁷⁸. V úvodu Košut vzdává hold potravinovému skladu za velké množství pomoci potřebným. Toto, stejně jako otevření nové dílny považuje za onen pokrok. I zde v kázání se objevují typické znaky kázání Košuta. Dělníci jsou vyzýváni k tomu, aby zkoumali přírodu a nacházeli skrze ni Boha. Je to podle mě snad snaha pomoci dělníkům skrze kontemplaci uniknout každodennímu životu ve městě.

Dále vyzývá Košut k pokračování činnosti, ke sdílení s méně šťastnými a potřebnými a k neustálému pokroku.

⁷⁶ Kázání má jistý výchovný ráz. Košut mluví ke společenství, které není převážně evangelické.

⁷⁷ KOŠUT, Benjamin. 1869. *Dělníkův pokrok*. V Praze: Benjamin Košut. 8 s.

⁷⁸ Usilujte o vyšší dary! A ukážu vám ještě mnohem vzácnější cestu:

5. 2. 4. Kámen odvalený od hrobu.⁷⁹

Kámen odvalený od hrobu je kázání na základě Marka 16, 1-4⁸⁰, které Košut měl 10. dubna 1871 při příležitosti slavnosti pražských zedníků.

Kázání je inspirováno zmrtvýchvstáním Krista, které je takto symbolicky vyjádřeno oním odvaleným kamenem. Košut sám se vyjadřuje takto: „...a aby tedy dnešní památka vítězného hrobu Kristova, vyvolala naše zednictvo z hrobů duchovních, ku svobodě duchů osvícených a ku pozvlažení velikému, jakéž všechněm lidem bez rozdílu, schystal světa Vykupitel.“ Opět je zde patrná dvojakost věcí fyzických a duchovních (Kristův reálný hrob x duchovní hrob dělníků).

V úvodě nám Košut vypráví o Velikonocích ze zajímavé perspektivy řemeslníků, kteří do věci nepřímo zasáhli. Jedná se o tesaře, kteří opracovali kládu ze stromu do podoby kříže, jenž se stal symbolem ukřižování Krista, který až do konce vyznával pravdu, a o zedníky a kameníky, jejichž úkolem bylo postavit, resp. vytesat pro Ježíše hrob ve skále. Tito řemeslníci pouze konali svoji rutinní práci a při tom nevědomky stvořili kámen, který bude slaven po staletí jako symbol zmrtvýchvstání a kříž, ke kterému se budou lidé obracet jakožto k symbolu sebeobětování a umučení Krista. Podkapitoly kázání jsou následující: „1. Velikonoční zemětřesení; 2. Velikonoční slunce; 3. Velikonoční srdce.“ (strana 4)

Podíváme-li se na názvy jednotlivých podkapitol, zjistíme, že na poměry Košuta jsou nezvykle krátké a samy o sobě nevypovídají. Jedná se o tři metaforické kroky při obrácení člověka ke Kristu. Tyto kroky jsou přirovnány k událostem velikonočním. Boj a setřesení „pohanství“ a nevíry z člověka je podobno onomu zemětřesení velikonočnímu. Do člověka zazáří svit slunce, stejně jako ono ráno, kdy vstal Ježíš z mrtvých. Nakonec člověk obdrží velikonoční srdce, křesťanské srdce.⁸¹

⁷⁹ KOŠUT, Benjamin. 1871. *Kámen odvalený od hrobu/kázání velikonoční dle Marka XVI 1-4 měl při výroční slavnosti zedníku pražských dne 10. dubna 1871 Benj. Košut.* V Praze: Benjamin Košut. 8 s.

⁸⁰ Když uplynula sobota, Marie z Magdaly, Marie, matka Jakubova, a Salome nakoupily vonné masti, aby ho šly pomazat. Brzy ráno prvního dne po sobotě, sotva vyšlo slunce, šly k hrobu. Říkaly si mezi sebou: „Kdo nám odvalí kámen od vchodu do hrobu?“ Ale když vzhledly, viděly, že kámen je odvalen; a byl velmi veliký.

⁸¹ Jak je vidět, Košut velmi pracuje s metaforami a symbolikou, jak je patrné již z názvů kázání a jejich obsahů

5. 2. 5. Co znamenají ti kamenové?⁸²

Kázání⁸³ se opírá se o Jozueho 4,20-24. V tomto kázání Košut motivy z Bible přizpůsobuje povaze svého publika. Opírá se o citát, ve kterém jsou v Izraeli vztyčeny kameny na památku suchého přechodu Jordánu.

Hlavní body kázání jsou: „1. *Že také vás vysvobodil Bůh, 2. Aby jste se báli Hospodina*“. První část kázání je zajímavá tím, že v ní Košut rozebírá své pohledy na koncept svobody. Důležité je především svobodné srdce. Svobodné srdce je srdce následující Boha, který je dárce a původcem oné svobody. „*Nic nepomohla ta úrodná země kananejská, nic vydobytá města a domy, když nebyli synové izraelští lidem svobody té, kterouž připravil Bůh světlem zákona, svěřeného Mojžíšovi...*“ (strana 4)

Svobodu tuto nevyužívali Izraelci po celé období starozákonní, i přes výzvy k nápravě od kněžích a proroků. Tuto svobodu podle Košuta stvrzuje i Nový zákon, Kristus je největší vysvoboditel. Nejsvobodnější je poté samozřejmě Bůh. Člověka svobodného definuje Košut takto: „*Jen kdo slovo Otcovo ctí, slyší, rozumí, přijímá a zachovává, jest synem a dcerou božské svobody.*“

Zatímco kamení, ze kterého se staví rozličné budovy a domy, poskytuje svobodu činže nebo svobodu zisku, pravou svobodu má slovo Kristovo. Zde Košut typicky spojuje tematiku běžného života s apelem na to, aby lidé pro své materiální potřeby nezapomněli na Boha.

V druhé části Košut vyzývá zedníky k bázni před Bohem. Tato bázeň, která dle Košuta před příchodem Kristovým byla vskutku bázní ve významu strachu, se po oběti Kristově změnila na lásku – bázeň před Hospodinem tedy znamená milovat Hospodina a přijímat od něho dar svobody, což je svobodně žít a dodržovat zákon lásky.

⁸² KOŠUT, Benjamin. 1873. *Co znamenají ti kamenové?: kázání při slavnosti zedníků pražských dne 6. dubna 1873/Benj. Košut*. V Praze: Benjamin Košut. 8 s.

5. 2. 6. Kámen zavržený od stavitelů.⁸⁴

Toto kázání, opírající se o slova Markova, kapitola 12, 10-11⁸⁵, měl Benjamin Košut 6. dubna 1874 při příležitosti slavnosti pražských zedníků. Metafora, název a celková výstavba kázání opět poukazuje na Košutovu schopnost kázání psát (nebo vybírat odpovídající biblické verše) s ohledem na charakter jeho recipientů. Zatímco v kázání, která se týkala potravinového skladu, pracuje Košut s chlebem, který zastupuje samotného Krista, zde Kristus vystupuje jakožto kámen, který byl zavržen od stavitelů. Tuto metaforu si Košut vypůjčuje z onoho citátu z evangelia Markova.

Kapitola je rozdělena do tří částí: „1. Pán se odvolává na písmo svatá, mluvící o kameni zavrženém; 2. Rozzuření i nerozzuření posluchači Páně chápu, že kamenem zavrženým jest Ježíš; 3. Pán dokládá ku konci, že se tak stalo s vědomím Božím, abychom se podivili lidské převrácenosti.“ (strana 4)

První kapitola kázání si vypůjčuje další biblické citáty, nejvýznamnějším je Jan 5, 37-39. Košut z tohoto vyvozuje důležitost a jakýsi primát čtení Písma v životě křesťana, neboť to se rovná slyšení samotného Boha. Naopak „biskupové“ a „kněží“ v době Ježíšově byli samotným Kristem z neznalosti nebo nepochopení písma často obviněni.

Poslední dva body jsou narácí děje z výše uvedeného biblického citátu, kam Košut nepřidává mnoho svého a drží se spíše příběhů jako takových.

⁸⁴ KOŠUT, Benjamin. 1874. *Kámen zavržený od stavitelů: kázání dle Marka XII. 10, 11 / měl dne 6. dubna 1874 při slavnosti zedníků pražských v reform. Chrámě pražském Benjamin Košut.* V Praze: nákladem vlastním (Dr. J.B. Pichl a spol.). 8 s.

⁸⁵ Nečetli jste v Písmu slovo: „Kámen, který stavitelé zavrhli, stal se kamenem úhelným; Hospodin to učinil a je to podivuhodné v našich očích?“

5. 3. Kázání týkající se osobností mimo Jana Husa

5. 3. 1. Kázání ku příležitosti tisícileté slavnosti cyrilometodějské.⁸⁶

Toto kázání z 24. května 1863 nemá žádný konkrétní název. Zakládá se Zjevení 20, 1-10⁸⁷. V úvodu Košut mluví o důležitosti a přínosu sv. Cyrila a Metoděje, apoštolů slovanských. V souvislosti s touto metaforou o svíci (světlo je zde symbol evangelia) Košut uvádí, že mnohé národy již křesťanství přijali dávno před Slovany. Mnohé z těchto národů ovšem o víru „oloupil meč Mahumedův“, zde se očividně Košut vymezuje vůči islámu. Češi ovšem nosí lampy víry (opět symbol víry) hrdě a obzvláště evangelíci. Zajímavé je, že Košut považuje sv. Cyrila a Metoděje, duchovní východního ritu z Byzantské říše, za nositele autentické křesťanské víry. Tisíc let mezi jejich příchodem a uvolněním po tzv. Protestantském patentu dává Košut do souvislosti s tisíci lety z biblického citátu. Kázání je poté jakési navázání Nového zákona na dějiny Čechů v následujících bodech: „(...)1. *Že apoštolové národa našeho byli anjelé, kteří svázali hada starého tisíce let; 2. Že houf právě věřících skrze pronásledky ožít musel, aby s Kristem kraloval; 3. Že mnoho mrtvých neožilo ještě, bysme k nim poslali poselství víry, an již tisíc jestiť let. 4. Že po tisíci letech propuštěn bude prorok falešný na maličko; bychom tedy k boji byli uchystáni duchovnímu, majíce zaslíbené vítězství.*“ (strana 4)

⁸⁶ KOŠUT, Benjamin. 1863. *Kázání, kteréž při příležitosti tisícileté slavnosti Cyrilo-Methodějské / přednesl Benjamin Košut.* V Praze: Presbyterstvo Pražské. 9 s.

⁸⁷ Tu jsem viděl, jak z nebe sestupuje anděl, který má v ruce klíč od propasti a veliký řetěz. Zmocnil se draka, toho dávného hada, toho ďábla a satana, na tisíc let jej spoutal, uvrhl do propasti, uzamkl ji a zapečetil, aby již nemohl klamat národy, dokud se nedovrší těch tisíc let. Potom musí být ještě na krátký čas propuštěn. Viděl jsem trůny a na nich usedli ti, jimž byl svěřen soud. Spatřil jsem také ty, kdo byli s'ati pro svědectví Ježíšovo a pro slovo Boží, protože nepoklekli před dravou šelmou ani jejím obrazem a nepřijali její znamení na čelo ani na ruku. Nyní povstali k životu a ujali se vlády s Kristem na tisíc let. – Ostatní mrtví však nepovstanou k životu, dokud se těch tisíc let nedovrší. – To je první vzkříšení. Blahoslavený a svatý, kdo má podíl na prvním vzkříšení! Nad těmi druhá smrt nemá moci, nýbrž Bůh a Kristus je učiní svými kněžími a budou s ním kralovat po tisíc let. — Konečné vítězství a soud. Až se dovrší tisíc let, bude satan propuštěn ze svého žaláře a vyjde, aby oklamal národy ve všech čtyřech úhlech světa, Góga i Magóga. Shromáždí je k boji a bude jich jako písku v moři. Viděl jsem, jak vystoupili po celé šíři země a obklíčili tábor svatých a město, které miluje Bůh. Ale sestoupil oheň z nebe a pohltil je. Jejich svůdce ďábel byl uvržen do jezera, kde hoří síra a kde je již dravá šelma i falešný prorok. A budou trýznění dnem i nocí na věky věků.

Oním „hadem“ myslí Košut pohanství a slovanský pantheon, který Cyril s Metodějem jakožto poslové Boží, andělé, vymýtili.⁸⁸ Bohové slovanští jsou poté dáváni do souvislosti s blízkovýchodními kulty z bible – např. s Molochem, starozákonním symbolem modloslužby a odvrácení se od ryzí víry Hospodinovy.

Druhý bod mluví o roli evangelíků, lidech trpících a pronásledovaných, kteří skrze tyto skutky budou spaseni a toto utrpení a mučednictví je také dáváno do souvislosti s mučednictvím sv. Ludmily a sv. Václava (mimo Jana Husa a Jana Amose Komenského). Je zajímavé, že je Košut považuje za symboly křesťanského utrpení, a tedy přeneseně i za ctnosté světce, kteří jsou v českém prostředí spojeni spíše s úctou ze strany římskokatolické církve.

Jakkoliv smírný je ovšem Košut v bodě druhém ke katolickým postavám naší historie, tak odmítavý postoj vyjadřuje v bodě třetím k islámskému náboženství, které považuje za ohavnost. Dle Košuta je třeba muslimy obrátit ke křesťanství misionářskou činností.⁸⁹

I když by se mohlo zdát, že bez delšího uvažování přisoudí roli falešného proroka z bodu čtyři Košut islámskému proroku Mohamedovi, není tomu tak. Košut se vyjadřuje v tom smyslu, že jméno, původ a identitu tohoto falešného proroka neznáme a je třeba se opásat zbrojí z evangelia, abychom byli připraveni k tomu ho rozpoznat a vzepřít se mu.

5. 3. 2. Kázání ku příležitosti čtyř set let od narození Ulricha Zwingliho.⁹⁰

Toto kázání věnované osobnosti Ulricha (v textu samotném Oldřicha) Zwingliho měl Košut 1. ledna 1884 a založené je na textu z Matouše 12, 18⁹¹. Kázání je uvedeno ve vlasteneckém duchu. Důkazem je, že onu švýcarskou reformaci, na které se Zwingli podílel, stejně tak jako reformaci

⁸⁸ Zde vidíme schopnost Košuta propojit reálné události s biblickými citáty. Propojení příchodu slovanských věrozvěstů funguje skrze postavu onoho hada.

⁸⁹ V tomto názoru byl Košut poměrně konzistentní, jeho ekumenické snahy končily tam, kde končilo křesťanství. Nedochovaly se nám sice prameny, které by zprostředkovaly Košutův postoj k židům a judaismu, k islámu měl ovšem negativní vztah a nepovažoval ho za příbuzný křesťanství – dává ho naroveň pohanství.

⁹⁰ KOŠUT, Benjamin. 1884. *Kázání dle textu Matouš XII. 18 měl dne 1. ledna 1864 co v den památky 400letých narozenin Oldřich Zwingliho reformátora švýcarského Benjamin Košut*. V Praze: Nákladem presbyterstva ref. Církve pražské. 4 s.

⁹¹ „Hle, služebník můj, kterého jsem vyvolil, milovaný můj, kterého si oblíbila duše má. Vložím na něho svého Ducha. A vyhlásí soud národům.

německou, předchází o hodně let reformace česká. Tím Košut dle svých slov nechce tyto reformační proudy umenšit, ale pouze poukázat na význam reformačních snah kališníků a českých bratří.

Košut popisuje Zwingliho život, jeho přínos jako iniciátora reformace ve Švýcarsku, přičemž zvláštní důraz klade na spor mezi Zwinglim a Martinem Lutherem ohledně svátosti Večeře Páně.⁹²

5. 4. Ostatní kázání

Do této podkapitoly jsou zařazena ta kázání, které nepatří do žádné jiné větší podskupiny. Jsou to texty řešící velkou škálu témat, od teologického pojetí křtu nemluvnat po Košutovo instalační kázání.

5. 4. 1. Cjrkew, newěsta Kristowa⁹³

Kázání toto držel Košut na den sv. Trojice ještě jako farář v Borové⁹⁴. Vyšlo nákladem Viléma Medaura v Praze a výnos z něj šel v prospěch blíže nespecifikované školy. Je opřené o 2. list Korintským 11, 2. Kázání se dotýká vztahu mezi Kristem Bohem a jeho církví, užívaje přirovnání Krista k ženichu a církve k jeho nevěstě; s tímto přirovnáním Košut pracuje v celém kázání. Uvádí, že stejně jako počestný ženich může mít pouze jednu nevěstu, je i církev Kristova pouze jedna a ta, stejně jako počestná manželka, má za úkol zkoumat sebe a své chyby – tím naráží autor pravděpodobně na protestantskou reformaci, stejně jako např. Zde v úryvku : „*Nenj ona tedy spolek knežj neb biskupů, aniž hledá ona ryzost panenstwj swého w omylech a přehmatech sněmů středowěkých, aniž se třese neb bořj před hřímáním bullj knjžat trogkorunných*“ (strana 7) – knížetem trojkorunným myslí se papež a jeho tiára. Dále Košut zmiňuje, že církev se definuje pouze tím, že to je sbor lidí vybraných Bohem ke spáse, tedy společenstvím svatých. Zde narážíme na typický teologický rozkol mezi katolicismem, kde je církev viditelná a protestantismem, kde je

⁹² Reformovaný farář Košut samozřejmě ve sporu podporuje Zwingliho pohled. Martin Luther vyznával reálnou přítomnost Ježíše Krista ve svátosti Večeře Páně. Reformované křesťanství mělo blízko ke Zwingliho symbolickému pojetí eucharistie.

⁹³ KOŠUT, Benjamin. 1849. *Cjrkew, newěsta Kristowa : kázanj držané na den sw.Trojice w chrámu Páně Borowském / od Benjaminu Kossutha*. V Praze: K.V. Medaur. 14 s.

⁹⁴ Kázání bylo drženo na den sv. Trojice v roce 1849 v Borové.

neviditelná. Protestanté většinou zastávají názor, že církev Kristova není žádná konkrétní církevní nebo náboženská instituce (zatímco církev římskokatolická a pravoslavná se považují za univerzální a apoštolskou církev), ale soubor všech lidí napříč konfesemi, které Bůh spasí. Košut zde tedy vyjadřuje pouze jednu ze základních myšlenek reformovaných, resp. protestantských církví.

Spor s katolicismem poté Košut přesouvá na pole církevní organizace. Spatřuje rozpor v principu nevěsty a ženicha u katolíků z hlediska pravomocí Papeže. Stejně jako počestná nevěsta nemůže mít dva muže, pak ani nevěsta Kristova, tedy církev, nemůže mít dvě hlavy: Krista a papeže. Zde se opět projevuje klasická kritika papežství ze strany protestantů, podobně jako v dalších dílech, kde Košut katolíky obviňuje z porušení „svatební smlouvy“, evangelia.

Shrneme-li toto kázání, jedná se především o jakousi polemiku s katolickou teologií. Košut nevkládá, kromě své osobité hry se symbolikou a metaforami, do kázání žádné své originální názory, pouze s katolicismem konfrontuje protestantskou kritiku.

5. 4. 2. Řeč pohřební držána v Poličce dne 17. prosince 1854.⁹⁵

Tato pohřební řeč byla Košutem držena ještě jakožto farářem v Borové na pohřbu čeledína Jana Střítežského. Není navázána na žádný konkrétní biblický citát a má velmi poetický charakter, který poukazuje na Košutovo umělecké nadání. Obsahem kázání je úvod, kde Košut zdůrazňuje strach ze smrti, odpor ke smrti jakožto něco lidského, přirozeného a normálního. V druhé části řeči ovšem probouzí v kongregaci naději, neboť Ježíš Kristus porazil smrt a křesťané se tedy nemají čeho obávat. Smrt pro křesťana je jako slunce skryté za mrakem, a i když kvůli naší lidské přirozenosti máme ze smrti strach, přesto je to krásná věc pro křesťana, který se shledá se svým Stvořitelem a bude mít účast na věčném životě.

⁹⁵ KOŠUT, Benjamin. 1855. *Řeč pohřební, držána v Poličce dne 17. prosince 1854 / od Benjamina Košuta*. V Litomyšli: tisk Antonína Augusty. 8 s.

5. 4. 3. Kázání slavnostní při posvěcení první evangelické školy v Předhradí u Poděbrad⁹⁶

Kázání z 3. listopadu 1863 držel Košut ještě jako evangelický farář ve Velenicích, vyšlo vlastním nákladem a výnos z něj byl věnován na umoření dluhu pražského evangelického sboru. Základem pro něj bylo čtení z Agea 2, 10. Celé kázání má formu promluvy k „domu“, tedy ke škole. Košut v něm nevyjadřuje mnoho myšlenek a nerozeznáme zde jeho názory, kázání je možná až lyrické. Styl kázání změnil snad kvůli tomu, že se jedná o posvěcení, může to tedy být delší požehnání, které je pevnou součástí evangelické bohoslužby. To je spíše slovem povzbuzení a ujištění o Boží přítomnosti, z toho důvodu Košut tímto kázáním nevyjadřuje mnoho myšlenek a jedná se spíše o delší žehnání.

Určitým rozpoznatelným a nosným bodem je důraz na evangelickou povahu školy. Košut zmiňuje, že škola má připravovat žáky v evangelickém a biblickém duchu, přirovnává ji k otcovské a milující, zázemí poskytující osobě. Z pohledu kázání Košutových je toto formou atypické, ovšem nikterak překvapující, neboť takových kázání existuje několik.

5. 4. 5. Kázání instalační.⁹⁷

Toto kázání měl Košut 13. ledna 1867 při příležitosti uvedení do pozice faráře ve farnosti u sv. Klimenta na Novém Městě v Praze. Biblický základ tvoří 1. list Korintským 2, 1-2⁹⁸. Za autora tohoto listu je považován apoštol Pavel. Košut sám (jak píše, dostav toto čtení jako povinné) ukazuje paralely mezi životem svým a Pavlovým. Stejně jako apoštol Pavel, původně farizeus, obrátil se Košut k povolání křesťanského duchovního (původně měl Košut záměr stát se lékárníkem, k čemuž se ho snažil přesvědčit i bratr Bedřich Vilém). Stejně jako apoštol Pavel i Košut přišel do slavného a starobylého města – Pavel do Korintu ve starověkém Řecku a Košut do Prahy.

⁹⁶ KOŠUT, Benjamin. 1864. *Kázání slavnostní při posvěcení první evangelické školy v Předhradí u Poděbrad / držel dne 3. listopadu 1863 Benjamin Košut*. V Praze: Nákladem Benjamina Košuta (Tiskem K. Schreyera a Hynka Fuchse). 8 s.

⁹⁷ KOŠUT, Benjamin. 1867. *Kázání instalační / měl Benjamin Košut*. V Praze: nákladem P. Klepala. 10 s.

⁹⁸ Ani já, bratří, když jsem přišel k vám, nepřišel jsem vám hlásat Boží tajemství nadnesenými slovy nebo moudrostí. Rozhodl jsem se totiž, že mezi vámi nebudu znát nic než Ježíše Krista, a to Krista ukřižovaného.

5. 4. 6. Kázání při otevření prvního běhu školního v české evangelické škole u sv. Klimenta v Praze.⁹⁹

Jak název vypovídá, kázání proběhlo při příležitosti otevření evangelické školy u sv. Klimenta. Košut připomíná, že pro Židy měl „duch moudrosti“ vždy velkou váhu a jedním z přikázání bylo prvorozené syny učit. Připomíná také proroka a soudce Samuela, který sloužil za určitý model proroka a zakladatel tradice prorocství ve Starém zákoně.

Košut vyzdvihuje přínosy Čechů v historii na poli vzdělanosti, jmenovitě mistra Jana Husa a Jana Amose Komenského, na jehož principy chce právě evangelická škola v Praze navázat. Škola u sv. Klimenta byla první českou evangelickou školou svého druhu v Praze, druhou evangelickou, počítáme-li i evangelickou školu německojazyčnou.

Sám Košut si je vědom toho, že škola je malá a nemá tolik možností – připodobňuje ji k Ježíšovu zastrčenému a nevýraznému rodišti, chlévě v Betlému.¹⁰⁰ O to více se ovšem pokusí škola předat svým žákům cenné dědictví a vědomosti. Košut dále zmiňuje, jak posvěti žáky Hospodinu.:

1. *Nechá je býti kněžstvem novozákonním.*
2. *Nechá je býti rodem královským a vládou duchovní*
3. *Dá jim dvojnásobné dědictví.*
4. *Dá jim zaslíbení duchovního Kanaanu. (s. 5)*

5. 4. 7. Dům Hospodinův a sluhové jeho¹⁰¹

Toto kázání z roku 1871 měl Košut při 19. jubileu posvěcení chrámu u sv. Klimenta v Praze. V tomto kázání se věnuje Košut otázce, zda mají evangeličtí křesťané slavit bohoslužby v chrámových budovách nebo nikoliv. I přesto, že chrám nemá pro evangelíky podobnou úroveň posvátnosti jako např. pro katolíky, staví se Košut na stranu těch, kteří chtějí kostely zachovat.

⁹⁹ KOŠUT, Benjamin. 1868. *Kázání při otevření prvního běhu školního v evangelické škole u sv. Klimenta v Praze.* V Praze: nákladem Antonína Nového. 8 s.

¹⁰⁰ Zde se projevuje Košutův srdečný humor, který dosvědčuje i Ladislav Košut ve své knize.

¹⁰¹ KOŠUT, Benjamin. 1871. *Dům Hospodinův a sluhové jeho: kázání v den XXI. památky posvěcení ref. chrámu pražského / Benjamin Košut.* V Praze: Benjamin Košut. 8 s.

Košut neshledává žádné relevantní body proti tomu, aby se evangelíci modlili v chrámech a také říká, že ač Bůh v domech lidmi postavenými fyzicky nijak nepřebývá, má podoba a funkce kostela neoddiskutovatelnou funkci v očích věřících, sám Ježíš podle Bible setrval v chrámu jako dvanáctiletý chlapec.

Toto kázání je tedy odporem proti tomu, co Košut považuje za sekularizační tendence. Z kázání není úplně jasné, kdo je jeho odpůrce, jestli to jsou nekřesťané, kteří nevidí žádný užitek v tom, aby církve kostely vlastnily nebo nějací nově příchozí křesťané, kteří odmítají koncept chrámů a kostelů.

5. 4. 8. Kázání jubilejní ku stoleté památce vydání zákona tolerančního dne 13. října 1781¹⁰²

Kázání z roku 1881. Košut v tomto kázání vzdává hold císaři Josefu II. za jím vydaný toleranční patent, který měl pro evangelíky obrovský význam. Mluví také o tom, jak se žilo v době předtoleranční a také o významu Bible kralické pro české evangelíky a vyzývá všechny Čechy, aby tuto používali jako primární překlad Písma svatého.

5. 4. 9. Spor stran křtu nemluvnat.¹⁰³

Spor stran křtu nemluvnat je kázáním z 20. září 1885. Jak již sám název napovídá, věnuje se Košut kontroverzi ohledně křtění nemluvnat a opírá se o 1. List Korintským 1, 14-17¹⁰⁴. Kázání reaguje na učení baptistů¹⁰⁵, kteří v českých zemích začali být misijně aktivní zpočátku mezi Němci, přičemž v roce 1885 byl založen první česky mluvící baptistický sbor v Hleděbci u Veltrus.

102 KOŠUT, Benjamin. 1881. *Kázání jubilejní ku stoleté památce vydání zákona tolerančního dne 13. října 1781 / jež měl Benjamin Košut*. V Praze: Benjamin Košut. 7 s.

103 KOŠUT, Benjamin. [1885?]. *Spor stran křtu nemluvnat: kázání v reform. chrámě u sv. Klimenta v Praze dne 20. září 1885* V Praze: nákladem Karla Skokana. 8 s.

104 Děkuji Bohu, že jsem nikoho z vás nepokřtil kromě Krispa a Gaia; tak nemůže nikdo říci, že jste byli pokřtění v moje jméno. Pokřtil jsem i rodinu Štěpánovu. Jinak už nevím, že bych byl ještě někoho pokřtil. Kristus mě totiž neposlal křtít, ale zvěstovat evangelium, ovšem ne moudrostí slov, aby Kristův kříž nepozbyl smyslu.

105 Učení baptistů není v evropském prostředí samozřejmě nic nového. Staronově se do českých zemí dostává po uvolnění náboženských poměrů v druhé polovině 19. století (viz kapitola 2.5).

Baptistické učení odmítá křty novorozenců a dětí a prosazuje křest na základě svobodného rozhodnutí dospělého jedince. Církev reformovaná, stejně jako církev římskokatolická, křest nemluvňat praktikují a Košut tímto kázání představuje jakousi apologii ortodoxního evangelického pohledu na křest nemluvňat.

V úvodu kázání Košut pracuje s tím, že nemáme žádné kompletní informace o tom, kolik lidí a v jakém věku pokřtila prvotní církev. Křest nemluvňat se ovšem postupem času stává historicky dokazatelnou praxí křesťanských kongregací. V 16. století v Německu vzniklo hnutí anabaptistů, novokřtěnců, které považuje křty dětí za nelegitimní a neplatné.

V 19. století se poté v Rakousku objevili baptisté, o kterých Košut tvrdí, že jakožto kolportéři písem svatých „roztržky a nemilé spory způsobili“. Po krátkém popisu baptistické teologie Košut kritizuje baptistický názor, že člověk se rodí v hříchu, což pražský farář jasně odmítá.

Podle Košuta nejde při křtu o svobodně učiněné a racionální rozhodnutí, ale o věc vycházející jen a pouze z víry konkrétního jedince. Problém se tedy přesouvá na jinou úroveň, a to na zodpovězení otázky, zda i děti mohou věřit v Boha. Na toto odpovídá Košut jednak výňatkem z Matouše 21, podle kterého i nemluvňata provolávala Ježíši slávu a dále z Efezským 6, kde apoštol Pavel dětem přikazuje, aby poslouchaly svých rodičů v Pánu. Dalším argumentem z úst Košutových je starozákonní praxe obřízky. Stejně jako křest slouží k přijetí do církve křesťanské, sloužila obřízka k přijetí do církve izraelské. Jedná se tedy o jeden a týž samý akt, přičemž obřízka je u novorozenců v judaismu doslova přikázána. Svoji premisu, že při udílení křtu nejde o svobodné rozhodnutí, ale věc víry, přirozenou věc, podporuje Košut tím, že v takovém případě by se dětem nesmělo dávat ani najíst nebo napít, nesměla by se koupat a šatit a rodiče by je nesměli učit řeči včetně modliteb k Bohu.

5. 4. 10. Slavnostní řeč při posvěcení nových varhan v chrámu Páně klimentském.¹⁰⁶

Toto kázání z 29. května 1892 je zajímavé svým zaměřením. Košut v něm rozebírá účel varhan v křesťanství, hájí jejich účast na bohoslužbách a vysvětluje svůj pohled na tento hudební nástroj v kostele. Řeč je adresována odpůrcům varhan, popř. lidem neznalých jejich účelu. Není úplně

106 KOŠUT, Benjamin. 1892. *Slavnostní řeč, kterou při posvěcení nových varhan v chrámu Páně Klimentském v Praze 29. května 1892 konal Benjamin Košut*. V Praze: Družstvo Českobratrské [Otisk z "Čes. Bratra" roč. VII.]. 7 s.

jasné, kdo by mohl být odpůrcem. V Českých zemích nenajdeme v historii mnoho odpůrců užívání varhan při bohoslužbě, byť některé křesťanské skupiny takový postoj mají – např. pravoslavní nebo některé americké restorationistické církve, které propagují návrat ke kořenům křesťanství. Košut každopádně varhany považuje za následníka harfy krále Davida, nazývá je svatou harfou. Tím chce ukázat, že užití hudebních nástrojů je inherentní součástí náboženství od dob Starého zákona. S tématem kázání také koresponduje i biblické čtení, v tomto případě žalm 92, 2-5¹⁰⁷.

107 Jak dobré je vzdávat Hospodinu chválu, tvému jménu, Nejvyšší, pět žalmy, hlásat zrána tvoje milosrdenství a v noci tvou věrnost při nástroji o deseti strunách, s harfou, při hře na citeru. Hospodine, svými skutky působíš mi radost, plesám nad činy tvých rukou:

6. Košutovy modlitby – Bůh láska jest

Bůh láska jest – Modlitby křesťanské jsou sbírkou křesťanských modliteb, které společně vydali bratři Košutové – Benjamin a Bedřich Vilém. Vyšly roku 1851 v Praze nákladem Kateřiny Jeřábkové. Toto dílo obsahuje modlitby z pera obou bratří a také další modlitby převzaté.¹⁰⁸

Knížka začíná krátkým pojednáním B. V. Košuta o modlitbě a o tom, kdy, jak a komu se má člověk modlit.¹⁰⁹ Nejdůležitější je podle Košuta modlit se srdcem, tedy neodříkávat modlitby ze zvyku, ale s citem k Bohu. Dále člověk nemá brát modlitbu jako obchod a nerozčilovat se na Boha, pokud mu věci, za které v modlitbě prosí, nedopřeje. Pravděpodobně nejdůležitější součástí úvodu je oddíl „Komu se modlití?“. Zde se dozvídáme, že modlit se ke komukoliv či čemukoliv jinému než přímo k Bohu, je bláhové a nefunkční. Vzhledem k tomu, že kapitola končí pojednáním o významu Panny Marie v evangelictví, je pravděpodobné, že se jednalo o jakési vymezení se vůči katolictví, spor o modlitby ke svatým je jedním ze základních sporných otázek mezi katolíky a evangelíky již od reformace.¹¹⁰

6. 1. Dělení modliteb

Modlitby v knize jsou rozděleny do několika kapitol, a to:

1. Modlitby ranní a večerní na všední den a neděli
2. Modlitby ranní a večerní ve výroční svátky
3. Modlitby rozličných stavů
4. Modlitby rozličné
5. Vzdechnutí

¹⁰⁸ Např. modlitby Jana Amose Komenského. Naprostá většina modliteb je ovšem vlastní dílo Košutů.

¹⁰⁹ V souladu s košutovským odkazováním všeho na Bibli obsahují jejich modlitby žádné biblické reference, např. žalm 91.

¹¹⁰ Jako jakýsi návod k evangelické modlitbě může sloužit spis M. Luthera „*Jak se modlit*“: LUTHER, Martin a MACEK, Ondřej. 2017. *Jak se modlit: rada pro dobrého přítele; Modlitby*. Překlad: Ondřej Macek. Druhé upravené vydání. Středokluky: Zdeněk Susa. 167 s.

6. 2. Modlitby ranní a večerní na všední den a neděli

Tyto periodické modlitby jsou určeny pro celý týden mimo svátky vánoční, velikonoční anebo svatodušní. Jedná se o modlitby pro jednotlivce a pro celou rodinu, zvláštní postavení má také modlitba na poslední den v roce, která má formu kontempace nad věcmi učiněnými v roce uběhlém a věcmi, které se teprve mají stát v příštím roce.

Stejnou formu mají i modlitby večerní. Rozdílným motivem obou typů modliteb je samozřejmě to, co vychází z času jejich přednášení. Ranní modlitby často děkují Bohu za ochranu v noci a prosí Boha, aby lidi vedl přes den a dovedl je opět k večeru. Večerní modlitby děkují Bohu za požehnání přes den a prosí o ochranu přes noc, je to tedy kruh, který se uzavírá.¹¹¹

Bůh vystupuje v těchto modlitbách téměř vždy jako figura otcovská, milosrdná, velké nepravosti odpouštějící. Zdůrazňována je hlavně láska Boží, která dala jméno celé modlitební knize. U rodinných modliteb je zajímavé, že zde nefunguje žádná stratifikace uvnitř rodiny – neklade se zde žádný rozdíl mezi otcem rodiny, matkou a dětmi, všichni jsou v synovském vztahu s Bohem. Není zde tedy dáváno schéma Bůh-otec-matka-děti, ale pouze Bůh-lidská rodina, která žádá v modlitbách Košutů především o ochranu a rozmnožení své vzájemné lásky, jak ukazuje i následující citát:

„Wšemahauci Bože a Otče náš nebeský, ty jenž věčná láska jsi, a pokorné lásky dítek twych rád wysłýcháš, ai ted' postawujeme se w tuto wečerni dobu před trůn milosti twé Božské, abychom na společném oltáři srdce našeho tobě obět chwály a díkučinění přinesli. Láska twá spojila nás páskau lásky nebeské w jednu rodinu a my se cítíme w tomto wzajemném citu lásky šťastnými a blaženými.“¹¹²

Na tomto příkladě můžeme vidět typické rysy modlitby bratří Košutů. Je zde zmíněna hned třikrát, přičemž láska, kterou si projevují mezi sebou členové rodiny, je jakýmsi zrcadlením lásky Boží. Modlitba je pronášena v plurálu, může ji tedy pronášet libovolný člen rodiny.

¹¹¹ Modlitby se tedy v mnohém neliší od jiných evangelických modliteb. Od katolických se liší absencí proseb k Panně Marii a svatým.

¹¹² KOŠUT, Bedřich Vilém a KOŠUT, Benjamin. 1851. *Bůh láska jest: modlitby křesťanské*. W Praze: Kat. Jeřábková. s. 56

6. 3. Modlitby ranní a večerní ve výroční svátky

Tento cyklus modliteb začíná novoroční modlitbou, která je zamyslením nad událostmi příchodními. Následují modlitby velikonoční, ve kterých vystupuje více než jinde konkrétní postava Ježíše Krista ukřižovaného, zatímco v ostatních modlitbách se modlí spíše k Bohu, otcovské figuře. Soubor čtyř modliteb začínajících Velkým pátkem a končících Velikonočním pondělním rozjímá nad obětí Krista a vděčností lidského rodu Kristu za tuto věčnou oběť. Tyto modlitby jsou výpravnější a obsahují dějové motivy biblického velikonočního narativu. Je možné si všimnout, že tyto modlitby neobsahují postní tematiku, to dává smysl především s ohledem na Košutův názor na postní praktiku.¹¹³ Za příklad může sloužit ranní modlitba na Velký pátek:

„Probud’ se sláwo má, probud’ se lautno a harfo, když w switání powstávám, neboť newyprawitelný jsau skutkové Boží, kteréž zwěstowati chci w jitře tomtó. Dnes dowršena byla w časích minulých láska Hospodinowa k člověku hříšnému, neboť jednorozenému synu swému neodpustil, wydaw jej na smrt, aby synowé lidští smrtí tauto wytěžili zisk wěčného swětla a nepomíjejícího żywota.“¹¹⁴

Modlitby na svátky svatodušní jsou souborem dvou modliteb. V první modlitbě se připomíná především síla Ducha svatého a jeho schopnost obrátit lidskou duši k Bohu na příkladu biblického vyprávění o událostech letnic. Modlíci poté pronáší prosbu, aby Bůh i jeho k sobě samému obrátil a srdce jeho naplňoval láskou k Bohu. Druhá modlitba svatodušní je velmi podobná, zohledňuje ovšem v jedné pasáži všeobecné kněžství.

Posledním souborem modliteb jsou modlitby vánoční. Zde je typicky oslavována nesmírná láska Boží, která se manifestuje sestoupením samého Boha-člověka, Ježíš Krista, mezi lidi.

6. 4. Modlitby rozličných stavů

Jedná se o modlitby dosti možná nejzajímavější, které mají konkrétnější obsah a jsou určeny lidem v konkrétních životních úlohách. Již podle výběru oněch stavů vidíme, že modlitební knížka je

¹¹³ Viz kapitola 8. 2. 6.

¹¹⁴ KOŠUT, Bedřich Vilém a KOŠUT, Benjamin. 1851. *Bůh láska jest: modlitby křesťanské*. W Praze: Kat. Jeřábková. s. 67.

určena především lidu obecnému a najdeme zde např. modlitbu řemeslníka¹¹⁵, zemědělce, havíře. Modlitby pro vyšší stavy se v této části nevyskytují. Stavem Košutové nemyslí pouze pracovní pozici, jsou tu i modlitby pro mládence a panny, či rodiče a děti. Právě zde se dá asi nejlépe vyzorovat, jaké rozdíly do jednotlivých stavů skrze tyto modlitby promítali bratři Košutové. Další: modlitba vězně, těhotné ženy, konfirmandi, starci, nemocní, pocestní, za císaře a krále.

6. 5. Modlitba mládence a modlitba panny

V obou modlitbách jsou stejné i rozdílné elementy. Obě modlitby prosí o pomoc při boji proti pokušením. Zatímco modlitba mládence prosí Boha o to, aby člověk chodil v pravdě a neusedal s marnotratníky, nenacházíme zde mnoho předpisů, jaký by měl mládenec být – měl by milovat Boha a dodržovat jeho zákon, ostatně jako každý. U modlitby panny již konkrétní „kvality“ snadno rozeznáváme: *„wyzdob mne milostiwě nyní nebeským rauchem čistoty, krotkosti, skromného o sobě smýšlení a trwání w zákoně twém.“* Zatímco u mládence je důraz na „osidla“ nepravostí, tedy mládenci jsou spíše pasivně pokoušeni někým/něčím jiným, u dívek Košutové určují konkrétní kvality, které jsou pro ně samé žádoucí. Mimoto jsou ovšem opět obě modlitby vedeny v podobném rázu, v modlitbě panny nenajdeme žádný příkaz k podřízení se mužům apod.

6. 6. Modlitba manželů

Tato modlitba napsaná v plurálu je protknutá prosbou o posílení a zachování lásky mezi dvěma manželkami a o vzájemné posílení ve víře. Není žádných rozdílů mezi manželkami – oba vystupují v plurálu jakožto děti Boží v synovském vztahu k otcovské figurě Hospodina. Zajímavostí je, že modlitba skutečně jakkoliv nedefinuje rozdíly mezi manželkou a ženichem a ani nečerpá z biblických citátů, které by tomuto uspořádání mohly nasvědčovat:

*„Tys milował nás, protož mírem lásky jsi opautal srdce naše a spojils je w jedno, aby jakož i ty blahoslawený jsi skrze lásku, i my oba plnau láskau poswětili a rozmnožili štěstí žiwota našeho“.*¹¹⁶

¹¹⁵ Řemeslníkem se myslí v tomto kontextu člověk pracující manuálně, tedy i dělník: *„Dejž mi tu milost, abych obtíže a unawení stawu mého wesele a stále snášel a práci rukau swých s ochotností a w důvěře w tebe vždy konal.“* (Košut 1851, s. 121)

¹¹⁶ KOŠUT, Bedřich Vilém a KOŠUT, Benjamin. 1851. *Bůh láska jest: modlitby křesťanské*. W Praze: Kat. Jeřábková. s. 107.

6. 7. Modlitby rodičů za děti a dětí za rodiče

Tyto modlitby se věnují vztahu rodičů a dětí. Ani v tomto případě není řečeno žádného rozdílu mezi otcem a matkou. Modlitba obsahuje prosbu za poslušnost a kázeň dětí ze strany rodičů i dětí.

6. 7. 1. Modlitby různých povolání

Po modlitbě starce a vdovy, které následují po rodinných modlitbách, přichází na řadu modlitby různých povolání – řemeslníka, vojáka, havíře, zemědělce i vězně.

Modlitba rolníka a modlitba řemeslníka¹¹⁷ mají obě velmi podobné znaky. Jednak jsou tu povolání vykreslena v dobrém a bohulibém světle. Je zde závazek, že pokud někdo jiných lidí zaměstnává, nebude zadržovat jejich mzdu a v případě, že něco prodává, nebude šidit kupujícího. Tak jako v Košutových kázáních různým stavům, vidíme jakési varování, aby člověka nenaplňovalo pouze zaměstnání, ale aby myslel i na Boha a náboženství.

Modlitba vojáka je především modlitbou prosebnou a také závaznou. Modlíci prosí Boha, aby ho chránil před nemorálními rozpustilostmi, které povolání vojáka skýtá, taktéž se zavazuje neutiskovat jiné lidi, neloupat od nich a bojovat statečně a čestně. Velký důraz je kladen na ochranu vojáka v případě boje.

Modlitba havíře obsahuje varování před odpadnutím od víry pro povolání a podobně jako modlitba vojáka reflektuje nebezpečí spojené s havířským povoláním.

Velice zajímavá je modlitba posledního stavu, vězně. První částí modlitby je kající modlitba, kde vězeň vyjadřuje lítost nad svými hříchy a svým stavem, svoji nehodnost k tomu rozmlouvat s Bohem a k němu se modlit. Avšak postupně se dostává modlíci k biblickému příběhu o marnotratném synu, ke kterému se připodobňuje a prosí o obrácení na dobro a projevuje radost nad tím, že Bůh skutečně má moc obracet lidi k dobru.

6. 7. 2. Modlitby rozličné

Předposledním oddílem modliteb jsou modlitby autory zvané „rozličné“. Sem spadá široká škála modliteb: od modliteb před jídlem a po jídle, přes modlitby těhotných žen až po modlitbu za císaře.

¹¹⁷ Myslí se obecně manuálně pracující zaměstnanec vyrábějící produkty.

Valná většina těchto modliteb prosí o ochranu, pomoc a obsahuje typické rysy křesťanských modliteb. Bůh opět vystupuje jako otcovská postava. Užívat se měly při konkrétních událostech nebo v konkrétním stavu.

Tyto modlitby by se daly dále rozdělit na modlitby, které souvisejí s počasím a zemědělstvím (modlitba v čas dlouho trvajícího deště, modlitba v čas sucha a modlitba za šťastně dokončenou žeň), dále modlitby při životních událostech (konfirmace, narození, těhotenství, šestinedělí, utrpení, nemoc, smrt, vyléčení se z nemoci), poté při společenských událostech (mor, válka, dražota a nedostatek, modlitba za císaře a krále, modlitba v čas války). Měly tedy člověku vystačit při většině běžných příležitostí, se kterými se setkal.

6. 7. 3. Vzdechnutí

Vzdechnutí jsou krátké modlitby, které se pronášely při periodicky se opakujících a běžných životních situacích, jak napovídá jejich zaměření.¹¹⁸ Jsou to jednak modlitby související s chozením do kostela (vzdechnutí při vstoupení a vyjití z chrámu Páně, vzdechnutí při přijímání chleba posvátného a kalichu posvátného) a také ranní vzdechnutí či večerní. Rozdíl mezi modlitbami a vzdechnutími je ten, že vzdechnutí mají větší sklon k lyrickému projevu (některá mají přímo formu krátkých básní) a jsou o mnoho kratší. Dále máme vzdechnutí před a po jídle, a nakonec jedno zvané „*Wira, láska a naděje*“, které opěvuje tyto ctnosti z Pavlova Prvního listu Korintským.

¹¹⁸ Pojem „vzdechnutí“ je spíše archaický, v současné modlitební praxi se nepoužívá.

7. Srovnání katechismu heidelberského a Košutova s moderním evangelickým katechismem

Katechismus je zpravidla tištěné či elektronicky vydané dílo, které shrnuje církevní nauku, co do teologie, praxe a obecného pohledu dané církve na svět.¹¹⁹ Pravděpodobně nejznámějším katechismem v současné době u nás je Katechismus katolické církve, svoji věrouku do katechismů zpravidla shrnuje většina křesťanských denominací v České republice, evangelickou církev nevyjímaje.

Podíváme-li se na protestantismus a roli katechismů v něm, seznáme, že katechismy hrají velkou roli už od německého reformátora Martina Luthera. Ten sepsal v tomto ohledu dvě významná díla – Malý katechismus a Velký katechismus. Vysvětluje své pohledy na teologii, zejména na věci, které jsou dodnes platné pro protestantskou teologii, augustiniánský důraz na ospravedlnění z víry zde prohlubuje a praví, že ospravedlnění je pouze a jen z víry, přičemž skutky nehrají v procesu spásy našich duší žádnou roli. Hlavní autoritu pro křesťana a jeho život má mít pouze Bible a celá církev má uctívat pouze Krista, tak vlastně definuje tři tzv. *solae* – *sola fidei*, *sola scriptura* a *solus Christus*.¹²⁰

7. 1. Heidelberský katechismus

Nejdříve je třeba říct, že i v reformovaných církvích máme množství normativních dokumentů, které (i když jedinou autoritu má u reformovaných Bible) podporují „správný“ výklad Písma a osvětlují ho běžným věřícím. Pravděpodobně nejvýznamnější reformovaný katechismus vznikl v roce 1563 v Heidelbergu.¹²¹ Objednal si ho kurfiřt Bedřich III., aby tak podpořil výuku na školách

¹¹⁹ HAVRÁNEK, B. Online. ÚSTAV PRO JAZYK ČESKÝ. Slovník spisovného jazyka českého. 2011. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=katechismus&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>. [cit. 2024-04-14].

¹²⁰ LANE, Tony. 1996. *Dějiny křesťanského myšlení*. Návrat domů: Praha, s. 144.

¹²¹ Do češtiny přeložen roku 1619 pod názvem „*Katechismus Náboženstwj pravého Křesťanského Pro Dítky Křesťanské obogiho Pohlawí, Yazykem Českým vyložené od Kněze Jakuba Akanthydo Mitysa Welko-Polonského Pastýře v Pawla Sessya. Léta 1619.*“ Další vydání byla již emigrační, z let 1723 a 1718. Po vyhlášení Tolerančního patentu byl vydáván častěji. Viz také předmluva k vydání z roku 1949 od J. B. Jeschkeho: URSIUS, Zacharias a JESCHKE, Josef Bürg. *Katechismus*. Brno: Tiskárna Stachý, 1949.

a v církvích. Autory tohoto díla jsou Zacharias Ursius a Kaspar Olevianus. Zajímavé je, že oběma teologům bylo v době sepsání jen něco málo přes dvacet let. Heidelberský katechismus určitým způsobem navazuje i na Lutherovu katechetickou činnost.¹²² Je poplatný především reformační teologii. Celý text je hojně doplněn odkazy na pasáže z Bible.¹²³

Text katechismu dohromady obsahuje 129 otázek, odpovědi se poté dají rozdělit do 52 týdnů, takže katecheze může být rozvržena na rok. Katechismus je dále rozdělen do tří podkapitol – *O bídě člověka*, *O vykoupení člověka* a *O vděčnosti člověka*. V celém katechismu velmi silně působí kalvinistická teologie zkaženosti lidí dědičným hříchem. Tak se např. dozvídáme toto: „*Proč však nemůžeme být svými dobrými skutky před Bohem zcela nebo alespoň trochu spravedliví? Svými dobrými skutky nemůžeme být před Bohem spravedliví vůbec. Spravedlnost, která by před Božím soudem ostála, musí být naprosto dokonalá a musí úplně odpovídat Božímu zákonu. Avšak i naše nejlepší skutky v tomto životě jsou všechny nedokonalé a poskvřené hříchy.*“ (s. 62). Toto učení se shoduje s Lutherem v tom, že spása je darem boží milosti. V tomto případě zachází tak daleko, že tvrdí, že není možné, aby člověk sám od sebe konal dobré skutky, neboť všechny naše skutky jsou poskvřeny hříchem.

Velmi důležitou součástí katechismu je také teologie výkupné mučednické smrti Ježíše Krista. Podle ní je Kristova smrt vlastně výkupné Bohu otci za hřích člověka. Pouze tato dokonalá obět může Boha spravedlivého pohnout k milosti. Byť např. Římskokatolická církev tento pohled jako celek nevylučuje, netvrdí přímo, že smrt Krista byla výkupným Bohu Otci.¹²⁴

¹²² Lutherův katechismus se v českých zemích rozšiřuje původně pouze předáváním memorovaných částí vyšším vrstvám. Přeložen byl až Jánem Pravoslavem Leškou v 19. století (SUCHÁ, Ema, ed. et al. *Knihy svornosti: symbolické čili, vyznavačské spisy evangelických církví augsburské konfese: nové české znění podle standardní německo-latinské edice, s přihlédnutím k dosavadním převodům*. 1. vyd. Praha: Kalich, 2006. 686 s. ISBN 80-7017-026-3. s. 367-368)

¹²³ Lane, 1996. s. 161 a CANADIAN REFORMED THEOLOGICAL SEMINARY. *Heidelberg Catechism* [online]. 2024 [cit. 2024-04-15]. Dostupné z: <https://www.heidelberg-catechism.com/en/>

¹²⁴ Srovn. „*Kristus musel podstoupit smrt, protože za naše hříchy nemohlo být Boží spravedlnosti a pravdě zapláceno jinak, než smrtí Syna Božího.*“ (Heidelberský katechismus, s. 40) s „*Kristus zemřel ve shodě s Písmem za naše hříchy*“ (1 Kor 15,3). *Ježíšova výkupná smrt naplňuje zvláště proroctví o trpícím služebníkovi. Sám Ježíš ukázal smysl svého života i své smrti ve světle trpícího služebníka. Po zmrtvýchvstání podal tento výklad učedníkům z Emauz, a potom samotným apoštolům.*“ (Katechismus katolické církve, 601)

Tento názor navazuje i na luteránství. Philip Melancton ve své Apologii augsburské konfese zdůrazňuje pozici Krista jakožto smírce a prostředníka, skrze něhož odpouští Bůh člověku hříchy. Je zde sice důraz spíše na vyzdvižení Krista nad skutky a kult svatých, avšak Kristova oběť je i u luteránů velmi vyzdvižována.¹²⁵

I Heidelberský katechismus je poplatný době svárů mezi církvemi tím, že se v některých otázkách vymezuje proti katolické teologii (Heidelberský katechismus 30) Nebo: „(...)Mše tudíž v podstatě není nic jiného než zapření jediné oběti a utrpení Ježíše Krista a zlořečené modlářství.“ (s. 80).

Shrnutím by se tedy dalo říct, že Heidelberský katechismus upevňuje Kalvínovo pojetí naprosté zkaženosti člověka a neschopnosti konat dobro. Nikde není přímo zmíněno např. učení o predestinaci. Podle autorů katechismu musí člověk hledat spásu u Boha, který je sic milostivý, ale také především spravedlivý a trvá na zaplacení přestupků lidstva, které ho uráží. Dále v plánu spásy nastupuje Kristus, který je Bohu otci obětován jako výkupné za hříchy lidských pokolení.

Kromě těchto význačných bodů se v díle nalézá např. příklonění se pouze ke dvěma svátostem (křtu a večeři Páně), kdy se reformované hledisko rozchází s římskokatolickými sedmi svátostmi¹²⁶ i se třemi svátostmi Luthera.¹²⁷

7. 2. Košutův katechismus

Katechismus Košutův je z dnešního pohledu spíše pozůstatkem Košutovy osobní teologie a zbožnosti, nejedná se o dílo světového významu podobně jako u katechismu heidelberského.¹²⁸ Jádrem textu bylo napsané už roku 1852, ještě před Košutovým příchodem do Prahy. Tento původní katechismus byl superintendencí evangelické církve h. v. zakázán a byl mírně přepracován. Otázce sporu o katechismy mezi Košutem a jeho protivníky v rámci evangelické církve se věnuje jedna z dalších kapitol. V této se budeme věnovat výhradně srovnání s heidelberským katechismem.

¹²⁵ Tyto pohledy přejímá později i česká reformace, která je zpětně ovlivňována reformací německou a švýcarskou.

¹²⁶ To jsou: křest, biřmování, eucharistie, svátost smíření, svátost pomazání nemocných, svátost kněžství a svátost manželská. Tohoto výčtu se přidružují i církve pravoslavné, byť existují rozdíly v názvosloví a teologii.

¹²⁷ Tj. křest, večeře Páně a zpověď

¹²⁸ Košutův katechismus nesloužil jako celocírkevní vyznání, spíše jako pomůcka při katechezi u konkrétního katechety.

Podobně jako heidelberský katechismus je Košutův katechismus rozdělen do třech podkapitol – *Víra, Láska a Naděje*.¹²⁹

Již po srovnání názvů kapitol je patrné, že těžiště katechismu Košutova bude jinde než u heidelberského katechismu. Katechismus má celkem 98 otázek a jeho výroky jsou podpořeny referencemi na biblické pasáže.

Vzhledem k tomu, že oba katechismy náleží k tradici reformované, rozpoznáme několik podobností. Mezi ty nejjasnější patří např. počet svátostí nebo ospravedlnění z víry. Celkově překvapí Košutův katechismus především svým zaměřením na věci praktické, spíše než na dogmatiku a teologickou teorii. Např. v celém katechismu není vysvětlen koncept trojiční.

V porovnání s katechismem heidelberským je katechismus Košutův více ekumenicky zaměřený a otevřený. Zatímco v heidelberském katechismu se autoři několikrát vymezují proti katolické nauce, takové obraty u Košuta nenajdeme, naopak Košut zdůrazňuje, že odlišné vnímání Kristova učení je naprosto logickým důsledkem nedokonalé lidské mysli, nikde však nehaní jiné denominace. Ba naopak říká, že s věřícími z jiných náboženských obcí se má jednat s respektem jako s bratry. Zajímavé je i to, že dle Košuta má každá denominace několik vad, nikde nám násilím nepodsouvá helvetské vyznání jako jediný správný výklad učení Kristova. Tato změna myšlení mezi oběma dokumenty je daná odlišnou dobou a kontextem, ve kterém byly sepsány. Zatímco starší z nich spatřil světlo světa během reformace, mladší až v době, kdy byla určitá úroveň náboženské tolerance (aspoň odlišných křesťanských denominací) v Evropě běžná. Onen ekumenismus Košutův dosvědčuje i jeho synovec Ladislav Košut.

Pojďme se ale nyní zaměřit na nejdůležitější rozdíly mezi oběma katechismy. Zatímco heidelberský katechismus usvědčuje lidské pokolení z hanebného a neustálého přestupování zákona božího a neschopnosti konat dobro (v souladu s reformačním učením), katechismus Košutův má celkově jiný tón. Čteme-li ho, uvědomíme si spíše přínos Kristovy služby a oběti lidem a povinnost pokání z hříchů, nikde ale není řečeno, že by člověk nebyl schopen konat dobro. Ve vnímání Kristovy oběti se oba dokumenty taktéž liší. Košut se odklání od výkladu oběti na kříži jako smířcímu výkupnému Bohu otci za lidský hřích a zdůrazňuje více pozitivní přínos této oběti lidstvu. Hlavním cílem Krista dle Košuta není být oním pašijním obětním beránkem, nýbrž naučit lidstvo správným cestám a správnému učení, a tak jim dopomoci k vykoupění.

129 Podle 1. Korintským 13:13: „*A tak zůstává víra, naděje, láska – ale největší z té trojice je láska.*“

Košut velmi vyzdvihuje dvě ctnosti – rozum a lásku. Rozum, základní a potřebný rys člověka, pomocí kterého poznává svět. Lásku, nejdůležitější tmel lidské společnosti a nejvyšší prikázání boží, které by mělo být normou lidské interakce. V Košutově katechismu (konkrétně otázky 75 a 76) se nachází i apel na práva zvířat. Člověk má povinnost svá zvířata krmit, nepřetěžovat, netýrat přílišnou prací a bolestí. Ten, kdo zvířata týrá, zneuctuje samotného jich tvůrce (tedy Boha). Přírodu jako takovou má člověk používat ke zkoumání jejich sil a účelu; což je další apel na rozumové poznání.

Jaké jsou tedy hlavní rozdíly mezi katechismem heidelberským a Košutovým? I když oba náleží do stejné tradice reformovaného křesťanství a normujícím dokumentem víry a teologie u Košuta i u Ursia je Bible, oba vyvozují z této knihy jiné výsledky. I když katechismy od sebe dělí cca 300 let, je toto srovnání platnou sondou do Košutova myšlení. Heidelberský katechismus totiž, jak uvidíme v kapitole o suspendování Košuta, byl stále pro evangelickou církev h. v. v Rakousku platným dokumentem a symbolickou knihou víry. Košutovo myšlení tudíž nemůže být bráno jako „rebelie“ proti pořádkům již překonaným, ale v době Košutovy služby proti pořádkům stále platným. To heidelberský katechismus byl považován za normu ortodoxní. Celkově můžeme tvrdit, že katechismus Košutův je zaměřen více prakticky. Košut nevidí potřebu v tom vykládat složitější teologické a dogmatické koncepty (např. trojiční) a zatímco Ursius klade hlavní důraz na poznání bíd člověka (a o to větší vnímání milosti Boží jakožto nejvíce velkorysého daru božího), Košut klade největší důraz na pokání podpořené láskou a rozumem. Těmto pohledům odpovídá pak i podstata Kristovy služby – u Ursia oběť výkupná u Košuta především role učitele

7. 3. Porovnání katechismů s Evangelickým katechismem pro mládež i dospělé, skupiny i jednotlivce

Na začátek je třeba zmínit, že dnešní ČCE nemá jeden oficiální katechismus (jak je tomu např. u církve římskokatolické), ale má jich několik. Katecheze ve sborech evangelické církve je ponechaná na domluvě mezi katechetou a katechumenem a prakticky nemusí být užito katechismu vůbec. Ke srovnání poslouží novodobý katechismus od Jiřího Grubera z roku 2004.¹³⁰ Symbolicky hlavně pro to, že se v současném klimentském sboru těší asi největší přízni.

¹³⁰ GRUBER, Jiří. 2004. *Otázky a odpovědi: evangelický katechismus pro mládež i dospělé, skupiny i jednotlivce*. s. 60, 64, 25.

Na začátek je třeba říct, že Gruberův katechismus je o mnoho rozsáhlejší než předchozí dva. Dělí se na tři sešity: A, B a C. Nejrelevantnější je sešit B, který je označen jako „Základy křesťanské víry“. Dá se říct, že co do hříchu, je podobnější výkladu Košutově. Hřích považuje za překročení Božího zákona, cesty Boží. Z hříchu nás vykoupila smrt Krista na kříži.

Gruberův katechismus také sdílí ekumenický tón Košutův a velmi silně motiv lásky. Nikde nenajdeme zmínku o tom, že by člověk nedokázal činit dobré věci sám od sebe apod. Stejně jako u Košuta: „(člověk) *Nemá tvrdošjně v tom setrvati, v čem se narodil, nýbrž všeho zkoušeti a dobrého se přidržeti.*“, je i u Grubera víra pozvolný a pokračující proces hledání a upevňování se v tom, co je pravda.

Celkově by se tedy dalo říci, že dnešní katechismus je podobnější katechismu Košutovu než heidelberskému, a to z těchto důvodů: jeho tón je zaměřen spíše směrem lásky, víra je hledání a hřích je přestoupení zákona božího – člověk je ale schopen dobro konat. Bůh poté není pouze spravedlivý, ale především milující. Ježíš je zaslíbený mesiáš a učitel, jeho vykupitelská smrt na kříži je svědectvím o odpuštění hříchu, více než prvoplánovou a nutnou obětí Bohu otci.

V ČCE, církve s presbyterním uspořádáním platí, že se liší sbor od sboru a v církvi nalezneme mnoho názorů a pohledů. Omezíme-li se na vyjádření církve, bude se nám spíše dnešní evangelická denominace jevit jakožto „košutovská“. V popředí stojí láska a vývoj člověka, cesta výrazněji než nauka o hříchu člověka.¹³¹ A také existuje velká paleta pohledů. Např. v poslední době ukázala odlišné pojetí hříchu a zachovávání zákona debata, která se týkala žehnutí stejnopohlavním svazkům, což je velmi podobné zápolení v devatenáctém stoletím. Zatímco jedna strana považuje jako imperativ lásku a rozum (který spatřuje ve vědeckém poznání), druhá strana se přidržuje spíše zachovávání božích přikázání a božího zákona.

131_Dostupné z: <https://e-cirkev.cz/kdo-jsme/cemu-verime/> a <https://e-cirkev.cz/kdo-jsme/kam-smerujeme/>

8. Košutova publicistická činnost

Pro pochopení osobnosti Košutovy je velmi důležité brát v potaz i aspekt Košuta – publicisty. Košut po celý svůj život přispíval do několika evangelických periodik, přičemž zcela nejzásadnější je jeho činnost redaktorská pro časopis Českobratrský hlas v letech 1870-73. Toto místo po něm přebral František Černík. Jeho publicistickou činností v tomto období již provázely četné církevní spory, přičemž články, které vyšly pod jeho redakcí, byly jedním z problematických¹³² aspektů jeho farářské činnosti. Odpůrci Košuta poukazovali na bourání zaběhlých dogmat v těchto člancích, čemuž se bránil. Pro další doplnění mozaiky Košutovy osobnosti je vhodné užít jeho článků – hlavně těch problematických, avšak i jiných, které je možno z velkého množství vybrat. Všechny níže rozebrané články vyšly v Českobratrském hlase pod Košutovou redakcí, některé napsal bratr Košuta Bedřich Vilém. Názory a postoje obou bratrů, stejně jako fakt, že ony články vyšly pod Košutovou redakcí, jsou dostatečným důvodem pro to, zahrnout některé články Bedřicha Viléma, aby bylo možno dokreslit postoje Benjaminovy. Většina článků není podepsána, ale Benjamin Košut se při jejich obhajobě výslovně autorství nezříká a obhajuje je jako své vlastní dílo.

8.1. „Problematické články“ a nařčení Košuta

Jako problematické články se dají označit takové články Košutovy, které braly církevní orgány v potaz při přezkoumávání Košutovy pravověrnosti poté, co byl obviněn z šíření lživých a proticírkevních bludů. Jedná se (podle otázek, které poslala Košutovy na zodpovězení Vrchní církevní rada) o tyto články, všechny jsou z ČB Hlasu:

- 1) *Nový ročník* – článek z 1. listopadu 1871 byl problematický tím, že upíral „poznání vlastní bídy ze zákona Božího“
- 2) *Dnes se stalo spasení domu tomuto* z 1. prosince 1871 a v zprávách v dalším čísle se Košut vysmívá modlitbě Páně; stejně tak se údajně modlitbě vysmívá v tomto čísle ve zprávách z Hloupětína a Volovic
- 3) Článek *Ráj* z 1. února 1872 měl odmítat Adamův pád a hříšnou povahu člověka

¹³² Tj. problematických z hlediska jeho odpůrců

4) Články v Českobratrském hlase z 1. září a 1. října 1873 měly popírat početí Ježíše Krista z Ducha svatého a přílišně exaltovat Husovu osobnost.

8. 1. 1. Nový ročník¹³³

Tento článek nese název *Nový ročník*, avšak i přes nepříliš poutavý název poskytuje mnoho zajímavých pohledů na Košutovu teologii. Nikdo není pod tímto článkem podepsán, Košut se ale před církevní radou nijak z odpovědnosti za něj nevyvazuje.

Hlavními body tohoto článku jsou mimo kritiky na účet Kohlbrüggův biblický literalismus a také pojetí bídy, lásky, zákona a vztahů mezi nimi. Přes počáteční usnesení, že podnázev Českobratrského hlasu, který byl původně „časopis pro lid evangelický“ se mění na „časopis pro lid biblický“ pokračuje Košut důvody změny – Bible je hlavním vodítkem autorů i čtenářů. Dále pokračuje autor tím, co to vlastně Bible je a jaké jsou její charakteristiky. Do protikladu článek staví mrtvou literu – písmo – biblické a svobodné čtení Bible v duchu svobody a lásky. Jako svědka si bere např. sv. Pavla (litera zabíjí, duch oživuje). Dále Košut dává za příklad to, že v Bibli i stejná postava má různé typy promluv, např. Ježíš Kristus mluvící s Židy užívá jiných slov, než když mluví sám, káže, zvěstuje atd. Důležitá není litera, obsah Písma, ale oživený duch, který uvádí význam oné litery na pravou míru a bez něho je bible a celá evangelická víra založená na něčem mrtvém, nehybném, nedynamickém. Příklad dává Košut např. Na Kohlbrüggově/heidelberském pojetí bídy a vyvození bídy ze zákona Božího, který se autor chystá vyvracet a to i za užití biblických veršů.

Kohlbrügge tvrdí, že ze zákona poznává člověk svou bídu. Autor článku dělí zákon na následující možnosti:

- a) Zákonem se může rozumět Bible jako taková
- b) Nebo se zákonem může rozumět pouze zákon sinajský¹³⁴.

Ad a): Košut si bere za svědka sv. Pavla – konkrétně list Římanům 15, 4: „Všecko, co je tam psáno, bylo napsáno k našemu poučení, abychom z trpělivosti a z povzbuzení, které nám dává Písmo,

133 Nový ročník. *Českobratrský hlas*. 1871, roč. 1871, č. 1., s. 2-4.

134 Tj. Desatero Božích přikázání, která byla zjevena Mojžíšovi Bohem na hoře Sinaj

čerpali naději.“ Je tu dle autora článku spíše poznání věcí kladných (povzbuzení, naděje, poučení) a ne bídy.

Ad b): Pokud se rozumí zákon sinajský, vyvrací článek poznání bídy tím, že onen zákon vybízí především k milování Boha a bližního – z lásky se tudíž nedá vyvodit bída, ale věci vesměs kladné. Na možné vyvrácení výše zmíněného výroku pomocí Pavlova listu Římanům 7, 7: „*Co tedy máme říci? Že zákon je hříšný? Naprosto ne! Ale hřích bych byl nepoznal, kdyby nebylo zákona. Vždyť bych nepoznal žádostivost, kdyby zákon neřekl: „Nepožádáš!“*“ Zde Košut odpovídá, že se jedná spíš o normalizaci zákona mezi Židy, kteří vyšli z Egypta a byli ovlivněni egyptskými zvyky a zákony. Naopak žalmy 19 a 119 staví zmíněný zákon do role utěšovatele srdce a duše. Navíc i Pavel prošel jakousi změnou, když v listech Galatským píše, že je proti těm, kteří chodí tělem, a ne proti těm, kteří chodí duchem.

Dále se článek vymezuje proti Kohlbrüggově pojetí víry pomocí křtu, při kterém, i podle Heidelberského katechismu jsou smyty všechny hříchy člověka a člověk až poté poznává svoji bídu.

Obhajoba:

Košut obhajuje postoje z článku především citáty z bible, které dle něho popírají samotné těžiště heidelberského učení o bídě a poznání bídy ze Zákona. Proti bídě ve své obhajobě Košut staví především lásku – vypůjčuje si konkrétně list Římanů 13; 8-10: „*Nikomu nebudte nic dlužní, než abyste se navzájem milovali, neboť ten, kdo miluje, naplnil zákon. Vždyť přikázání ,nezcizoláš, nezabiješ, nepokradeš a nepožádáš‘ a kterákoli jiná jsou shrnuta v tomto slovu: ,Milovati budeš bližního svého jako sebe samého.‘ Láska neudělá bližnímu svému nic zlého. Je tedy láska naplněním zákona.*“ Dále si jako svědka předvolává evangelium Janovo 13;34: „*Nové přikázání vám dávám, abyste se navzájem milovali; jako já jsem miloval vás, i vy se milujte navzájem.*“ V Římanům 5;5: „*A naděje nezklame, neboť Boží láska je vylita do našich srdcí skrze Ducha svatého, který nám byl dán.*“ - 6; 14: „*Hřích nad vámi nebude panovat, vždyť nejste pod zákonem, ale pod milostí.*“ a 10; 4: „*Vždyť Kristus je konec zákona, aby spravedlnosti došel každý, kdo věří.*“ je dle Košuta dostatek důkazů pro tvrzení, kde dle jeho slov je až triumfálně oznamováno vítězství lásky a milosti nad zákonem.

8. 1. 2. Dnes spasení se stalo domu tomuto¹³⁵

Tento článek vyšel v časopise Českobratrský hlas 115. listopadu 1871, jako druhé číslo jedenáctého ročníku. Vzhledem k tomu, že je článek podepsaný Bedřichem Vilémem Košutem, nejedná se o dílo z pera Benjaminova, ale vzhledem k tomu, že toto číslo už vyšlo pod redakcí Benjaminova Košuta a názory obou bratří byly podobné, až shodné, může článek dobře posloužit jako jeden z mnoha příkladů rozporů mezi košutovskou a neokalvinistickou teologií.

Teologická pozice Českobratrského hlasu se v tomto článku manifestuje velmi znatelně. Jedná se o kritiku kázání Hermanna F. Kohlbrüggeho, nizozemského reformovaného faráře a jedné z tváří kalvinismu. Košut začíná článek vtípnou příhodou. Košut vypráví, jak doma četl český překlad kázání výše jmenovaného faráře a rozesmál celou domácnost tím, že by měl údajně být milionářem. Narážel tím na Kohlbrüggeho přirovnání o tom, že kdo má sobě Písmo, ten je milionář.

Další obrat Kohlbrüggeho kázání Košut také kritizuje. Nizozemský farář říká, že ten, kdo má písmo, je svatý a toto že musí uznat i sám Satan. Košut na to reaguje tím, že pak i zloději by mohli být svatí, vzhledem k již velmi dobré dostupnosti biblí v této době. Na tomto místě můžeme sledovat rozdíl mezi neokalvinistickým a Košutovým pojetím. Zatímco Kohlbrügge směřuje vše vždycky k písmu, Bohu, svatému, Košut řeší častěji člověka a jeho morální status.

B. V. Košut poté začíná analyzovat jednotlivé části Kohlbrüggeova kázání, přičemž mu vytýká, že vyjadřuje jednoduché myšlenky dlouho a kázání uměle protahuje. Kohlbrügge řeší otázku vztahu „bídáků“, „svatých“ a Boha. Dochází k tomu, že bídáci a svatí jsou vlastně jedna a tatáž skupina – svatí jsou ti, kteří svoji bídu vidí a uznávají a také uznávají svoji absolutní nedostatečnost k zbavení se té bídy, proto potřebují Boha. Bůh podle Kohlbrüggeho tedy vezme všechny hříchy těchto bídáků a „ukryje je za svá záda“ – takže na ně již nehledí. S tímto Košut nesouhlasí. Vidí problém v tom, že Nizozemec dává rovnítko mezi bídáky a svatými. Tato ortodoxní kalvinistická pozice je v souladu s tradičním kalvinistickým učením a je součástí tzv. TULIPu – tedy „totální zkaženost“ (ang. total depravity) – všichni jsou zkažení nehledě na své akce a na své snahy konat dobro. Košut, sám reformovaný farář uvedené kritizuje. Rebelie proti neokalvinismu a kalvínské ortodoxii z jeho strany je viditelná.

¹³⁵ KOŠUT, Bedřich Vilém. 1871. *Českobratrský hlas: Dnes spasení se stalo domu tomuto*. Vydavatel: Benjamin Košut. Roč. 1871, č. 2, s. 4-8. Již nevychází, dostupné v archivu.

V poslední části Košutovy kritiky se dostáváme k dalšímu odvěkému sporu, který předstihuje i křesťanství samotné. Kohlbrügge zdůrazňuje Boží suverenitu a péči o jeho svaté tím, že tomu, kdo se k němu modlí, dává a vyslyší jeho modlitby. Tato pozice je v souladu s kalvinistickým učením, to mimo jiné zdůrazňuje Boží autoritu a vládu nade vším a nutnost člověka se pokořit před Jeho mocí. Pokud tedy člověk něco potřebuje, měl by se modlit, prosit za to Boha a pokud se mu té oné věci dostane, díky by měly směřovat především Bohu. Bůh má v místě ortodoxního kalvinisty velkou roli, vše by z něho mělo vycházet a k němu směřovat. Košut toto popírá a zesměšňuje. Dává výzvu, aby si lidé pořídili košťata a pokud je nějaký chudák přijde požádat o peníze, mají ho vzít koštětem, tito lidé by se totiž měli modlit a pokud se modlili a sám Bůh je nevyslyšel, pak nemají co pohledávat ani u lidí. I když tato výzva z pera Košutova je spíše přehnaná a ironická, narážíme v tomto případě na další problém, který přetrvává do současné doby, v současnosti je v rámci tzv. *teologie prosperity* v rámci mnoha evangelikálních církví znát.

Součástí zmíněné nauky je to, že pokud se člověk modlí a dostatečně v Boha věří, Bůh lidem přání vyplní. Jedná se hlavně o věci finančního charakteru – Bůh chce, aby lidé byli bohatí; může se jednat i o zdraví – někteří letniční křesťané věří, že Bůh může člověka vyléčit bez zásahu lékařů, v extrémních případech někteří letniční odmítají zdravotnictví samo o sobě a spoléhají se na boží pomoc. Evangelikálové, kteří vycházejí spíše z radikální reformace, nemají sice na Kohlbrüggovo kalvinistické učení návaznost, ale je vidět, že tyto spory přetrvávají doposud.

I když Kohlbrügge zřejmě podle mého názor neměl na mysli to, aby se lidé zachovali podle Košutovy výzvy o pořízení koštěte, přesto ilustruje tento spor rozštěpení uvnitř evangelické církve. Kohlbrügge říká, že ke svatosti vede cesta skrze poznání vlastní bídy a vydání se Bohu a jeho majestátnosti, Bůh tedy stojí v popředí. Košutova kritika má formu přiznání více práv, a i povinností lidem – ne vše je na Bohu a i lidé by se měli snažit.

Těžko najdeme v tomto článku to, z čeho je Košut obviňován. Modlitbě Páně jako takové se doslovně nevysmívá, pouze se staví skepticky k tomu, že modlitba k Bohu zaručuje kýžený výsledek a naznačuje, že modlitba nemusí být vyslyšena, dále poukazuje na to, v čem tkví nebezpečí tohoto pohledu – ti, kteří trpí nedostatkem a nouzí mohou být označeni za Bohem odvrhnuté nebo nedostatečně věřící.

8. 1. 3. Zprávy z Hloupětína a Volovic¹³⁶

Zpráva z Volovic vypráví o volovických pekařích, kteří se po zveřejnění Kohlbrüggeova kázání bojí péct krejcarové rohlíčky pro chudinu, protože dle Kohlbrüggea stačí, aby chudý vyřkl modlitbou Páně a sám Bůh mu jídlo sešle. Pekaři se tedy rozhodli tento typ pečiva nepéct, neboť jejich konkurenta, kterým je Bůh a který dává jídlo pouze za modlitbu, nemohou cenou překonat. Ve zprávě se píše, že ve Volovicích žebračky nemají, avšak podle kohlbrüggeovského principu zde žebrační musí vzniknout, neboť ten, kdo se Bohu protiví, přijde o vše.

Zpráva z Hloupětína pracuje s tím, že jak říká Kohlbrügge, každý, kdo má písmo, je milionářem. Hloupětín je tedy obcí milionářů. Dále zpráva humorně pracuje s problémem místního Žida, který by také chtěl být milionářem, avšak neví, zda mu na to stačí pouze Starý zákon a nedostane tak jenom půl Kohlbrüggem slíbené odměny.

Obhajoba:

Košut odpovídá způsobem, že jeho článek není výpadem proti modlitbě jako takové, ale: „...*ohrazení proti jednomu kázání zlopověstného pruského sektáře Kohlbrüggea, zastávajícího ten blud, že Bůh zbožným modlitebníkům rohlíčky a jehličky rozdává – Ačkoli medle pravda jest, že Bůh obilí, ovoce, železo, ocel ku dalšímu zpracování a upotřebení od lidí růsti a znikati nechává: tož jest přece také pravda, že Bůh není hotovitelem věcí, předpokládajících lidské ruce a lidskou pilnost. Neboť kdyby hotové výrobky lidské pilnosti daly se bezprostředně vyprositi od Boha, pak by bylo přeludem povědění písem svatých...*“

Košut zdůrazňuje odlišné pojetí modlitby a role Boha, což je také jeden z filozoficko-teologických konceptů, který křesťanství i další náboženské směry provází již po staletí – to je úroveň determinismu a Božích zásahů do lidského světa. Košutův pohled je, že Bůh dává lidem prostředky, které lidé vlastními silami zpracovávají a kultivují.

Zatímco článek *Dnes spasení se stalo domu tomuto* má vážnější charakter, zprávy z obou českých obcí jsou povahy spíše humorné, avšak na paškál si berou to samé.

¹³⁶ Zprávy. *Českobratrský hlas*. 1871, roč. 1871, č. 3, s. 11-12

8. 1. 4. Ráj¹³⁷

Článek *Ráj* je dílem Bedřicha Viléma Košuta avšak, jak podle obhajoby Benjamina Košuta uvidíme, i jeho bratr s jeho obsahem souhlasil a jal se ho bránit. Nejdříve je vhodné vyložit obsah tohoto článku. *Ráj* má charakter historicko-náboženského výkladu příběhu z první knihy Mojžíšovy Genesis o prvotním hříchu a pádu člověka skrze neuposlechnutí Božích příkazů. Na začátku Bedřich Vilém Košut rekapituluje tento biblický příběh tak, jak ho můžeme nalézt v Bibli: Bůh stvoří člověka – Adama. Ten je stvořen k Jeho obrazu a Bůh mu vdechl život. Adam je nejdříve sám se zvířaty v zahradě Eden, v ráji. Později Bůh vytváří Adamovi družku Evu – z člověka se stává muž a žena. Eva se nechá ovšem hadem svést, pojí ze stromu poznání, jehož plody Bůh zakázal konzumovat a svede k té samé činnosti i Adama. Bůh přestupek obou odhalí a vykáže oba z ráje.

Těžištěm Košutova článku je to, zda se jedná o alegorii nebo o reálný příběh. Vypůjčuje si tvrzení církevních otců i reformátorů Luthera a Kalvína, na čemž demonstruje různé pohledy na historicitu příběhu. Sám Košut nakonec dochází k tomu, že celý příběh o vyhnání z ráje je symbolické vyprávění, které vlastně kopíruje duchovní život každého člověka. Když se člověk narodí a žije v nevinnosti jako dítě, je svým způsobem v ráji, ještě není schopen eticky rozlišovat mezi dobrým a špatným. Tuto schopnost při dospívání získává a zjišťuje, že svět je plný utrpení a špatných věcí, tedy symbolicky pojídá z ovoce stromu poznání. Vnitřní svody, symbolicky had, člověka taktéž neodmyslitelně pronásledují. Celý příběh je alegorickým a symbolickým vyprávěním, nikoliv doslovným a historickým příběhem.

Obhajoba:

Benjamin Košut začíná svoji argumentaci tím, že v žádné jiné biblické knize a žádným jiným biblickým autorem není příběh vyložen a ani připomenut. Opět si vypůjčuje Pavlovy epištoly, ježto Pavel je jediným biblickým autorem, který se k této události vyjadřuje, a to na následujících místech:

a) Římanům 5, 19: *„Jako se neposlušností jednoho člověka mnozí stali hříšnými, tak zase poslušností jednoho jediného se mnozí se stanou spravedlivými.*

¹³⁷ KOŠUT, Bedřich Vilém. 1871. *Českobratrský hlas: Ráj*. Vydavatel: Benjamin Košut. Roč. 1872, č. 7, s. 10-14. Již nevychází, dostupné v archivu.

b) Efezským 4, 22: „*Odložte dřívější způsob života, staré lidství, které hyne klamnými vášněmi...*“

c) Koloským 3, 8-10: „*Ale nyní odhodte to všecko: zlobu, hněv, špatnost, rouhání, pomluvy z vašich úst.*“

V těchto verších mluví Pavel dle Košuta o „Adamu starém“, se kterým se setkával v Efezu a Kolosích. Dědičný hřích je nebiblická věc, jde o zvyk konat špatné věci, snad o věc společenskou, spíše než inherentní a děděnou záležitost společnou všem lidem. Košut klade důraz na osobní zodpovědnost za své činy. Hříšnost není věc, která by byla vrozená všem a dědičná všem, ale konání nás samých. Lidé samozřejmě mají sklony k hříšnému chování, které vykonávají svojí svobodnou vůlí. Hledat historicitu ve výkladu Genesis o pádu Adamově nedává dle Košuta smysl, více tak, když se žádný jiný biblický text, Ježíš, či proroci k tomuto výkladu nevracejí.

8. 1. 5. Články údajně popírající početí Ježíše Krista z Ducha svatého

A) Syn Boží a synovství Boží¹³⁸

Vzhledem ke způsobu obhajoby tohoto článku Košutem, se dá dovodit, že sám Košut nebyl jeho autorem, přesto se za článek postavil a vyšel pod jeho redakcí, tudíž i tento článek je vhodné sem zařadit, obzvláště když byl jedním z přitěžujících článků jeho žaloby. Autor článku ustanovuje synovství Boží jako stav, kdy člověk poslouchá Boha a jedná v takřka perfektním souladu s požadavky a příkazy Božími. Prvním synem Božím by tedy mohl být Adam ještě před vyhnáním z ráje, a proto nebýt Adama, který byl takovým „synem Božím“, nebylo by potřeba poté ani spasitele – Ježíše.

Ježíš bylo, jak autor článku poukazuje, poměrně běžné jméno v novozákonní Palestině. Slovo „Kristus“, které je synonymem hebrejského „Mesiáš“ se přičleňuje v Bibli k Ježíšově jménu až v pozdějších líčeních. Autor článku toto popisuje způsobem, že i Ježíš se postupně vyučoval v poslušnosti k Otci, za což mu Otec dal jméno nad jmény. Článek končí tímto závěrem: „*Dosti nám na tom, že ten název ‚Syn Boží‘ plynul z poslušnosti Kristova a jeho p o č e t í z Ducha svatého mělo své těžiště v poslušnosti do smrti kříže...*“ Článek skutečně, byť nikde doslovně početí z Ducha svatého neodmítá a nevyvrací, představuje Ježíše spíše než doslovného Syna Božího jako

¹³⁸ Syn Boží a synovství Boží. *Československý hlas*. 1873, roč. 1873, č. 23, s. 9-12

ideálního a poslušného služebníka Boha Otce, který koná vše v souladu s Bohem Otcem a jeho moc vychází opět z Boha Otce.

B) Početí z Ducha svatého¹³⁹

Další článek se zabývá také početím Ježíše Krista z Ducha svatého. Konkrétně je odpovědí na nekřesťanskou kritiku konkrétně Alfonse Ferdinanda Štastného. Jedná se o problematiku rodičovství Ježíše Krista, zda je otcem Krista pouze Bůh otec nebo i Josef, manžel Marie. Článek sám o sobě na tuto otázku přímo odpověď nenabízí, čtenáře pouze vede určitým směrem. Zkoumá, co to je synovství Boží a početí z Ducha svatého. Podle autora je početí z Ducha svatého početí z ducha moudrosti, rozumnosti a pravdy. Všemi těmito ctnostmi, byl Kristus dle Bible samozřejmě vystrojen. Byl tedy počat z Ducha svatého, zda byl ovšem počat i z těla, tedy Josefem, na to nám Košut nabízí pouze doprovodné otázky, a to dva příběhy z Bible:¹⁴⁰

Prvním příběhem je líčení o tom, jak se Ježíš své matce Marii a jejímu muži Josefi ztratil a poté byl jimi po třech dnech nalezen v chrámu. Zde Marie říká, že ona s jeho otcem Ježíše tři dny hledali. Ježíš nic proti označení Josefa svým otcem nenamítá.

Druhým příběhem je situace, kdy se farizeové a zákoníci tážou, zda Ježíš je syn tesařův, jehož matka se nazývá Marie, bratři jeho Jakub a Josef a Šimon a Juda. Ani v tomto případě Ježíš nenamítá nic.

Obhajoba:

Na obhajobu článku *Početí z Ducha svatého* říká Košut, že žádné konečné stanovisko nevyslovil, početí Krista z Ducha svatého ani jedním slovem nepopřel, pouze popsal biblické příběhy a koncepty v Bibli se nacházející. Chce-li tedy někdo tvrdit, píše Košut, že v článku vidí popření početí Krista z Ducha svatého, pak je to jedině závěr toho, co sám tvrdí.

Článek *Syn Boží a synovství Boží* Košut, nehlásící se k jeho autorství, obhajuje a říká, že všechno v něm je biblicky podložené a ani tam není nic, co by výslovně odporovalo početí Krista z Ducha svatého.

¹³⁹ Syn Boží a synovství Boží. *Česko-bratrský hlas*. 1873, roč. 1873, č. 21, s. 4-16

¹⁴⁰ V této věci byl Košut, příp. Košutovo periodikum průkopovým v historii.

8. 2. Další články

8. 2. 1. Náboženství z nouze! Náboženství pro nouzi!¹⁴¹

Článek je ze stejného čísla jako článek předešlý, autor není označen, dá se ale předpokládat, že autorem byl hlavní redaktor Benjamin Košut. Celý článek začíná tematikou oblečení a popisuje honbu lidí za novou módou. Po tomto úvodu se dostává autor k přirovnání, že s náboženstvím je to stejně. Jako s oblečením se lidé snaží náboženství měnit, zkrášlovat, brát naopak pouze jeho části a ty přetvářet apod. Tím autor reaguje na náboženskou roztržičnost, množství různých směrů a církví, kdy každá káže něco jiného a svým způsobem nekompletního. Pisatel nakonec dodává, že tento proud nekompletních a špatných myšlenek utnula v náboženském slova smyslu česká reformace, která lidem opět nabídla čisté a čiré náboženství.

V další části je odhalena hlavní myšlenka článku: náboženství se má odvíjet od srdce a lásky. Lásky je velmi důležitou součástí teologie bratří Košutových (modlitební kniha *Bůh láska jest budiž jedním z mnoha příkladů*), Bůh a láska jsou dva pojmy, které užívají Košutové téměř synonymicky. Toto pojetí Boha vidí v protikladu k pojetí Boha jako součástí litery Písma. Bůh je především věcí lidského srdce, aktivního prožívání víry, sdílení víry, evangelia a pomoci lidem. Zbytek článku se zabývá především onou pomocí.

Benjamin Košut byl zastáncem víry se silným sociálním akcentem a provázání křesťanství a sociální spravedlnosti. Stejně jako v mnoha jeho kázání nalezneme varování, aby lidé nebyli proponenty pouze sociálního smíru a solidarity materiální, ale aby pamatovali i na Boha a církve, tento článek se zabývá tím samým z druhé strany.

Autor považuje povinnost křesťanů pomáhat chudým a potřebným za nevyvratitelné dogma, o kterém se nemusí diskutovat. Křesťané dle něj vždy pomáhali, a i nyní pomáhají chudým, nicméně nejde pouze o samotný akt pomoci, ale i o jeho způsob.

Pisatel tvrdí, že ačkoliv skutečně mnoho křesťanů pomůže chudým v nouzi, pokud je o to někdo požádá, činí tak z pocitu povinnosti a morální obligace, nikoliv ze svého srdce. Prosebník je vlastně nezajímá, nezajímá je jeho život, útrapy nebo další osud. Tento přístup je ale podle autora špatný a i nekřesťanský. Pomoc a solidarita by měla být komplexní a všeobjímající. Pokud člověk dá peníze chudému, zároveň ho považuje za sobě nerovného, odpudivého, dělá tento akt spíše pro

¹⁴¹ *Českobratrský hlas: Náboženství z nouze! Náboženství pro nouzi!* 1871, roč. 1871, č. 3, s. 2-4.

sebe než pro druhého. Pravá pomoc spočívá mimo finanční pomoci v celkový zájem o život potřebného a snaha tento život vylepšit, poslechnout si jeho problémy, poradit mu, nasměrovat ho. Tento přístup vychází ze srdce a ze skutečné lásky k bližnímu svému, nikoliv z pocitu povinnosti vůči Božímu přikázání a Písmu svatému.

Článek je zcela v souladu s Košutovou morální teologií, která je postavená na aktivním přístupu člověka v náboženském životě, důrazem na sociální aspekty křesťanství a člověka jakožto původce dobra. I když se pod tento článek sám Benjamin Košut nepodepsal, je velmi pravděpodobné, že je jeho autorem.

8. 2. 2. Zákon a bída – Kristus a radost¹⁴²

Článek z 15. prosince 1871 se zabývá pohledem na vztah Starého a Nového zákona, na jejich rozdíly a podobnosti. Jak již sám název článku vypovídá, přičleňuje autor, pravděpodobně Košut, bídu Zákonu, který zde označuje přikázání Starého zákona. Článek začíná biblickým výjevem a do teologických a biblických pozic se dostává pozvolna. Nejdříve je nám zprostředkován příběh Exodu, zajetí Izraelců v Egyptě. Spíše než optikou vyvedení zotročeného a trpícího lidu z otrokářské země, nám ovšem autor nabízí spíše optiku kulturní. Židé žili desetiletí pod nadvládou Egypta, jejich práva byla neustále více a více krácena, ale zároveň přebírali Židé více a více egyptských zvyků, naučili se jíst kde co, neboť jídla se jim nedostávalo. Lid neměl žádné učitele nebo vlastní vůdce a byl bezprizorní, choval se hrubě a nevázaně, neznal dobro a zlo. Do tohoto přichází Mojžíš, vykreslený v článku především jako prostředník mezi Hospodinem a Bohem a nositel Božího zákona.

Bible je autorem přirovnána k lidskému životu. Starý zákon poté k lidskému dětství. Podíváme-li se totiž na Starý zákon a hlavně zákon, který Mojžíš zprostředkoval Židům – tedy desatero – je plný přikázání, která něco zapovídají. I ta, kde se konkrétně nevyskytuje ono „ne“ – např. přikázání první¹⁴³ zapovídá praxi uctívání více Bohů atd. Zákon tak určuje zákazy, snaží se totiž zpustlý lid odvést od zkažených cest. Mojžíš poté dle Košuta samozřejmě doplňuje Zákon i jinými příkazy, avšak celá Tóra po Exodu je spíše napravováním špatných věcí. Zde se dostává autor k pojetí bídy. Bída byla v této době naprosto existující a všudypřítomná, a to i v rámci společenství Židů. Aby

¹⁴² *Československý hlas: Zákon a bída – Kristus a radost*. 1871, roč. 1871, č. 4, s. 1-5

¹⁴³ V jednoho Boha věřiti budeš.

Židé poznali správnou cestu, musel jim Bůh nejdříve špatné věci zapovědět, stejně jako rodiče zakazují určité činnosti dětem, přičemž děti toto pochopí až poté, co dospějí. I tak ovšem Bůh skrze celý Starý zákon připravuje lid na onu symbolickou dospělost – příchod Nového zákona skrze Mesiáše – Krista. Doposud je tedy poznání bídy ze Zákona, omezeného pouze na Zákon starý platnou věcí – to se ovšem obratem mění na přelomu letopočtu.

Ježíš Kristus, Mesiáš a vysvoboditel slibovaný v mnoha starozákonních knihách přišel a upravil všechny doposud platící vztahy. Zaprvé Starý zákon naplnil a tím ukončil ten zákon, který usvědčuje člověka z toho, že žije v bídě. Ježíš poté postavil jeho nový zákon nikoliv na bídě, ale na lásce. Sinajské desatero podle autora nijak nemotivovalo apoštoly k jejich činnosti, nebylo to sinajské desatero, které obrátilo sv. Pavla, apoštola pohanů k víře v Ježíše, nebylo to desatero, které při Letnicích naplnilo věřící. Byl to duch lásky – duch Boží, tedy Duch svatý. Láska osvobozuje od starozákonní litery, usvědčující člověka z bídy.

Tento článek je dalším ze série výroků proti těm, kteří přílišně dbají na tom, aby se lidé učili poznávat ze zákona Božího svoji bídu. To je podle autora zcela legitimní pouze ve starozákonní době. Kristus lidstvo od bídy vysvobodil a nyní by měla panovat láska – Starý zákon je podřízen Novému zákonu, stejně tak jako sám Ježíš odňal bídu a nahradil ji láskou. I přesto je ovšem Starý zákon velmi užitečnou a nedílnou součástí biblického kánonu – jednak právě proto, aby lidem ukazoval, v jaké bídě žili před Kristovým příchodem a sebeobětováním a abychom docenili onu svobodu, kterou nyní máme v Kristu.

8. 2. 3. První den a čtvrtý den¹⁴⁴

Tento článek vyšel v 5. čísle 11. ročníku Českobratrského hlasu 1. ledna 1872. Má podtitul „Obrana biblí po Novém roce“. Tématem článku je spor mezi vědou a náboženstvím. Autor článku není podepsán, článek vyšel v redakci Benjamina Košuta a ten je také pravděpodobným autorem. Článek začíná tím, že předkládá problém a tím je spor lidí, kteří kladou vědu a náboženství jakožto dvě odporující si a nekompatibilní věci, přičemž autor toto odmítá. Pro osoby, které vědu vyměnili za náboženství nemá ovšem žádný respekt, jejich cestu považuje za špatnou a zbloudilou.

Celý spor se nese v duchu odmítání biblí jakožto věrohodného zdroje na základě nepřesností v biblí, respektive věcí, které se v biblí píšou a odporují současné úrovni biblického poznání. Název

¹⁴⁴ *Českobratrský hlas: První den a čtvrtý den*. 1872, roč. 1872, č. 5, s. 1-4

článku *První a čtvrtý den* odkazuje na začátek knihy Genesis, konkrétně první kapitolu. Problém zde je v tom, že světlo stvořil Bůh hned prvního dne, zatímco slunce až dne čtvrtého. Logicky tedy toto mnohým lidem nedává smysl. Podle autora je ovšem špatné na základě této věci zavrhnout bibli jako celek, a ještě horší veřejně bibli a víru hanit za tyto nepřesnosti.

Autor uznává, že protiargumenty od věřících na tento a další výtky jsou často slabé a nedostatečné, avšak některé se dají i vyvrátit. Autor také uznává mnoho vědeckých poznatků. Např. odmítá, že svět by byl pouze 6000 let starý. Tento názor u některých křesťanů, především evangelikálních směrů protestantismu, stále přetrvává a nazývá se *Young Earth creationism* – kreacionismus mladé Země.

8. 2. 4. Zase stará redakce!¹⁴⁵

Tento článek pochází z 1. čísla Českobratrského hlasu, ročník 1872 (1. listopad). I když název zní poměrně nezajímavě, nacházíme v tomto příspěvku mnoho zajímavých pohledů Benjamina Košuta, přičemž sám je pod tímto článkem podepsán jakožto „Stará redakce“. Článek je jednak u Košutů již tradičním vymezením se proti Kohlbrüggově neokalvinismu, avšak věnuje se taktéž konfesím.

V úvodu článku nalezneme důvod opětovné výměny redakce. Na nějakou dobu redigoval časopis František Černík, a to i ve světle obvinění Košuta před církevními orgány. Košut se nakonec ovšem vrátil k redigování s tím, že věřil, že jeho vítězství ve sporu je blízko a také že časopis je dobrým způsobem, jak obhájit své názory.

V jiném článku se Košut zmiňuje, co vedlo redakci časopisu ke změně podtitulu časopisu z „časopis pro lid evangelický“ na „časopis pro lid biblický“. Nechce omezovat čtenářstvo jejich příslušností ke konkrétním konfesím – a to i ve světle toho, že *Hlas* si předplácelo a četlo mnoho katolíků. V článku *Zase stará redakce* Košut tento pohled dále rozvádí.

To, co je podle Košuta lid biblický, je poměrně jednoduché. Biblický lid obsahuje bezpočet konfesí, které se hlásí k Bibli jakožto k přední a hlavní autoritě a měřítku své teoretické teologie i praxe. V několika svých dílech, ať to jsou kázání nebo jiné články, Košut jasně ukazuje, že muslimové do tohoto hnutí nepatří i přes podobnost islámského náboženství s křesťanstvím. Tomu se ale Košut nevěnuje, hlavní pozornost zde má věc, která je pro křesťanství typická, a to je konfesijní

¹⁴⁵ *Zase stará redakce!* *Českobratrský hlas*. 1872, roč. 1872, č. 1, s. 1-4

roztříštěnost, která se právě u protestantismu projevuje pravděpodobně nejvíce. Košut tuto roztříštěnost nepovažuje za špatnou nebo negativní per se, avšak každá křesťanská církev musí splňovat nějaká kritéria.

Hlavním vodítkem v životě křesťana má podle Košuta být Bible. Bible je ovšem starý dokument orientální provenience a je tedy naprosto logické, že v moderní době vzniká ve výkladu biblických textů neshoda nebo odchylky. Zde se tedy projevuje Košutův racionalismus, který popisuje i Ladislav Košut ve svojí apologii Benjamina Košuta. Přesto ovšem existuje biblická shoda na fundamentálních záležitostech a to je to, co by mělo odlišovat křesťanské a biblické církve a společnosti od nekřesťanských, slovy samotného Košuta: , ... *proto se odstup od konfessí biblické ku jiné konfessí biblické nepovažuje za hřích, nýbrž za věc svědomí, a toliko odstup od biblí se nám přičí všem, poněvadž nelze od biblí odstoupit jinam než k – nicotě.*“

Košut dále rozebírá rozdíly mezi kontinentálními reformovanými tradicemi – konfesí augsburskou, helvetskou a českou a konfesijní roztříštěností ve Spojených státech, která se ovšem v 19. století misijní činností přelévá i do Českých zemí. Všechny tyto konfese jsou podle Košuta konfesemi biblickými, relevantními a spasitelnými, přičemž užívá rozdělení křesťanských náboženských písemných pramenů, které známe již od luteránů, např. z luteránské apologetické a normativní *Knihy svornosti*.

Máme dva typy norem – normu normující (*norma normans*) a normu normovanou (*norma normata*). Normou normující je pouze a jedině Bible a je to norma, která je pramenem všeho učení, které je neměnné, stabilní a dobře adresné. Norma normovaná jsou poté dokumenty, které jiným způsobem normují život a myšlenky té které denominace, ovšem samy jsou již normovány Biblí jakožto normou normující. To bývají u protestantů většinou symbolické knihy, konfese, apologie etc. V případě luteránství je to např. výše zmíněná Kniha svornosti, u reformovaných to bývají katechismy a vyznání (helvetské vyznání a heidelberský katechismus). Košut se domnívá, že je potřebné především shodnout se na normě normující a jednotlivé a mnohé normy normované mohou být rozdílné. Toto přirovnává k vodě. Bible je podzemní voda, která prosakuje do vod na povrchu a míchá se s nimi, dává jim zdroj apod., avšak sama tato voda ani na povrchu nepřezíje.

Text, který je velmi ekumenicky pojatý (alespoň v rámci protestantské či křesťanské ekumeny), můžeme vnímat jako jakýsi apel na smír a vzájemné uznávání rozdílů jednotlivými církevními společenstvími, avšak i přes tento apel je text plný narážek na neokalvinistické kohlbrüggovské sektáře, Košut tedy nešel tak daleko, aby podal ruku i těmto svým odpůrcům. I přesto je článek přínosný neboť nám zprostředkovává Košutův pohled na denominační roztříštěnost, kterou

protestantství trpělo a nadále trpí, přičemž dnes vidíme stále rozdíly mezi jednotlivými přístupy – příkladem budiž nepřekonatelné rozdělení amerických protestantských církví na *mainline* církve (nejlépe asi přeložitelné jako konvenční církve, církve hlavní linky – např. Presbyteriánská církev (USA) – PCUSA nebo Evangelická luteránská církev Ameriky (ELCA)) a církve evangelikální (např. SBC – Southern baptist convention – Jižní baptistická konvence) – zástupce těchto církví máme i v ČR – ČCE (Českobratrská církev evangelická) je sjednocenou církví¹⁴⁶ evropského stříhu, teologicky směřující k liberalismu, zatímco např. letniční Apoštolská církev se hlásí k evangelikálnímu proudu protestantismu. Košutovy postřehy jsou tedy relevantní doposud a jsou alespoň částečně naplňovány – např. v rámci Ekumenické rady církví apod.

8. 2. 5. Svatý – Advent¹⁴⁷

Článek z 1. ledna 1872 nazvaný *Svatý – Advent* je (pravděpodobně) Košutovou kritikou adventních praktik římskokatolické církve a jeho příspěvkem k tomu, jak by měl advent vypadat a co to advent vlastně je. Článek nejdříve začíná historickým výkladem dějin adventu, spíše tedy tím, že latinské slovo *adventus* znamená příchod, tedy příchod Krista. Autor pokračuje krátkým nástinem toho, jak církev advent zavedla v pozdějších dobách a že se nejedná o biblickou praktiku. V prvotní církvi by se podle článku nemohly adventní praktiky uchytit, především se jedná o půst a dobu zklidnění.¹⁴⁸

Advent má, jak i sám článek uvádí, dva významy – jednak symbolické čekání na příchod Boha na zem v lidské podobě ještě v době starozákonní a jedna čekání na druhý příchod Kristův, kdy proběhne poslední soud všech duší. Autor, snad Košut, se domnívá, že oba tyto přístupy jsou špatné a neospravedlňují požadavek římskokatolické církve k postu věřících. Celý koncept adventu připočítává středověkému tmářství větou: „*Byl to ovšem hlas labutí, an středověk se svým úzkoprským duchem valil ku předu, až se v něm utopilo vše, co bylo původně apoštolského, a narodilo se opakem vše neapoštolské.* Je zde tedy obraz středověku jako špatné doby, kdy zkažená církev zkazil křesťanskou víru a teologii jako takovou. Proč je ovšem podle autora článku samotný

¹⁴⁶ Sjednocenými církvemi rozumíme takové církve, které vznikly sloučením více teologicky odlišných církví – v případě ČCE evangeliků augsburského vyznání (luteráni) a helvetského vyznání (reformovaní). Dalšími příklady jsou např. EKD – Evangelische Kirche Deutschlands v Německu nebo PKN – Protestantská církev v Nizozemí.

¹⁴⁷ *Českobratrský hlas: První den a čtvrtý den* 1872, roč. 1872, č. 5, s. 5-8

¹⁴⁸ Košut žádný odborný zdroj nepřipojuje, historické informace prostě sděluje.

koncept Adventu špatně? Jedná se hlavně o to, že podle něj nemá smysl se svým životním stylem upomínat na starozákonní dobu, neboť žijeme v době novozákonní. Půst je tedy nesmyslným uchylováním se ke střídmemu životu, pokud žijeme v době evangelia a spasení. Symbolické čekání na narození Krista naopak nedává logický smysl, protože není logické čekat na někoho, kdo je již narozený.

Autor článku ovšem nevyžaduje zrušení Adventu jako takového. Dle něj jsou adventní neděle tak jako tak dny Páně jako každá jiná neděle. Na tomto vysvětluje svůj protestantský pohled na věc. Protestanté by neměli revolučně vystupovat proti státnímu pořádku, ale spíše by ho měli bojkotovat v osobním životě. Zakáže-li tedy někdo práci, protestant by neměl pracovat veřejně, ale v soukromí ve svém domově, stejně tak nejsou protestanté vázáni postní dobou adventní, avšak měli by ji bojkotovat v soukromí a nečinit žádné problémy státní správě. Je zde ovšem i uznání přínosu reformace, která, ač adventní období zachovala, utlumila postní požadavky pro své věřící. Jsou zde tedy dvě až tři strany. Na jedné straně stojí nebiblická a středověká římskokatolická tradice, která lidem kvůli nelogickým událostem utlumuje život. Naproti tomu stojí jednak biblická nebo prvotní církev, u níž nemáme žádné důkazy o tom, že by advent držela a poté církev reformační, která se (alespoň částečně) přiblížila opět církvi biblické. Článek je poté kritikou katolické tradice. Autor jde dokonce tak daleko, že si propůjčuje ústa sv. Pavla a píše, co by asi tento raně středověký církevní činitel a teolog řekl na současné slavení Adventu, přičemž dle článku by ho samozřejmě odmítl.

Nakonec nabízí autor svůj vlastní výklad slova advent. Advent, jakožto latinský *adventus* má připravovat celý svět na příchod Krista, který se vrátí, až každý pohan na světě uslyší evangelium a až se křesťanství rozšíří po celém světě. Je tedy nutné podporovat a propagovat misionářskou činnost, konkrétně v článku je jmenována Afrika a Austrálie, které jsou zde vykreslovány jako pohanské a barbarské společnosti s odpornými a zavrženíhodnými pohanskými zvyky, zmíněni jsou taktéž i *mahomedáni*, muslimové, kteří taktéž mají být obráceni na křesťanskou víru. Není tudíž logické slavit advent, čekat na příchod Krista, pokud sami misionářskou činností a obracením lidí na víru svět tomuto příchodu nepřiblížíme.

8. 2. 6. Svatý – Půst¹⁴⁹

Tento článek z 1. března 1872 má podobné zaměření jako článek *Svatý – Advent* z 1. ledna stejného roku. Rozebírá teologicky a kriticky zvyk půstu, konkrétně velikonočního čtyřicetidenního půstu. Vykládá ho v rámci biblického příběhu o pokušení Krista Ďáblem na poušti. Autor, zřejmě Košut, se k postu staví krajně kriticky a opět ho odsuzuje jako středověké tmářství, které naprosto kontraproduktivně z období, které by mělo naopak být prožíváno velmi radostně, dělá místo toho dobu odříkání, střídmosti a – jak sám autor humorně píše – mučení křesťanských žaludků. Historický důvod pro zavedení půstu je podle autora následující. Vzhledem k tomu, že křesťanství se utvářelo ve východním Středomoří, tedy hlavně Levantě, potažmo Řecku, přinesli místní pohané, kteří se postili od těžkých jídel v horkých měsících, zvyk půstů s sebou do církve. Půst předepisovali i Farizeové a nachází se i ve Starém zákoně, zde ovšem většinou hlavně jako období držení smutku. I když držení smutku za utrpení Krista a jeho ukřižování by dávalo smysl, je toto věc dokonaná a neopakovaná.

Namísto toho by se lidé měli veselit, neboť to byl právě Kristus, který svým zmrtvýchvstáním osvobodil lid a ukázal jim cestu ke spáse. Nedává tedy smysl utlumovat před oslavou této krajně pozitivní události radosti života. Košut (?) také zpochybňuje, že by sám Kristus po čtyřicet dní a nocí držel prvoplánově půst. Klade taktéž zajímavou otázku ze soudku christologie. A to – pokud nepotřebuje Kristus – jakožto Bůh – vůbec jíst, tak proč na jiných místech v evangeliu tak činí? A pokud Kristova potřeba jídla vychází z jeho lidské podstaty, je málo pravděpodobné, že by *absolutní* půst po takto dlouhou dobu vydržel. Autor článku se domnívá, že účelem jeho cesty do pouště ani nebylo změřit síly s Ďáblem, ale naplánovat svůj spásitelský plán mimo vnější vlivy. Satan poté Krista pokouší, přičemž ho pokouší tak, jako by to byl politický mesiáš – ten, který se má za pomoci vojsk ujmout vlády a osvobodit Židy. Kristus ale *nezvaného* Ďábla, který se mu vtírá ve chvíli, kdy plánuje další události, velmi mistrně odhání pomocí svých skvělých znalostí Písma.

Svatý – Půst je článek, který kritizuje postní dobu a podobně jako *Svatý – Advent* ukazuje naprosté překroucení významu jednotlivých období zkaženou a vnějším – i pohanským – vlivům vystavené středověké katolické církve.

¹⁴⁹ *Českobratrský hlas: Svatý – půst*. 1872, roč. 1872, č. 9, s. 5-7

9. Církevní spory týkající se Košuta

Košut měl pro své svérázné a jasné názory po celé období jeho činnosti jak podporovatele, tak mnoho odpůrců. Českobratrský Hlas, který Košut redigoval, byl periodikem, které se velmi pravidelně vyjadřovalo k dění uvnitř i vně evangelické církve h. v. Měli-li bychom zjednodušeně říci, kdo jsou ti nepřátelé Košuta a kdo jeho spojenci, určitě nám neunikne nevraživost mezi oběma Košuty a redakcí evangelického periodika *Hlasy ze Siona* a jejich podporovateli. Činiteli kolem *Hlasů* byli faráři Václav Šubert, Čeněk Dušek a Heřman z Tardy, ti také platili za Košutovy hlavní protivníky. Pokud bychom chtěli tento spor shrnout za pomoci teologických směrů, byli Košutovi protivníci stoupenci nebo příznivci neokalvinismu. Bratry Košutovy naopak můžeme označit za stoupence jakéhosi náboženského racionalismu, popř. realismu, zastánce tradiční české reformace a v tomto ohledu za konzervativní. Nikoliv konzervativní v jejich teologických stanoviscích, avšak spíše v tom, jak by měla vypadat tuzemská reformovaná církev.¹⁵⁰

9. 1. Neokalvinismus

U pojmu *neokalvinismus* jsme se již několikrát zastavili, avšak nikdy ještě nebyl vysvětlen. Neokalvinismus vychází z řeckých slov *neos* tedy nový, spojeného se slovem *kalvinismus*, které označuje myšlenkový proud v rámci kontinentálního protestantismu odvolávající se na myšlenky a dílo francouzského reformátor Jana Kalvína.

Neokalvinismus je reakční hnutí, které mají za cíl obrodu osobní víry u jednotlivých věřících, reaguje na jakousi strnulost, nedynamičnost jeho víry, souhrnně se tyto směry označují za pietismus. Slovo *pietismus* vychází z latinského *pietas* – zbožnost. Zastánci těchto hnutí se snaží v lidech probudit upřímnou zbožnost, v případě neokalvinismu se navíc vymezovali jeho příznivci v 19. století proti procesům, které vedly ke sjednocování reformovaných církví s církvemi luterskými, byly tedy konfesionalisté.

Prvním neokalvinistou byl Hermann Friedrich Kohlbrügge, jméno, které je nám skrze kritiky Košutů již dobře známo. Kohlbrügge, původně Nizozemec, vedl nizozemsko-reformovaný sbor v porýnském Elberfeldu (Wupperthal). Jako zdejší pastor odmítl spojení s luterány. Jeho dílo mělo veliký ohlas v zahraničí, a to včetně Habsburských zemí, kde Kohlbrügge nakonec působil jako profesor na Vídeňské teologické fakultě. Vymezoval se proti racionalismu a náboženskému

¹⁵⁰ KOŠUT, Ladislav. 1935. *Benjamin Košut: Jeho dílo a zápasy na poli české reformace*. s. 69-72.

liberalismu a vrátil se ke kalvinistické myšlence naprosté zkaženosti lidí a ta určovala i jeho krajně negativní postoj k lidem z „antropologického“ i teologického hlediska. Kohlbrügge je velmi důležitou postavou dějin reformované církve, jeho dílo ovlivnilo mnoho jiných osobností v reformovaných církvích po celé Evropě. Jeho snaha o návrat ke kořenům reformované teologie a neutuchající prosazování reformovaných dogmat má jeho ohlas i dodnes v těch reformovaných církvích, které dbají na dodržování dědictví Jana Kalvína ve své dogmatice. V historii ovlivnil Kohlbrügge nizozemského teologa a politika Abrahama Kuypera. Kohlbrügge je zástupcem jakéhosi ortodoxního protestantismu (v jeho případě zúženého na kalvinismus), který se vymezuje proti přílišné racionalizaci a liberalizaci náboženství.

9. 2. Reformovaný racionalismus bratří Košutů

Bratři Košutové se nehlásí mimo reformované víry v rozsahu helvetského vyznání nehlásí k žádnému konkrétnímu teologickému směru. Ladislav Košut ve své knize používá na několika místech spojení *Košutův racionalismus*, spojení, které dobře vyjadřuje přístup Benjamina i Bedřicha Viléma k víře. Podobně jako Kohlbrügge i Košutové byli zcela jistě nespokojeni s jakousi náboženskou strnulostí a chtěli probouzet lidi k novému pojetí víry, avšak na rozdíl od neokalvinistů, kteří se vrací k původním myšlenkám Kalvína, Benjamin Košut s bratrem se snaží církev spíše měnit a reflektovat v ní jejich dobu. Košutova kázání, Košutovy články, ano i Košutova obhajoba jsou protkány skrz naskrz patriotismem a přihlášením se k odkazu české reformace. I když odpůrci Košutů byli taktéž zcela nepochybně národně orientovaní, měli přeci jenom návaznost na projev víry, který prýštil v zahraničí. Tato Košutova snaha o vidění církve především v národním světle, jde samozřejmě ruku v ruce s národním probuzením v 19. století. Spíše, než optikou Kalvína vidí Košut historii protestantismu skrze Jana Husa, spíše než ke konfesím ze Švýcarska nebo katechismům z Německa, se Košut hlásí k české reformaci. Z dnešního pohledu je to snad projevem nacionalismu, avšak v době Národního obrození se jednalo o myšlenku krajně aktuální. Co se Košutova vztahu k teologii jako takové týče, neprojevuje Košut příliš starosti o zachování dogmat, mnoho závěrů reformované teologie doslovně a jasně odmítá a snaží se vidět teologii skrze pozitivnější a optimističtější optiku. Pravděpodobně zde byl hlavním důvod rozkolu mezi stranou Košutovou a tou neokalvinistickou, avšak Košut se určitým způsobem vymyká ortodoxnímu protestantismu té doby na mnoha místech. Nepovažuje všechny biblické zvěsti a příběhy za pravdivé a přisuzuje jim pouze hodnotu symbolickou. Nedává přílišný význam prvotnímu hříchu, říká, že člověk je schopen, a měl by, konat dobro a milovat bližního svého.

Zatímco pro kalvinisty byl Bůh spíše suverénním vládcem nade vším stvořením, Košut dává synonymum mezi Bohem a láskou, zdůrazňuje spíše pozici Boha jakožto otce lidstva, spíše než vládce. Nebojí se sáhnout k vědě a upravit některé pohledy náboženské v souladu s tehdejšími vědeckými poznáními. Košut ale jistě neinklinuje k ateismu a proti tomuto směru se velice vymezuje. Vede ostrou polemiku s proponentem ateismu v Českých zemích Alfonsem Šťastným a mnoho článků věnuje apologii náboženství proti ateismu. Košut slevuje tedy v reformované ortodoxii tam, kde je nutno apologeticky víru vysvětlovat ve světle nového poznání.¹⁵¹

9. 3. Žaloba na Benjamina Košuta a jeho suspense

Protikošutovská strana na oba podala stížnost. Bedřich Vilém Košut byl takřka mimo jejich vliv, neboť již působil jako farář v Porýní, avšak i na B. V. Košuta si stěžovali, tato stížnost ovšem neměla takřka žádnou dohru. Na Benjamina, t. č. již faráře reformovaného sboru u sv. Klimenta podali jeho odpůrci stížnost roku 1872 vrchní církevní radě. Byl obviněn z toho, že se nedrží výkladů symbolických knih a jeho učení odporuje církevním stanoviskům. Košut byl poté vyzván, aby odpověděl na 11 otázek a obhájl se tak, avšak ten odpovědět odmítl. Otázky totiž byly kladeny podle Heidelberského katechismu nebo Helvetské konfese, přičemž Košut odmítal odpovídat z důvodu, že Heidelberský katechismus není závazným dokumentem, navíc tvrdil, že Kohlbrüggeova redakce katechismu je zkreslená a Kohlbrügge upravená. Košut se tedy odvolával na místech církevních i rakouských státních úřadech a soudech, dokonce i k císaři, avšak oprávněnost jeho námitek uznána nebyla, a nakonec byl jakožto farář suspendován. Spor se zprvu velmi táhl a činil problémy ne pouze Košutovi samotnému, ale i pražskému reformovanému sboru u Klimenta. U Klimenta se nekonaly řádné bohoslužby, nevysluhovaly se svátosti a problémem byl jistě taktéž sborový dluh, který musel sbor hradit z vlastních nákladů. Staršovstvo sboru si dokonce stěžovalo formou článku v Českobratrském hlase, ovšem i tak Košutův sbor za ním stál.

9. 4. Řízení v Kšelích

Po dlouhých třech letech se 10. dubna 1875 v Kšelích u Českého Brodu konalo disciplinární zřízení s Košutem, kdy se měl hájit odpověďmi na otázky. Otázky jsou uvedeny nezkráceně a přepsány z 11. čísla Českobratrského hlasu (rok 1875):

¹⁵¹ KOŠUT, Ladislav. 1935. *Benjamin Košut: Jeho dílo a zápasy na poli české reformace*. s. 119-132.

9. 4. 1. Otázky od vrchní církevní rady a Košutovy odpovědi

Otázka I. Farář Košut uveřejňoval v Českobr. Hlasu učení nesrovnávající se s Písmem sv., vysvětleným v katechismu heidelberském a v II. konfesi helvetské.

1. Článek „Ráj“ v Českobratrském Hlase z 1. února 1872 upírá pád Adamův, hřích dědičný, ráj, atd.

2. Článek „Nový ročník“ v Českobr. Hlase z 1. listop. 1871 upírá poznání „bídy“ ze zákona Božeho

3. Články z 1. září a 1. října 1873 v Českobr. Hlase upírají početí Ježíše Krista z Ducha svatého a Synovství Boží. V kázání ze dne 7. července 1872 o Janu Husovi nazývá farář Košut Krista „arcičlověkem“

4. V článku Českobr. Hlasu z 1. prosince 1871 „Dnes stalo se spasení domu tomuto“, jakož i ve zprávách z Volovic, Hloupětína a Kozlovic posmívá se farář Košut IV. prosbě modlitby Páně.

Odpověď:

K obhajobě článků jako takových bylo již dost řečeno¹⁵², avšak Košut se hájí proti těmto nařčením i jinak. Zaprvé se Českobratrský Hlas není periodikem církevním, ale Košutovým, a proto zprostředkovává jeho soukromé názory, které církvi jako celku nijak nepřisuzuje. Časopis navíc nemůže být považován za učební časopis, protože nemá potvrzení generální synody. Co se Heidelberského katechismu týče, stojí si Košut za tím, že se nejedná o knihu symbolickou, pouze knihu povolenou. Symbolickou knihou je dle Tolerančního patentu pouze Helvetská konfese. Heidelberský katechismus může tedy být pouze učební knihou, neboť status symbolické knihy mu nenáleží.

Otázka II. V katechismu pro mládež křesťanskou, vydaném od faráře Košuta, vynechán jest základní článek o vzkříšení.

Odpověď:

Košut namítá jednak tím, že v jeho katechismu se nachází biblické citáty, které ke vzkříšení Kristově zcela jasně ukazují, a to: 2. Korintským 5,10; Matouš 25, 46; Matouš 25, 41. Dále se hájí taktéž svojí praxí, kdy dle svých slov vzkříšení, jeho význam a nutnost z hlediska spásy je při

152 Viz kapitola 7. 1.

katechezi dětem i konfirmandům velmi důsledně vysvětlováno právě na základě výše zmíněných biblických veršů.

Otázka III. V článku Českobr. hlasu z 15. července 1874 vybízí farář Košut k odpadnutí od konfesi helvetské k českobratrské, nazýváje církev evangelickou v Čechách Babylonem.

Odpověď:

Reakce na tuto výtku církevní rady je zajímavá hlavně z toho důvodu, že to je jeden z mála případů, kdy se Benjamin Košut nepostavil za názory bratra Bedřicha Viléma a neobhajoval je jakožto vlastní. Košut se nehlásí k jeho autorství, ovšem i tak říká, že na něm není nic trestného. Je ovšem nemožné mu ho klást za vinu, když ho on sám nenapsal. Dále se Košut hájí tím, že kdyby chtěl skutečně od helvetské konfese odejít, tak by tak učinil právě v době jeho suspense zavedené církevními úřady. Dále tvrdí, že je nespravedlivé, že na Košuta se snese obvinění za označování církve za Babylon, když Kohlbrügge tak činí neustále, přičemž Bedřich Vilém tak učinil v jednom případě. Svoji obhajobu Košut končí tím, že nevidí žádný rozpor v tom, aby člověk vyznával helvetskou i českobratrskou konfesi zároveň a že obě se mohou doplňovat a koexistovat spolu.

Otázka IV. V Českobratr. Hlasu z 1. dubna 1874 obsažena jest korespondence ze Škotska, dle níž škotský jeden kazatel své mystické činy biblickými texty zapírá.

Odpověď:

Košut odpovídá tak, že Skotská církev nebyla nikdy v Rakousku uznána za oficiální církev, tudíž výpady proti jejím kazatelům nejsou útoky na členy evangelické církve h. v.

9. 4. 2. Otázky od pražského seniorského výboru h. v. a Košutovy odpovědi

I. Otázka: Farář Košut, byv pětkrát vyzván od c. k. Vrchní církevní rady, aby zodpovídal dle heidelberského katechismu a dle helv. konfesi otázky věroučné jemu uložené, neuposlechl a konečně zodpovídal citacemi písem svatých.

Odpověď:

Košut argumentuje tím, že celý proces trval dlouho, opět zmiňuje, proč odmítal odpovídat podle výše zmíněných dokumentů a že mu bylo slovně H. z Tardy ve Vídni umožněno odpovědět podle sebe na otázky od církevní rady. Rozhodl se tedy pro nejvyšší autoritu církve – biblické citáty.

II. Otázka: Farář Košut upírá symbolickou platnost katechismu heidelbergského.

Odpověď:

Košut si zde opět stojí za svým, že Heidelberský katechismus nemůže být považován za symbolickou knihu bez souhlasu císaře a císařských úřadů, ale pouze za knihu učební.

III. Otázka: Farář Košut psal dne 16. srpna 1874 c. k. vrchní círk. radě, že farář jest vázán na svou konfesí, a tiskem že smí své náhledy uveřejniti.

Odpověď:

U této odpovědi je zajímavé, že se Košut rozepisuje ohledně charakteru biblické kritiky, kterou užívá časopisech a jejího vztahu k farářské činnosti. Časopis prý slouží čistě pro vědecké účely, k vědecké činnosti faráře zavazují mj. i církevní ustanovení. Košut ovšem říká, že vědecký charakter časopisu se nehodí na kazatelnu, tj. k bohoslužebným účelům, tedy že oba přístupy mají své místo. Košut zde očividně chce udělat jasné dělení mezi jeho farářskou činností, kde zprostředkovává lidem, jak to on sám v odpovědi nazývá, „praktické křesťanství“, které se hodí na kazatelnu a vědeckou kritiku. Oba přístupy spolu souvisí a doplňují se. Dle Košuta by čtení jeho článků z kazatelny ale nebylo špatné, je přesvědčen o ryzosti svého výkladu písma, pouze by se to minulo účinkem.

9. 5. Další vývoj řízení a revers Košutovi

Košut svoji kšelskou obhajobu doplnil ještě seznamem výroků, které měly údajně vyzývat k odpadnutí od helvetské konfese. Avšak nic nepřesvědčilo církevní orgány a Košut byl uznán vinným a neschopným k výkonu farářské funkce. Košut se odvolával dále k církevním i státním úřadům. Nakonec byl Košutovi 24. prosince 1875 doručen následující nález¹⁵³:

„Nález

který c. k. vrchní církevní rada v záležitosti, již v září 1874 pro setrvalé neposlušenství k jeho představeným církevním úřadům provizorně na čas s úřadu složeného, a na to do disciplinárního vyšetřování vzatého faráře pražské ref. církve Benjamina Košuta v Praze dne 8. prosince 1875 vynesla, zní následovně:

I. Benj. Košut jest vinen přestoupením §22 círk. řízení, dle něhož se učení Písma sv. v souhlasu s círk. vyznáním zvěstovati má, poněvadž popíral symbolickou platnost Heidelberského katechismu.

II. 1. Náhledy Benj. Košuta o dědičném hříchu odporují symbolickým knihám ref. církve.

¹⁵³ Uveden nezkráceně v. 11 čísl Českobratrského hlasu (rok 1875):

2. *Náhledy Benj. Košuta o poznání bídy člověka ze zákona Božího odporují symbolickým knihám ref. církve.*

3. *Učení Benj. Košuta o početi Pána Ježíše s Duchem sv. a jeho synovství Božím odporují vyznání i Písmu sv.*

4. *Učení Benj. Košuta o svátosti večeře Páně jest neúplné i vzhledem k na vyznání církve ref., a v souvislosti s obsahem jiných jeho pojednání proti vyznání církve.*

5. *Způsob, jakým Benj. Košut o modlitbě píše, nesrovnává se s vážností a a důstojností úřadu duchovního.*

III. Katechismus Benj. Košuta nezdržuje v sobě všech základních článků reformovaného vyznání, a na jiných vede svou nejasností k bludnému pochopení vyznání. A poněvadž katechismu tohoto užíval proti záповědi, jest vinen neposlušností k vrchnosti a učením proti vyznání, a užívání tohoto katechismu při vyučování se mu bezvýminečně zapovídá.

IV. Benj. Košut, který pobídnutí k odpadnutí od církve ref. do svého časopisu přijal a duchovenstvo podezřívá, zavínil se úplným nevšímáním sobě povinnosti, jemu dle §22. círk. zřiz. příslušející, aby čest a důstojnost stavu svého zachovával

V. Benj. Košut, který k otázkám vrch. círk. rady zevrubně odpověděti nechtěl, vinen jest neposlušností k vrchnosti proti ustanovení §22 círk. zřiz.

Pročež se Benj. Košutovi čas suspence jeho co trest počítá a když ve 14 dnech přiložený revers nepodepíše, zakročí se ihned u c. k. ministerstva osvěty o jeho složení s úřadu.

Také má Benj. Košut všechny výlohy tohoto trestního řízení nésti.

Při vyměřování trestu vzal se ohled na:

Přítěžující okolnosti, které jsou:

- 1. Vícenásobné trestuhodné výkony Košutovy;*
- 2. Postupování v trestních výkonech po delší čas;*

Polehčující okolnosti, které jsou:

- 1. Neúhonné mravní chování Benj. Košuta;*
- 2. Okolnost, že si lásku své církve ve vysokém stupni získal;*

3. Okolnost, že z četných odporů jeho dokazování spíše na nejasnost náhledů než na trvalé zúmyslné zapírání uznávaných pravd souditi se dá.

V uvážení těchto polehčujících okolností, kteréž podstatně lítost nad minulostí a návrat na nastoupené stezce očekávati dají, bylo uznáno za přiměřený trest:

suspense budiž přičtena za trest a Benj. Košut v úřadě svém se ponechá, když ve lhůtě stanovené podepíše revers, obsažený v nálezů.

Jelikož se však neodpustitelným býti jeví, aby farář, který učil proti Písmu a proti vyznání, který proti své vrchnosti neposlušnost jeví, rovněž proti vážnosti a důstojnosti úřadů svého se prohřešil, na dále farní úřad zastával, muselo zároveň naznáno býti, že Benj. Košut, nepodepíše-li tento revers, se za konečně sesazena prohlašuje, a schválení nálezů tohoto budiž §102, čís. 6 cirk. zřízení u c. k. ministerstva kultu a vyučování pohledáno.

Význam nálezů byl takový, že byl pomyslnou tečkou a ukončením procesu s Košutem. I když byl Košut uznán vinným takřka ve všech bodech obžaloby a jeho chování vzhledem k církevním orgánům mu bylo přičteno za přitěžující okolnosti, jeho bezúhonnost a vztah s jeho sborem, stejně tak jako absence zlého úmyslu přiměla radu k tomu, aby Košutovi dala podepsat pouze přiložený revers. K dalším událostem se vyjadřuje Českobratrský hlas z 1. ledna 1876. V reversu mimo vyjádřené lítosti stojí, že Košut považuje Heidelberský katechismus za symbolickou knihu reformované církve. Nejedná se ovšem o Kohlbrüggovu redakci katechismu, proti které se Košut vyjadřoval nejvíce, ale o původní katechismus z roku 1863. Českobratrský hlas tedy tuto skutečnost podává spíše jako Košutovo vítězství, neboť ten nebyl donucen přiznat poslušnost Kohlbrüggově redakci.

9. 6. Spor Košut x Dušek

Benjamin Košut podal žalobu na redaktora periodika *Hlasy ze Siona* za urážku na cti. Dušek měl údajně tvrdit, že Košut popírá božství Krista a existenci Boha. Proces proběhl 26. srpna 1876, tedy cca půl roku po skončení Košutova případu v rámci reformované církve. Dušek měl obhajovat své články, respektive články, které vyšly pod jeho redakcí z *Hlasů*. To se mu úspěšně povedlo. Košut sám musel paradoxně při řízení obhajovat své články z Českobratrského hlasu, přičemž Duškova obhajoba se tímto způsobem snažila ospravedlnit Duškovo brojení proti Košutovi. Vzhledem k tomu, že Dušek byl obžalován za urážku na cti a ten se bránil, že účelem protikošutovských textů v jím redigovaném periodiku bylo především varování členům církve před bratry Košuty, které

považuje za hrozbu pro evangelickou církev, soud dospěl k názoru, že o urážku nejedná a Košut musel nahradit náklady trestního řízení Duškovi i jeho obhájci.

10. Košutův odkaz

Pokud se bavíme o významné osobnosti v náboženství 19. století, vyvstává přirozeně otázka, co znamená osobnost faráře Košuta pro dnešní evangelíky a zda je jeho osoba vůbec aktuální a je hodná připomínání v současné evangelické církvi. Následující řádky o přínosu, který může Košutova osobnost nabízet dnešním evangelíkům, snad i dnešním křesťanům obecně, píši jako svoji osobní úvahu a opírám se o svou zkušenost praktikujícího člena Českobratrské církve evangelické a evangelického sboru na Novém Městě a své teologické vědomosti.

10. 1. Nástin historie evangelictví v 20. století

Když Košut roku 1898 zemřel, existovaly v českých zemích ještě dvě rozdělené a dosti znesvářené církve augsburského vyznání a helvetského vyznání. Jak jsme viděli na mnoha částech práce a jak se i manifestovalo při mnoha příležitostech Košutova života, nebyla patrně tehdy myšlenka sjednocení obou evangelických konfesí příliš realistická. Avšak v roce 1918 v atmosféře všudypřítomného národního autonomismu a patriotismu a euforie z nové státnosti se tento krok realizoval. Církve překonaly vzájemnou nevráživost a spojily se, přičemž se zastřešovaly především společnou návazností na specificky českou reformaci a českobratrský odkaz. Své spory tedy obě církve překlenuly národní spřízněností a vliv jistě hrála i nová politická situace. Nově vzniknuvší církev dostala jméno Českobratrská církev evangelická. Během druhé světové války a komunistické éry se někteří členové církve podíleli na odboji nebo disentu. Počet členů nejprve stoupal, ovšem od 90. let začíná sestupně klesat – z takřka 204 000 v roce 1991 na 32 500 členů v posledním sčítání roku 2021.¹⁵⁴

10. 2. Charakter ČCE

Není možné popsat ČCE jako církev jednolitou, která by byla zcela sjednocená z hlediska doktríny a teologie. Předně je třeba říct, že se jedná o církev s presbyterně-synodní organizací. Velkou část orientace konkrétních sborů si tedy konkrétní společenství tvoří skrze volby presbyterstva –

¹⁵⁴ *Náboženské vyznání obyvatelstva České republiky*. Český statistický úřad: sčítání lidu, 1991. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/nabozenske_vyznani_obyvatelstva_ceske_republiky_23_12_04 a *Obyvatelstvo podle náboženské víry*. Sčítání 2021. Dostupné z: <https://scitani.gov.cz/nabozenska-vira>

staršovstva zcela samo¹⁵⁵. Je ovšem možné si všimnout postojů většiny církve, které jsou viditelné hlavně skrze její Synodní radu – tedy hlavní a volený správní orgán církve.

Abychom určili charakter ČCE je třeba si nejdříve stanovit měřítko, podle kterého ho budeme určovat. Funkční v tomto případě jsou dva způsoby. Jednak je třeba určit teologický a konfesijní charakter církve a k čemu se hlásí, v poslední době je ovšem také velice důležitým pohledem postoj církví k etickým a sociálním otázkám a výzvám dnešní společnosti.

První zařazení je poměrně jednoduché. ČCE je církev sjednocená, která vznikla spojením dvou konfesí do jedné organizace. Čerpá tedy z tradice luteránské¹⁵⁶ i reformované.¹⁵⁷ Liturgie v mnoha sborech má dnes spíše reformovaný ráz, teologie je konglomerátem obou konfesí.¹⁵⁸ Luteránským dědictvím může být např. radost z víry nebo menší důraz na predestinaci.

Budeme-li chtít popsat ČCE z hlediska postoje v etických otázkách, je třeba mít na paměti, že shoda v těchto věcech nepanuje napříč všemi sbory. Prvním hlediskem může být otázka svěcení a postavení žen v církvi. Již v roce 1921 synod deklaroval naprostou rovnost obou pohlaví a už v této době se začíná zaobírat otázkou svěcení žen, přičemž se inspiruje u některých zahraničních církví, které tak v této době již činily. Debata se protáhla až do roku 1953, kdy i přes odpor některých členů získávají ženy naprostou rovnost a možnost ordinace na faráře.¹⁵⁹

Další spor, který doposud v rámci ČCE rezonuje, je problematika LGBTQ+ osob, a především otázka stejnopohlavních partnerství a manželství. V roce 2006 byl přijat dokument „Problematika homosexuálních vztahů“, který jasně odmítá hříšnou povahu homosexuality jako takové a

155 Církev dbá na princip správy zespoda. Členové presbyterstva jsou voleni přímo členy konkrétního sboru, stejně tak farář. Farář není zároveň i hlavním správcem farnosti jako např. v římskokatolické církvi, tuto funkci zastává vedoucí postava staršovstva – kurátor. Voleni jsou i všechny vyšší pozice, včetně synodního seniora.

156 V ČR však existují stále samostatné církve hlásící se k augsburské konfesi. Je to jednka Slezská církev evangelická augsburského vyznání (SCEAV) a Luterská evangelická církev a. v. V České republice LECAV, působící hlavně na Těšínsku a v Moravskoslezském kraji. Dále je v ČR přítomna Evangelická církev augsburského vyznání v České republice, odnož slovenských luteránů.

157 Návaznost na obě tradice potvrzuje i to, že ČCE je členskou církví Luteránské světové federace a Světového společenství reformovaných církví – mezinárodních organizací slučujících v prvním případě luteránské a v druhém reformované církve.

158 Avšak existují i sbory hlásící se ke konkrétní konfesi – např. Českotěšínský sbor a. v.

159 Viz MAMULOVÁ, Lýdia. 2010. *Ordinace žen v církvi jako otázka autority*. Český bratr. 11. roč. 86, čís. 11, s. 7–10. Dostupné online. ISSN 1211-6793.

jakoukoliv její spojitost s akty popisovanými v hebrejské bibli i Novém zákoně. Manželství je ovšem dokumentem podáno jako výlučný svazek mezi mužem a ženou, registrované partnerství tedy evangelíci z větší části uvítali. Od roku 2015 existuje v církvi pozice faráře pro menšiny, přičemž v jeho působnosti je i pastorec LGBTQ+ lidem¹⁶⁰. Roku 2022 byl přijat dokument „Žijeme spolu v jedné církvi“, jehož prostřednictvím se církev LGBTQ+ osobám omlouvá za ubližování v historii a vyzývá všechny sbory v církvi k přijímání těchto lidí.¹⁶¹ Posledním vývojem v této problematice je možnost žehnání stejnopohlavním svazkům, která byla zavedena roku 2023 synodem. Jedná se o možnost, nikoliv o nařízení, faráři nejsou povinni tak činit, pokud je to proti jejich svědomí a vůli. Možnost žehnání stejnopohlavních svazků byla na synodu schválena drtivou většinou (47 pro, 8 proti, 7 se zdrželo). Změnu podpořil i synodní senior Pavel Pokorný.¹⁶² V evangelické církvi se profilují také odpůrci těchto kroků. Prohlášení zástupců českých církví k manželství podepsali čtyři ordinovaní kazatelé ČCE¹⁶³, na rozhodnutí synodu z roku 2023 reagovali konzervativnější členové peticí „NE-žehnáním páru stejného pohlaví. Revokace usnesení synodu ČCE“, pod kterou je k dnešnímu dni 517 podpisů¹⁶⁴.

Ekologie je také součástí agendy ČCE. V roce 2012 vydal Synod prohlášení, kde odsuzuje popírání klimatické změny a vlivu člověka na klima. Také podporuje snahy o zlepšení klimatické situace.¹⁶⁵ Církev se také angažuje v sociální sféře a vzdělávání, především skrze svoji organizaci zvanou Diakonie. Ta spravuje cca 279 zařízení po celé České republice.¹⁶⁶

10. 3. Charakter ČCE a Košut

Bylo by samozřejmě naprostou spekulací, kdybychom měli Košutovi přisoudit konkrétní postoje k jednotlivým názorům z minulé kapitoly. Vzhledem k tomu, že v době Košutově nebyla tato témata diskutována, nedostává se nám žádných zdrojů k tomu, abychom jeho pohledy k

¹⁶⁰ Tuto funkci zastává od jejího založení farář Mikuláš Vymětal.

¹⁶¹ Viz <https://ceskybratr.cz/clanky/ceskobratska-cirkev-evangelicka-a-lide-odlisne-sexualni-orientace/>

¹⁶² Viz <https://synod.e-cirkev.cz/zpravy-ze-synodu/2023/zaver-synodu-rozsahla-debata-k-otazce-zehnani-lgbt-parum/>

¹⁶³ Viz <https://echo24.cz/a/HrMqS/zpravy-domov-manzelstvi-cirkev-prohlaseni-predstavitele-ceskych-cirkvi>

¹⁶⁴ Viz https://www.petice.com/revokace_usneseni_36synodu

¹⁶⁵ Viz <https://podebradsky-seniorat.evanganet.cz/content/prohlaseni-synodu-klimaticke-zmeny>

¹⁶⁶ Viz <https://www.diakonie.cz/o-nas>

jednotlivým názorům přiřadili. Jsou zde ovšem jiné možné pohledy, které jsou nasnadě, byť je možno je označit za spekulativní. Kázání přímo pro ženy Košut nemá, dochovala se pouze dvě kázání pro mládež.

Košut podporoval emancipaci pravděpodobně nejvíce znevýhodněné společenské skupiny své doby – dělnictva. Hledal biblické pasáže, které mluví o jejich problematice, snažil se je povzbuzovat k hledání dobra ve svých životech, ale taktéž k hledání Boha. Vystupoval velmi tvrdě proti zákonictví a ortodoxně reformovanému pohledu na zachovávání církevní kázně všemi údy církve, znevažoval naprosto dědičný hřích a pesimistickou antropologii jeho odpůrců. Ostatní se snažil přimět k tomu, aby se řídili největším a zásadním přikázáním, tedy láskou, která je ze své podstaty dle něho božská. Prosazoval obrázek Boha jakožto otcovské figury, která svým nedokonalým a chybným dětem s láskou odpouští. Nedbal příliš na návaznost na formální symbolické knihy a normu normatu. Můžeme se tedy domnívat, že i v dnešní době má Košut co říct – měli bychom přijímat znevýhodněné a okrajové skupiny společnosti v duchu lásky a porozumění a snažit se je nevystavovat odsouzení, které nad nimi vyslovuje zákonictví.

Evangelická církev je v současné době v kontextu křesťanských církví v mnohých postojích a pohledech osamocena. Valná většina církví – ať už to je církev římskokatolická, pravoslavná nebo ostatní protestantské církve, často zdůrazňují náboženskou ortodoxii, v prvních dvou případech navázanou především na církevní tradici, u jiných protestantů na určitý výklad Bible. ČCE se tak sama ocitá v určité „košutovské“ pozici, byť samozřejmě není možné mluvit o nevraživosti nebo nepřátelství.¹⁶⁷ Evangelíci by si ovšem měli být vědomi, a z velké části jistě jsou, že jejich pohledy na mnohé věci jsou v rámci české ekumeny minoritní a zde mohou čerpat z Košutovy oddanosti svým principům. Jeho životní příběh by mohl dnešním evangelíkům tudíž přijít z velké části podobný pozici jejich církve.

ČCE příliš nedbá na symboly, konfese, při nejmenším je nijak ortodoxně nehájí a neprosazuje, spíše je bere za historickou inspiraci. Symbolické knihy dnešní ČCE vnímá spíše jako historické dokumenty. Bible a biblická zvěst evangelia je ovšem stále aktuální, což je veskrze přístup Košutův. Z kazatelen v mnoha sborech je zvěstováno slovo milosti a boží lásky, které je podpořeno i církevními rozhodnutími podporovanými velkou částí představitelů církve.¹⁶⁸

167 Důkazem budiž spolupráce církví v rámci Ekumenické rady církví a mnoha oboustranných ekumenických aktivit.

168 Viz 10. 2

Košut a Košutův příběh má tedy zřejmě současným evangelíkům jistě co nabídnout, může sloužit jakožto útěcha a inspirace v dnešních zápolech na pole teologie a doktríny.

Košutovské národovectví v dnešní ČCE příliš přítomno není, církve je celkově na pomyslné liberálně-konzervativní ose českých církví pravděpodobně nejliberálnější. Odkaz Husa, který je stále živý, již ovšem nemá pro dnešní ČCE takový význam jako pro Košuta v jeho době. ČCE se hlásí k odkazu husitské reformace i v dnešní době, avšak vnímá svoji návaznost na ni spíše historicky.

11. Závěr

V této práci jsem zmapoval co možná nejvíce život a osobnost evangelického faráře Benjamina Košuta, který byl významnou osobou českého protestantismu v 19. století. Většina jeho aktivit se odehrála během výkonu jeho farářské funkce při evangelické farnosti vyznání helvetského v letech 1866-1898.

Uchopit Košuta teologicky byl jeden z hlavních úkolů této práce. Košut byl explicitně farářem reformovaným, členem evangelické církve h. v. Vykonával tuto funkci v době obrovských a dynamických změn v rámci českého protestantismu. Z Košutovy publicistiky, katechismu, a i jeho kázání vyplývá o jeho osobnosti následující. Zaprvé – reformovaným křesťanem byl zejména z toho důvodu, že za jediný relevantní zdroj informací prosazoval Bibli, která hraje v reformované tradici naprosto ústřední roli. Bible měla dle něho být jediným zdrojem nauky, na rozdíl od symbolických knihy a konfesí, na jejichž základě odmítal po dlouhou dobu odpovídat na nařčení jeho osoby. Nezanedbatelnou roli ale jistě hraje i fakt, že Košutův otec i jeho starší bratři byli aktivními duchovními a kazateli evangelické církve h. v. Ze západu, zejména z Německa, přicházející neokalvinismus a různé jiné denominace pocházející z USA během druhé poloviny 19. století měly velký vliv na směřování církve h. v. v Rakousku-Uhersku. Přinesly s sebou nové pohledy, postoje, teologické imperativy, doktríny a praxi. Mnoho protestantů tyto novinky vítalo a přimklo k nim. Košut naopak viděl sám sebe v roli obrany specificky české reformace, která nemá základ v kalvinistické ortodoxii Kohlbrüggeho, ale v odkazu Jednoty bratrské, potažmo reformačního hnutí započatého mistrem Janem Husem. Je to právě Hus, kterého Košut vyzdvihuje ve svých kázáních a kterého představuje jako českého patriarchu a nejdůležitější osobnost reformace. Církev, která v roce 1918 nabrala velmi národní ráz, by tedy byla jistě Košutem vítána. Košut mimo odkazu hájil i náboženský racionalismus, ke kterému přicházející církve a proudy, vesměs evangelikální orientace, měly spíše vlažný nebo rezervovaný přístup.

Vztah mezi Košutem a tehdejší evangelickou církví nebyl příliš pozitivní. Největší spory proběhly až v době jeho farářské činnosti při evangelickém sboru h. v. v Praze. Žaloba ze strany jeho odpůrců vedla ke Košutově dočasné suspensi a kárnému řízení, které nakonec dopadlo tak, že Košut musel podepsat reverz, ve kterém vyjadřuje lítost nad svými prohřešky, přesto byl znovuveden do pozice faráře. Důvodem žaloby byly údajné Košutovy názory neshodující se s církevní věroukou a spor o to, zda je Heidelberský katechismus symbolickou knihou církve. Vytýkáno bylo Košutovi skutečně mnoho – od popírání základů reformované nauky po popírání božství Ježíše Krista, pádu Adamova a síly modlitby. Košut se všem těmto nařčením velmi

vehementně bránil. Další spor měl Košut s farářem Čeňkem Duškem, který nevyhrál. Spor jako takový poukazoval na realitu v tehdejší evangelické církvi, uvnitř církevní organizace se vedl spor mezi příznivci Kohlbüggeho směru a směru klasického racionálního evangelictví.

Pokud bychom chtěli popsat Košuta z hlediska teologie, bude nejlepší postupovat od vyšších celků k nižším. Košut byl křesťanem. Hranice křesťanství byly zřejmě i hranicí jeho ekumenického smýšlení, což dokazují jeho vyjádření o islámu a výzvy o obrácení muslimů ke křesťanství. Kritizoval také katolickou nauku a praxi, především pústy a liturgický kalendář, dále i církevní tradici apod. Středověkou katolickou církev obviňoval z tmářství a zpátečnictví. Nadále můžeme Košuta zcela směle zařadit mezi protestanty reformované. Za hlavní měřítko víry viděl Bibli, kterou také považoval za jediný dostačující dokument církve. Dále můžeme Košuta zařadit mezi racionalisty, což dokazuje schopností přemýšlet o biblických příbězích jako o symbolech, příp. snaze podporovat Bibli vědeckými poznatky jeho doby. Byl zcela jistě i velmi národně orientován a odvolával se na osobnosti české reformace, hlavně Jana Husa.

Co se týče pramenů, které po Košutovi zbyly, je jich několik a všechny určitým způsobem odráží jeho osobnost. Modlitby jsou psány velmi lyricky, hlavním tématem je láska – láska mezi lidmi i láska lidí k Bohu a naopak. Kázání a publicistika jsou dalšími důležitými zdroji. Kazatel Košut byl dle jeho díla především vlastenecký křesťan, který se snažil v lidech vzbuzovat hrdost na jejich evangelickou i českou identitu, kázal ovšem i pro obecnost neevangelické. Jeho kázání jsou dílem, jehož záměrem je probouzet v recipientech pozitivní pocity. Tam, kde je kázání zaměřené proti nějaké skupině nebo myšlence, vyzývá Košut k mírnému přístupu k členům těchto skupin či vyznavačům těchto myšlenek. Publicista Košut užívá břitký a ironický styl a nebojí se své oponenty zesměšnit a znevážit. Katecheta Košut nabízí alternativní přístup k pohledu na člověka a jeho místo ve světě. Zvěstuje katechumenům především Boží lásku a přikázání lásky jednoho k druhému.

Vzhledem k tomu, že Košut není příliš připomínaná osobnost evangelické církve, nedá se tvrdit, že by jeho odkaz v dnešní době hrál v rámci evangelické zbožnosti a církve jako takové velkou roli, a to i přesto, že jeho osoba a příběh má mnoho co nabídnout. Jeho učení a postoje jsou v mnohém modernímu člověku blízké, ať už to je snaha vidět Boha jakožto milující otcovskou bytost, a ne jako všemocného a suverénního vládce nebo např. v odmítnutí poslušnosti církevní moci a snahu o prosazování toho, co je správné. Dnešní společnost si zajisté cení takovýchto příběhů.

Určitou zápornou stránkou Košutova smýšlení může naopak být vypjatý patriotismus, možná i nacionalismus ve spojení s náboženstvím. Tento aspekt je v jeho smýšlení a díle všudypřítomný, avšak je třeba říct, že ve velkém je poplatný své době. Konec konců to byl právě pocit národní sounáležitosti, který pomohl po první světové válce překlenout rozdíly mezi luterány a kalvinisty a přispěl ke spojení obou církví do jedné.

12. Seznam použitých informačních zdrojů

BAŤKOVÁ, Růžena. Umělecké památky Prahy, Nové Město, Vyšehrad, Praha: Academia, 1998. ISBN 80-200-0627-3.

BENEŠ, Zdeněk. Písmák jako sociokulturní typ. *Historie – otázky – problémy*. 2017, roč. 2017, č. 9, s. 14. ISSN 2336-6672.

Časopis „Českobratrský hlas“

EDWARDS, O. C. A history of preaching. Volume 2 [online]. Nashville, [Tennessee]: Abingdon Press, 2004, ©2004 [cit. 2024-04-12]. ISBN 978-1-5018-3404-2.

FIALOVÁ, Eva, ed. Malý obrazový průvodce dějinami Českobratrské církve evangelické. 1. vyd. Praha: Kalich, 2008. 86 s. ISBN 978-80-7017-091-5.

GRUBER, Jiří. Otázky a odpovědi: evangelický katechismus pro mládež i dospělé, skupiny i jednotlivce. 1. vyd. Praha: Pro Synodní radu Českobratrské církve evangelické vydal Kalich, 2004. 3 sv. (60, 64, 25 s.). ISBN 80-7017-961-9.

HÁJEK, Blahoslav. Kostel počátků křesťanství v Čechách. Praha: Farní sbor ČCE v Praze u Klimenta, 2000.

HREJSA, Ferdinand. Dějiny české evangelické církve v Praze a ve středních Čechách v posledních 250 letech. V Praze: Českobratrská evangelická církev, 1927. 474 s., [16] s. obr. příl.

CHAUNU, Pierre a BEDOUELLE, Guy. Dobrodružství reformace: svět Jana Kalvína. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001. 124 s. ISBN 80-85959-84-4.

KOŠUT, Bedřich Vilém a KOŠUT, Benjamin. 1851. *Bůh láska jest: modlitby křesťanské*. W Praze: Kat. Jeřábková.

KOŠUT, Benjamin. Cjrkew, newěsta Kristowa : kázanj držané na den sw.Trogice w chrámu Páně Borowském / od Benjaminina Kossutha. V Praze: K.V. Medaur, 1849. 14 s.

KOŠUT, Benjamin. Mistr Jan Hus a kaceřowánj! W Praze: Tiskem K. Geřábkowé, 1850. 13 s.

KOŠUT, Benjamin. Řeč pohřební, držána v Poličce dne 17. prosince 1854 / od Benjaminina Košuta. V Litomyšli: tisk Antonína Augusty, 1855. 8 s.

KOŠUT, Benjamin. Kázání, kteréž při příležitosti tisícileté slavnosti Cyrilo-Methodějské / přednesl Benjamin Košut. V Praze: Presbyterstvo Pražské, 1863. 9 s.

KOŠUT, Benjamin. Kázání slavnostní při posvěcení první evangelické školy v Předhradí u Poděbrad / držel dne 3. listopadu 1863 Benjamin Košut. V Praze: Nákladem Benjaminina Košuta, 1864 (Tiskem K. Schreyera a Hynka Fuchse). 8 s.

KOŠUT, Benjamin. Kázání dle textu Matouš XII. 18 měl dne 1. ledna 1864 co v den památky čtyřsetletých narozenin Oldřich Zwingliho reformátora švýcarského Benjamin Košut. V Praze: Nákladem presbyterstva ref. Církve pražské, 1884. 4 s.

KOŠUT, Benjamin. Kázání instalační / měl Benjamin Košut. V Praze: nákladem P. Klepala, 1867. 10 s.

KOŠUT, Benjamin. Domluva Husova národu českému! V Praze: Nákladem Antonína Nového, 1868. 8 s.

KOŠUT, Benjamin. Kázání při otevření prvního běhu školního v evangelické škole u sv. Klimenta v Praze. V Praze: nákladem Antonína Nového, 1868. 8 s.

KOŠUT, Benjamin Chléb náš vezdejšídej nám dnes! / kázání přednešené za příležitosti otevření skladu potravního "Oul" dne 22. března 1868 od Benjamína Košuta. V Praze: Antonín Nový, 1868. 7 s.

KOŠUT, Benjamin. Neznámý Hus! V Praze: Benjamin Košut, 1869. 8 s.

KOŠUT, Benjamin. Dělníkův pokrok. V Praze: Benjamin Košut, 1869. 8 s.

KOŠUT, Benjamin. Dělník, chléb a slovo/kázání při první výroční památce založení „Pražského oulu“ měl dne 17. května 1869 Benjamin Košut. V Praze: Benjamin Košut, 1869. 8 s.

KOŠUT, Benjamin. Pout' Čechův do Husince / kázání dle žalmu 126. 1-6. měl dne 5. září roku 1869 v evang. Chrámě Páně u sv. Klimenta v Praze Benjamin Košut. V Praze: [B. Košut], 1869 (z tiskárna Jana Spurného). 8 s.

KOŠUT, Benjamin. Kámen odvalený od hrobu/kázání velikonoční dle Marka XVI 1-4 měl při výroční slavnosti zedníku pražských dne 10. dubna 1871 Benj. Košut. V Praze: Benjamin Košut, 1871. 8. s.

KOŠUT, Benjamin. Dům Hospodinův a sluhové jeho: kázání v den XXI. památky posvěcení ref. chrámu pražského / Benjamin Košut. V Praze: Benjamin Košut, 1871. 8 s.

KOŠUT, Benjamin. Co jste vyšli viděti? V Praze: Benjamin Košut, 1871. 8 s.

KOŠUT, Benjamin. Jan Hus co vyvolený sluha Boží! V Praze: Benjamin Košut, 1873. 8 s.

KOŠUT, Benjamin. Co znamenají ti kamenové?: kázání při slavnosti zedníků pražských dne 6. dubna 1873/Benj. Košut. V Praze: Benjamin Košut, 1873. 8. s.

KOŠUT, Benjamin Kámen zavržený od stavitelů: kázání dle Marka XII. 10, 11 / měl dne 6. dubna 1874 při slavnosti zedníků pražských v reform. Chrámě pražském Benjamin Košut. V Praze: nákladem vlastním, 1874 (Dr. J.B. Pichl a spol.). 8 s.

KOŠUT, Benjamin. Kázání jubilejní ku stoleté památce vydání zákona tolerančního dne 13. října 1781 / jež měl Benjamin Košut. V Praze: Benjamin Košut, 1881. 7 s.

KOŠUT, Benjamin. Spor stran křtu nemluvnat: kázání v reform. chrámě u sv. Klimenta v Praze dne 20. září 1885 V Praze: nákladem Karla Skokana, [1885?]. 8 s.

KOŠUT, Benjamin. Slavnostní řeč, kterou při posvěcení nových varhan v chrámu Páně Klimentském v Praze 29. května 1892 konal Benjamin Košut V Praze: Družstvo Českobratrské, 1892. 7 s. [Otisk z "Čes. Bratra" roč. VII.]

KOŠUT, Benjamin. Památka české reformace mistra Jana Husi. V Praze: Českobratrské družstvo, 1903. 9 s.

KOŠUT, Ladislav. Benjamin Košut: jeho dílo a zápasy na poli české reformace. V Praze: Nákladem Českobratrského družstva, 1935. 153 stran.

LANE, Tony. Dějiny křesťanského myšlení. Překlad Jiří Bartoň. 1. vyd. Praha: Návrat domů, [1996]. 286 s. ISBN 80-85495-47-3.

LUKÁŠEK, Josef Václav. Příspěvky k dějinám evanj. církve v Praze. Praha: Tiskem a nákladem knihtiskárny A. Lapáček, 1915. 141 s.

LUKÁŠEK, Josef Václav. Česká evangelická církev v době revoluční r. 1848. Praha: Českobratrské družstvo, 1937. 307, [i] s.

LUKÁŠEK, Josef Václav. K dějinám doby toleranční. Praha: Českobratrské družstvo, 1939. 263 s.

LUTHER, Martin a MACEK, Ondřej. Jak se modlit: rada pro dobrého přítele; Modlitby. Překlad Ondřej Macek. Druhé upravené vydání. Středokluky: Zdeněk Susa, 2017. 167 stran. ISBN 978-80-88084-12-9.

MACEK, Ondřej, ed. Po vzoru Berojských: život i víra českých a moravských evangelíků v předtoleranční a toleranční době. 1. vyd. Praha: Kalich, 2008. 599 s. ISBN 978-80-7017-088-5.

MELMUKOVÁ, Eva. Patent zvaný toleranční. 2., dopl. vyd. Neratovice: Verbum, 2013. 303 s., [16] s. obr. příl. Historicus. ISBN 978-80-903920-4-5.

MELTON, J. Gordon. Evangelical church. Britannica.com [online]. 1999, 20. 2. 2024 [cit. 2024-04-12]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/Evangelical-church-Protestantism>

MOLNÁR, Amedeo et al. Od reformace k zítřku. Vydání první. V Praze: Synodní rada Českobratrské církve evangelické v Ústředním církevním nakladatelství, 1956. 286 stran. Kalich.

NEŠPOR, Zdeněk R. a kol. Náboženství v 19. století: nej církevnější století, nebo období zrodu českého ateismu? Vyd. 1. Praha: Scriptorium, 2010. 324 s. ISBN 978-80-87271-22-3.

NEŠPOR, Zdeněk R. Století evangelických časopisů, 1849–1948: časopisy v dějinách "lidových" protestantských církví v Čechách a na Moravě. 1. vyd. Praha: Kalich, 2010. 175 s. ISBN 978-80-7017-141-7.

NEŠPOR, Zdeněk R., ed. a KAISEROVÁ, Kristina, ed. Variety české religiozity v "dlouhém" 19. století (1780-1918). 1. vyd. Ústí nad Labem: Albis International, 2010. 427 s. ISBN 978-80-86971-02-5.

ŘÍČAN, Rudolf. Od úsvitu reformace k dnešku. Kapitoly z církevních dějin řada druhá. Praha: Vydavatelské oddělení YMCA, 1948. 408 s.

SUCHÁ, Ema, ed. et al. Kniha svornosti: symbolické čili, vyznavačské spisy evangelických církví augsburské konfese: nové české znění podle standardní německo-latinské edice, s přihlédnutím k dosavadním převodům. 1. vyd. Praha: Kalich, 2006. 686 s. ISBN 80-7017-026-3.

SUCHÁNEK, Drahomír a DRŠKA, Václav. Církevní dějiny. Novověk. Vydání 1. Praha: Grada, 2018. 502 stran. ISBN 978-80-247-3720-1.

ŠMILAUEROVÁ, Adéla, ed. Ex archivis ecclesiae: sborník příspěvků historiků a archivářů k dějinám Českobratrské církve evangelické a jejích předchůdkyň, evangelických církví augsburského a helvétského vyznání v českých zemích. Vydání první. Praha: Českobratrská církev evangelická, 2009- . svazků. ISBN 978-80-87098-10-3. a Ex archivis ecclesiae II: sborník příspěvků k dějinám Českobratrské církve evangelické a jejích předchůdkyň evangelických církví augsburského a helvétského vyznání v českých zemích. Vydání první. Praha: Českobratrská církev evangelická, 2018, ISBN 978-80-7017-260-5.

13. Seznam textových příloh

Kázání B. Košuta „O Husovi neznámem!“

14. Seznam obrazových příloh

Obrázek 1: Interiér kostela sv. Klimenta na konci 19. století (Zdroj: Historie. *Evangelický sbor u Klimenta* [online]. [cit. 2024-04-15]. Dostupné z: <https://kliment.evangnet.cz/historie>)

Obrázek 2: Nápis „Slovo páně zůstává na věky“, které se dnes nachází v presbytáři kostela. (Zdroj: Historie. *Evangelický sbor u Klimenta* [online]. [cit. 2024-04-15]. Dostupné z: <https://kliment.evangnet.cz/historie>)

Obrázek 3: Dveře s nápisem „1609“ nyní sloužící jako vchod do sakristie. (Zdroj: Historie. *Evangelický sbor u Klimenta* [online]. [cit. 2024-04-15]. Dostupné z: <https://kliment.evangnet.cz/historie>)

Obrázek 4: Kostel sv. Klimenta, exteriér. (Autor: Jan Polák – Vlastní dílo, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=19178631>)

Obrázek 5: Kostel sv. Klimenta, interiér. (Autor: Octopus moldavicus, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=49782019>)

Obrázek 6: Foto Benjamína Košuta z konce 19. století (Autor: Archive of author – Public Domain – Kramerius Digital Library., CC BY-SA 4.0, c <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=100291035>)

15. Seznam zkratk

a. v. – augsburské vyznání. Tj. luteráni. Augsburské vyznání je dokument shrnující luteránskou kritiku katolické církve a nastiňuje to, jak by se církev měla proměnit. Autorem byl Melanchton, Luther přispěl spíše pasivně. Na augsburské vyznání navazuje jeho apologie, která ho velmi rozšiřuje.

h. v. – helvetské vyznání. Tj. reformovaní. Helvetské vyznání je souborem reformovaných nauk. Církev hlásící se k tomuto vyznání se od luteránů liší především v otázce svátosti Večeře Páně (odmítají doslovnou přeměnu hostie a vína na Tělo a Krev Krista) a i v otázce praxe (jejich liturgie je jednodušší, v centru stojí Písmo).